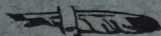

1898.
M. T. 1898

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI:
DUDÁS GYULA D^{R.}
TITKÁR.

✠ XIV. ÉVFOLYAM. I. RÉSZ. ✠

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

TARTALOM.

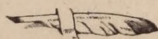
	Lap.
Elnöki megnyitó beszéd. Irta: Czirfusz Ferenc	3.
A dersi prépostság. Irta Érdújhelyi Menyhért	8.
Béreg község történetéhez. Irta: Iványi István	13.
Kupuszina telepítése. Közli: Czirfusz Ferenc	15.
Az almási Kovachich-család. Irta: Kovachich József	17.
A zombor sáponyai lelet. Irta: D. Gy.	20.
Ethnographiai vázlat a dautovai népről. Irta: Kőszegi Dezső	23.
Sáskajárás Bácsmegyében. (1782.) Irta: Dudás Gyula	27.
Bács-Bodroghmegye növényvilága. Irta: Kovács Ferenc	31.
Bács-Bodrogh vármegye vizei. Közli: Muhoray A.	34.
Társulati ügyek	42.
Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat tisztviselőinek és tagjainak névsora az 1898. évre	45.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.

1898.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Elnöki megnyitó beszéd.

— A társulat 1897. évi december 29-iki közgyűléséről. —

Czirfusz Ferentől.

Tekintetes társulati közgyűlés !

Alig szenved kétséget, miszerint az összes tudományok között az első hely a történelemet illeti meg, nemcsak azért, mivel egykorú a teremtéssel, hanem mivel a történelem már az első ember-pár bölcsőjénél virrasztott ; később évkönyvekben örökítette meg a népek eredetét, fejlődését, szokásait és erkölceit ; figyelemmel kísérte azok emelkedését és hanyatlását. vagy mint Bumüller mondja : „feljegyezte végtelen sorait amaz erőszaknak, melyet az emberek önmagukon elkövettek ; a háborúkat, csatákat és zendüléseket, az ellenség dühe által lángba borult városokat, az elpusztult térségeket, a rabigába hajtott emberek millióit stb.“

És mindezt a történelem hivatásánál fogva teljesíté, hiszen : „*Historia est testis temporum et magistra vitae.*“ Valóban boldogok is azok, kik nem a maguk kárán, hanem a történelem szavain okulnak. Boldogok, kik elfogadják és követik azon intelmet : „*Discite iustitiam moniti et non temnere divos.*“ Vagyis intve tanuljátok : mi igazság és félni az istent.

Bács-Bodrogh vármegye Történelmi Társulata nem mozog ily tágas körben, — nem öleli fel a világra szóló eseményeket, sőt még a hazai történettel sem foglalkozik tüzetesen, mert társulatunk csakis a helyi történet megírásával, illetve az adatok összegyűjtésével foglalkozik. Igen uraim, mi egyedül megyénk történetéhez gyűjtjük az anyagot, ez okból a megyei, községi,

városi és családi levéltárakat kutatjuk ; összeszedjük az itt talált régi pénzeket, fegyvereket és urnákat, megőrizzük a megye fiai és leányainak emlékét, kik a megye szellemi és anyagi jólétét előmozdították, szóval minden irányban keressük azon pontokat, melyekről a múltba és a jövőbe bepillantunk. Ezt követeli tőlünk a nemzeti génusz, mely mindenkit hazafias tettekre buzdít, mely bátorságot ad a küzdelmekben és erőt a szenvedések eltűrésében. — A nemzeti génusz adta ajkára Márkus József székes-főváros volt polgármesterének is a koronás királyhoz intézett e szavakat : „A mely nemzet kegyelettel van multja iránt, az bízhatik a jövőben. Nagy tettek kultusza újabb nagy tetteket készít elő s egy szebb jövő reménye csak azt a nemzedéket nem illeti meg, a melyet multjának nagy emlékei nem képesek lángra lobbantani !“

De tán azt kérdezhetné valaki tőlem : mit akarunk mi a megyei monografia megírása után ? Ennél többet már csak azért sem lehet, — mondják — mivel a tatár, török, kuruc, labanc háborúk és testvéri viszályok itt minden emléket elpusztítottak.

Igaz, Szent-István birodalmában alig van megye, mely annyi megpróbáltatásoknak és pusztításoknak lett volna kitéve, mint Bács-Bodrogh vármegye, ámde azért még mindig akadunk új leletekre, eddig napvilágot nem látott okmányokra, urnákra, régi pénzek- és fegyverekre. Vajjon e keveset is elpusztulni engedjük ?

Szilágyi Sándor, jeles historikusunk, értesülvén a fent érintett téves felfogásról, hozzánk intézett levélben a többi között ekkép nyilatkozik : „Ha a bácsmegyei történelmi társulat nem léteznék, azt épen ott meg kellene teremteni.“

De tán társulatunk nem jár a kellő ösvényen, kérdezhetnék némelyek. Erre a „Századok“, ezen első rangú hazai szakfolyóirat adja meg a választ, még pedig a f. év július havi füzetében, hol ez mondatik : „Örvendetesen látjuk, hogy a Bács-Bodrogh megyei történelmi társulat jó úton halad s gyűjteményei napról-napra gyarapodnak. A tagok száma azonban még mindig igen csekély s a mi a társulat támogatását illeti,

az az ország e nagy és gazdag megyéjében sokkal nagyobb és intenzivebb is lehetne.“

Sajnos, de úgy van ; társulatunk 14 évi fennállása alatt nem tudott megizmosodni, mert alapító, működő és pártoló tagjainak a száma összesen alig haladja meg a százat, pedig ennyi év elég lehetne arra, hogy szerény működésünket legalább megyénkben számosabban felismerjék ! Él azonban keblünkben a hit, táplál a remény, hogy önzetlen és egyedül anyamegyénk érdekeit szolgáló buzgó törekvésünket már a közel jövőben siker koronázza. Van reményünk, hogy a megye területén létező olvasóköri, tudományos tanintézetek, a törvényhatósági bizottsági tagok, községek és városok felismerik társulatunk nemes célját és az eddiginél nagyobb támogatásban részesítik. Erre annál inkább számítunk, mert 14 évi küzdelem után elértük azon időt, melyben a bel- és külföld több tudományos társulata létezésünkről tudomást szerzett. Nevezetesen : „az országos régészeti“, „a magyar heraldikai“, „a délmagyarországi“ s több vidéki társulat. Bécsből a Földváry és Papházi családokra tőlünk kértek adatokat. Hágából a „Heraldikai levéltár“ igazgatósága Nemzetközi geneologia ügyben keresett fel bennünket. A „Verein für Historische Waffenkunde“ Drezdából és az „Antiquiteten Zeitung“ szerkesztősége Stuttgartból, a „Heraldikai és Geneologiai Almanach“ szerkesztősége pedig Berlinből társulatunk viszonyairól kért felvilágosítást stb.

A bel- és külföldi megkereséseken kívül megyénkben is számosan fordultak hozzánk. Így pl. a futaki uradalom az ottani iskolák régi javadalmazására kért adatokat. Az ügyvédi kamara elnöke, Almás község vásár szabadalma iránt járult a társulathoz. A helynevek eredetére nézve felsőbb helyre adtunk felvilágosítást. A középkorban létezett várak jegyzékét a vármegye megkeresésére állítottuk össze. Számos család nemesi oklevelének kipuhatólására nézve nyújtottunk segítséget.

De nem folytatom tovább, ezen adatokból is meggyőződhetik mindenki, hogy a Bács-Bodrogh megyei Történelmi Tár-

sulat nemcsak az elméleti téren üdvösen működik, hanem a praktikus élet követelményeinek is eleget kíván tenni.

Ezek előrebocsátása után a t. társulati közgyűlés előtt fel kell említenem, miszerint pár hét előtt a helyi és vidéki lapok hasábjain társulatunk címének megváltoztatása és működési körének kiterjesztése érdemében többen eszmecserét folytattak.

A felvetett kérdésnek bizonyos mértékben magam is barátja vagyok, ámde az eszme megvalósításával ezuttal azért nem foglalkozhatunk, mivel választmányunk a kérdést tanulmánya tárgyává még nem tette, pedig a címcserélés, vagyis a mostani címnek „Muzeumi Egyesület“-re való változtatása az alapszabályok megváltoztatását vonja maga után. A működési kör kiterjesztése azonban nem jár nehézséggel, minthogy ezt az alapszabályok 3. §-a megengedi. E szerint társulatunk folyóiratában nem egyedül a régmultakról, hanem megyénkre vonatkozó statisztikai, természetrajzi, természettani, földrajzi és egyéb viszonyairól már most lehet értekezést írni. Valóban érdekes volna, ha például valaki megyénk klimatikus viszonyait tenné tanulmánya tárgyává, akkor bizonyára fel volna jegyezve, hogy 1897. évi július 3—4. közti éjjelen dühöngő vihar e megyét mely irányban érinté és mely községekben tett rombolásokat? — A járványszerűleg fellépni szokott emberi, állati s növényi betegségek és ezek ellen foganatba vett óvintézkedések is érdekelnék a jövő nemzedéket. Hasonlóképen érdeket keltene a letelepülések, kivándorlások, valamint az agrár-szocializmus okainak felderítése. Mindezekről alapszabályaink megsértése nélkül — mint említém — most is értekezhetünk, előbb azonban ingyenes munkatársakról kell gondoskodnunk, mert társulatunk pénzügyi viszonyainál fogva a munkatársakat nem díjazhatjuk.

Végül, a miről talán először kellett volna szólnom, azt utoljára hagytam, t. i. indokolnom kell azt, hogy mint alelnök miért ülök én itt e helyen, holott a társulat elnöke Schmausz Endre öméltósága? Ez tisztelt uraim azért történik, mivel Schmausz Endre Szabadka és Baja városok főispánja bokros

elfoglaltsága miatt még folyó évi április hó 8-án elnöki tisztéről leköszönt.

Tekintetes társulati közgyűlés !

A hízelgés gyanúját vonhatnám magamra, ha Schmausz Endre volt elnökünk érdemeit itt elsorolni akarnám, hiszen ezt önök ép úgy ismerik, mint én, minthogy azonban Schmausz Endre úr lemondásával a tárgysorozat 5. pontjánál érdemileg úgy is foglalkozunk, hogy pedig ezen ponthoz mielőbb eljuthassunk, a tisztelt közgyűlés szíves engedelmével Bács-Bodrogh megye Történelmi Társulatának XIV. évi közgyűlését ezennel megnyitom.

A dersi prépostság.

Azon szent őrhelyek közé tartozik, melyek a mohácsi vész előtt a kulturának kiinduló pontjai, ápolói voltak a Bácskában. Habár nem tartozott az elsőrendűek közé, mindazáltal magasztos missziót teljesített: a vallás, a tudomány s a hazafiság ápolása által. Azért méltó, hogy az utókor kegyeletes sorokat szenteljen emlékének. — Kevés adat áll rendelkezésünkre, melyek ezen prépostság multját illusztrálják, mely körülményből is előre sejtethetjük, hogy az valami nagy szerepet soha sem játszott. Ezen szórványos adatokból akarom megrajzolni Ders képét. Adataimat a vatikáni levéltárból, az országos levéltárból és nyomtatott oklevélgyűjteményekből merítettem.

Lent a déli Bácskában, Bács város tőszomszédságában feküdt a mohácsi vész előtt Ders, Derzs, vagy Derzsi község, máskép Dersfalva. Hogy csakugyan Bács vármegye területén feküdt, e tekintetben nyomra vezet I. Károly király 1335. évi oklevele, melyben Tamás erdélyi vajda részére Két-Lugas bács-megyei birtokról 1328-ban kiadott adománylevelét átírja. Idézett oklevelében a király megjelöli, hogy Két-Lugas Bács vármegyében feküdt; a bácsi káptalan tulajdonát képező Mindszent és a Dersy-i egyház birtokához tartozó Gyarmath községek mellett.¹⁾ Ugyanerről győz meg bennünket a kőii káptalan 1346. évi hiteles levele, melyben a káptalan jelenti I. Lajos királynak, hogy a bácsi káptalannak és a dersi prépostnak Zopor és Ders nevű birtokaiban határt járatott. Ezen levél annyiban bir reánk nézve különös fontossággal, hogy épen dersi község fekvését határozza meg. Az idézett levél szerint Ders, Pordanch, Zopor,

¹⁾ Anjoukori okmtr. III. 207.

Magal, Chaláz, Félegyháza, Zenthlélek, Matya, Ronozlyk, Gure és Dercethe falvak határosak voltak.¹⁾ Tudjuk, hogy Félegyház Bács város alatt, a Bukin falú felé eső dűlőben feküdt.²⁾ Ezen a vidéken feküdt a vatikáni tizedlajstromok tanúsága szerint Kalász és Mácsa is.³⁾ Állításunk igazsága mellett tanuskodik Mária magyar királynőnek 1387. évi oklevele, melyben a királynő Garai Miklósnak adományozza Orbász palotáját, Mortályos és Földvár községeket, valamint a dersi kolostor kegyúri jogát.⁴⁾ Orbász palotája (a mai Verbász), Mortályos (Ujvidék határában) és Földvár ép úgy, mint Ders a déli Bácskában feküdt; hol a királynő Garai Miklós hatalmát a pártütőkkel szemben nevelni akarta. Az is bizonyos, hogy a dersi prépostság a bácsi egyházmegyébe volt kebelezve.⁵⁾ Az 1522. évi tizedlajstrom nem szolgáltat ugyan pontos adatokat a helyre nézve, mindazáltal ezen vidékre helyezi Dersfalvát.⁶⁾ — A felsorolt adatokból világos immár, hogy Ders a déli Bácskában, Bács város közelében feküdt. Ha most azon methodushoz fordulunk, mely a dél-magyarországi magyar helységnevek maradványait a mohácsi vész után beköltözött délszláv népek által elferdített, illetve elszlávosított nevekben keresi; megtaláljuk Bács város határában, a Tersanik pusztában a hajdani Dersi prépostság preciz határjelét.

Kutassuk most már, mikor keletkezett a dersy-i prépostság? Ki alapította? Szerzetesek vagy világi papok voltak-e annak tagjai? Az első kérdésre nem adhatunk határozott feleletet. Történelmi emlékeinkben az Árpádok korában nyomát sem találjuk e prépostságnak. Körülbelül ezen körülménynek tudhatjuk be azt is, hogy a prépostság valami nagy szerepet soha sem játszott. Régebbi időben alapított apátságaink és prépostságaink

1) Anjoukori okmtr. IV. 584.

2) Bács-Bodrogh vm. tört. társ. évk. II. évf. 157. l.

3) Mon. Vatic. Ser. I. P. I. 180.

4) Orsz. levéltár. Dipl. 7309.

5) Mon. Vatic. S. I. P. IV. 286.

6) Orsz. levéltár. N. R. A. 1709. Nr. 29.

mind gazdagabbak voltak, szereplésük előkelőbb. A XIV. században alapítottak szegényebbek, szereplésük csekélyebb. Az első ismeretes adat, mely a dersy-i prépostságra vonatkozik, 1328-ból való. De ez már mint létezőt említi azt. Mindazáltal aligha tévedünk, midőn azt állítjuk, hogy kevéssel előbb a Horváthi család valamelyik tagja alapította. Ebben a nézetben van Városey Gyula is.¹⁾ Véleményünket azon körülményre alapítjuk, hogy 1387-ig a prépostság kegyúri jogát a Horváthi család birta, mely alkalommal azt Mária királynő a lázadóktól elvette és Garai Miklósnak adományozta.²⁾ — Semmi kétség nem lehet az iránt, hogy a dersy-i kolostor tagjai kezdetben szerzetesek voltak. Az idézett 1346. évi oklevél szerint a határjárásnál jelen voltak: a bácsi káptalan részéről János olvasókanonok és Tamás kanonok; a dersy-i prépostság részéről pedig Endre fráter, a dersy-i egyház prépostja.³⁾ Mária királynő 1387. évi adománylevelében a dersy-i monostor patronátusát emlegeti.⁴⁾ Kaplai János gróf, országbíró 1393-iki ítéletlevelében, melyben Miklós dersy-i prépost birtokperében ítélezik, a prépostot szintén fráternek nevezi.⁵⁾ Úgy a fráter elnevezés, mint a monostor szó kétségtelenné tesz, hogy a prépostság tagjai a XIV. század végeig szerzetesek voltak. Hogy azonban melyik rendhez tartoztak a szerzetesek, ezt egyéb adatok híjában, meg nem állapíthatjuk. — Az is bizonyos, hogy a prépostság az Üdvözítőről volt elnevezve.⁶⁾ Azonban hiteles hely jellegével nem birt. — A XV. század elején egyik legsúlyosabb visszaélés volt a kolostoroknak világi papok, sőt világiak kezeibe való adása. A kor pénzsóvár szelleme szeméit a birtokos kolostorokra vezette. A fejedelmek kegyeltjei: papok és világiak, kiszemelték az apátságok és prépostságok javait, megannyi kegyelték ültek az egyházi

1) Schemat. A. Dioc. Coloc. A. 1889. XXII.

2) Orsz. levéltár. Dipl. 7309.

3) Anjoukori okmtr. IV. 584. Frater Endre praepositus ecclesiae de Dersy.

4) Orsz. levéltár. Dipl. 7309. Patronatum monasterii de Dersy.

5) Ugyanott. Dipl. 874. Frater Nicolaus praepositus ecclesiae de Dersy.

6) Mon. Vatic. Ser. I. P. IV. 286.

javadalmakba s azok vagyonát bitorolták, a nélkül, hogy az apáti és préposti méltósággal járó kötelezettségeket és terheket viselték volna. A kor romlott szellemének csakhamar áldozatul esett a dersi prépostság is. Javadalma világi papok kezébe került. Hogy a kolostorral mi történt: nem tudjuk. Valószínű, hogy ez is osztozott egyéb kolostorok sorsában: néhány szerzetes megmaradt jószágkezelőnek, kik a prépostnak a jövedelmeket beszolgáltatták; utóbb ezek is kihaltak. Megmaradt a cím és a javadalom. A XV. század közepén a kolostor javai már világi papokra voltak ruházva. A vatikáni levéltár adatai szerint 1467. évben II. Pál pápa Fábíán bácsi papot, ki a misés papi rendben volt s a bácsi egyházmegyébe kebelezett dersi egyház préposti címét és javadalmát birta, epitániai püspökké kinevezte és a kalocsai érsek segédpüspökévé rendelte.¹⁾ Elég ezen egy adatot felhoznunk állításunk illusztrálására. Ebből immár könnyű következtetést vonnunk. Hiszen akkor általánosan elterjedt gyakorlat volt a kalocsai javaknak az egyházi és világi törvényekkel egyaránt ellenkező ily irányú kezelése.

Csak még a prépostság birtokviszonyaival óhajtok röviden foglalkozni. Adataink e tekintetben annyira hiányosak, hogy a prépostság javait még csak hozzávetőleg sem állapíthatjuk meg. Ismételjük, a mint fönnebb hangoztattuk, hogy a dersi prépostság másodrendű volt s mint ilyen, nem volt valami fényesen dotálva. Íme néhány adat, melyekből javaira vonatkozólag valamelyes tájékozódást szerezhethünk. A prépostság tulajdonát képezte Bács vármegyében Gyarmath község, Mindszent szomszédságában.²⁾ Továbbá Zopur, Pordanch, Ders és Félegyház falvak; melyek a bácsi káptalan Mácsa és Gure falvaival határosak voltak.³⁾ Valószínűleg máshol is lehettek apróbb

1) Vatikáni titkos levéltár. Pauli II. A. III. 1466. Vol. Rubr. X. R. a. f. 232.

2) Anjoukori okmtr. III. 207.

3) Ugyanott. IV. 584.

birtokai, de ezekre vonatkozólag még semmiféle adat nem került napfényre. Annyi bizonyos, hogy a prépostság mindig szegény volt. A míg rendeltetésének megfelelt, így is szolgálta ama célt, mely számára ki volt tűzve: Istent és a hazát.

Érdujhelyi Menyhért.

Béreg község történetéhez.

1319-ben Becsei Imre bizonyos Bud Péternek Bereg nevű földjét (terra) megvette, de midőn a kaszálót, szántót és erdőt használni akarja, Treutel és Lépes Miklós emberei ellenszegülnek és hatalmaskodnak. (Zichy I. 158. l.)

1368-ban Laki Péter kinczsásás alkalmával Töttösnek Becsei Imre fia nagy kárt okozott Kőkényes nevű birtokán. László nádor a Bodrogh vm. gyűlésből ennek megvizsgálására felszólítja a pécsi káptalant és többi közt kiküldi Laki részéről: Dominicum seu Stephanum filios nicolai de Berek. (Zichy III. 362. l.)

Csánki 1472. évre (Kismart. levélt.) poss. Beryeg és Byryeg, 1482-re (Dl. 18727. orsz. levélt.) Beryeg névalakkal említi e falút.

1507-ben (?) Steph. de Beregh volt Frangepán György kalocsai érseknek egyik tisztartója Apátiban, aki az apácáknak Chazlo nevű birtokában kárt tett.

1579-ben Czobor Imrének török hódoltságban levő Bodrog vármegyei birtokai közt: Jánosi, Szántó, Beregdi stb. van felsorolva.

1649. okt. a belgrádi püspök Szántován, Zomborban, Béregen stb. bérmálást tartott róm. kath. hívei közt és utóbbi helyen 10 egyént bérmált.

1699-ben Bács vármegye első összeírásában a bajai járásban összeírja Béreg falút is 11 gazdával.

Marsigli is feltünteti e falút Szántova alatt: Berek.

1702. kamarai összeírásban: Szántova, Bereg, Baraska falvak.

1714-ben Beregh falúban van 1 bíró és 16 adófizető (12 családban) mind szerb nevek. — 1715-ben 12 adózó.

1763-ban Cottman a béregiektől a 180 frt évi bér, a tized és kilenced fejében bérben tartott Mironith pusztát el akarja venni, mert azt egészen bozóttal, tüskékkel és cserjékkel engedték benőni. — Béregen kath. rácok laktak akkor egy Dunaág mellett. A templom is igen rossz állapotban volt, a lakóházak pedig veszedelmesen közel állottak egymáshoz (a németek 8—10 ilyen ház helyére csak egyet építenének !) Ugyanis 200 ház van, kissé elhagyott állapotban.

1768. kamarai térképen : Béreg falúban róm. kath. rácok laknak, a határ erdős és mocsaras. A falú határa $2510\frac{1}{2}$ jog = $64\frac{1}{4}$ sessio. Az ide való Mironith puszta $1261\frac{3}{4}$ jog = $31\frac{1}{2}$ sessio.

1772. június 15-iki úrbéri rendezés : róm. kath. illyrek és kevés német van itt. Minorith puszta is ide való.

1782-ben egy Duna-Gradác nevű földrész Béreghez tartozott, de 3 év előtt, tehát 1779-ben Koluthoz csatoltatott.

1783. Béreg 76 sessio — a legelő Mironithban van.

Pecsét az 1780-as évekből : templom keresztel ékített toronnyal, tetején az Igazság nemtője van mérleggel és pálmaággal kezében — utána szántóvas áll. A templom előtt búzkalász van. „Sigilum Bereg“.

Más pecsétje 1840. óta : a Justitia nagy alakja karddal és mérleggel két kezében : „K. K. Béreg Helység Pecsétje 1840.“

1890. Béreg. 2788 lélek. 428 házban. — Anyanyelv szerint : 2026 szerb (sokac), 578 német, 193 magyar. — Vallás szerint : 2714 róm. kath., 67 izr., 7 gör. kel. — A község határa : 6008 kat. hold. — Ebből a községé 1060 hold, — a kir. kincstáré 592 hold, — Albrecht főherceg (örököseié) 512 hold. Határrészek : Budzsák, Voszindol.

Iványi István.

Kupuszina telepítése.

Alább irt Fölséges Udvari Magyar Kamara Néven adom tuttára mindenek(nek), az kiknek illik ; Hogy minekutána az Király, Coronalis Bácsi Districtusban levő Kupuszina nevű Helységnek legalab „150“ Magyar vagy Tóthh pápista Familiákal való megszálitassa resolváltatott. A végre Millirám János, ugy-mind Szabados az ilyen Fámiliakk(nak) vizsgálására és keresésére rendeltetik. Mindnyájan azért Tiszt. Uramék illendő becsülettel regvirálatnak, hogy azon Szabadost Millirám Jánost nemcsak mindenütt Szabadossan járni, kellni, bocsássák, de ahol szükséges léssen, neki assistáljanak. A kik pediglen oda akarnak jönni, következő képpen assecuraltatnak :

1-ször. Engettetik, hogy azon Lakossok, kik kivánt Helységet megszállani kíványák, minyájan Magyarok, vagy Tóthok és Pápisták legyenek.

2-szor. Nem örökös jobbágyoknak, hanem betelepődő Contractus szerint Taxas Lakosokk(nak) tartattni fognak.

3-szor. Alhatatossabb meg maradásokk(nak) okáért két két Cameralis Puszta tudni illik Aranyos és Kiss Bresztovácz nekiek assignáltatni fognak, már assignáltatott határok szerint.

4-szer. Minthogy pediglen föntért Lakossok magok házaít Mór Téglából fölépíteni, kötelessek lesznek azért a Nemes Vármegye részérül minden portiotul és egyéb közönséges terhektül 4 Esztendeik, A Fölséges Camera részérül pedigh, két Esztendeik minden adótul és Dészrátul, mentek és szabadok lesznek. Két Esztendő eltéllése után pedigh akár menyire szaporodgyék az Helység mind Kupuszina határon levő földétül, mint pediglen két hozzátartozandó Aranyos és Kiss-Bresztovácz Pusztáktül

nem többet, hanem Esztendőkkint 400 Rhn. Forintokat fognak füzetni és magok Gabonás életeikbül a Kupuszinai földön Kilencedet, Tizedet, a két pusztakon levő gabonajokból pedig az hetedet fogják praestálni és azokon a pusztakon az Papi Dézsmátul ugy mint praedialis határban mentek lesznek. Ugy szintén a káposzta, kender, Hagyma és egyéb Kertbeli veteményekben mindennemű dézsmátul immunialtatnak.

5-ször. Korcsma első októbertül fogva utolsó Martiusigh nekiek engettetik, mézárszég pediglen nekiek Arendában adatik és az Dunán levő Halász Tanyáktul az hatott pénzt az Uraságnak füzetni fogják.

6-szor. Boltos Kalmárokat Helységekben be fogadhatnak, kikis maga kereskedésektül bé vett szokás szerént az Uraságnak füzetni fognak.

7-szer. Többször irt Lakosokk(nak) mindenütt akaratyok szerint fát vágni szabad nem lészen; de ugyancsak a fölépítendő Házokra szükséges fa, a midőn Administrator Uramnak magokat jelenteni fogják, kiadattik.

8-szor. Mindnyájoknak ugyan szabad migratioja lészen s Házaikat, szőlőiket és egyéb magok örökségeit el adhattyk az Uraság hívével azokk(nak) árábül mind az által minden Tizedik pénz az Uraságot fogja illetni, és mivel akár az Uraságh vagy N. Vármegyének, akár az Falunak, vagy másnak tartoznának azt complanálni kötelezzetnek.

9-szer. Tiltatik ellenben, hogy az szabad Esztendők ideje alatt szűkevényén, senkinek sem szabad el menni abban subversalodván, mind az Uraságnak, mind az falunak kára. De reliquo az Cameralis Protectio és Oltalom minnyájoknak igertetik, mindezek penigh saját kezem irrásával és Pecsétemnek erőssítésével kiadtuk.

Datum Zombor Dje 14-a May Anno 1751.

(L. S.) Redl. de Rothenhausen.

Közli: Czirfusz Ferenc.

Az almási Kovachich-család.

Az almási Kovachich (és nem mint néhány családtag is hibásan Kovatsitsnak írja) család nemességét 1604-ben április 3-án II. Rudolf császár és király újította. Meghirdettetett Nyitra megyében 1608. február 12-én. Természetesen csekély hitellel bíró családi hagyományok szerint már 1526-ban Mohácsnál 3 Kovachich elesett volna. Az ezután következett török pusztítás, sok létezett családi okiratot semmisített meg, így a régi, nem tudni melyik évből való nemesi oklevelet is, melynek helyébe Rudolf király egy új nemesi levelet állíttatott ki Kovachich Mihály és féltestvére Kovachich Gáspár részére. Utóbbtól származunk mi, előbbiekből lettek a későbbi szenkviczi Kovachichok. A család (mienk) a 17-ik század elején Nyitra megyében lakott. Nyitra megye nem ősi fészke a családnak, ide csak az akkor az ország déli részeiben pusztító török fennhatóság miatt költöztek, miként azt ez időben számos család, sőt pl. a kalocsai érsek is tette (utóbbi Szepesváraljára) s vele több főpap.

A család eredete hihetőleg a dalmát szigeteken keresendő.

Később házasság útján Komárom megyébe került, hol egy nagy osztályperük is volt. Később Kovachich Ferenc mint állami regále ellenőr előbb Tokajba, majd Kassára, végre mint legfőbb pénztárnok Budára került. Fia, II. Kovachich Ferenc ugyanebbe a hivatalba jutott, később alapítványi prefektus, több megye táblabírája (Politico fundationalium districtus Pestiensis bonorum Praefectus, ac comitatus Baranyensis Tabula Judiciaria Assessor). Ennek 3 fia K. Antal, Ferenc és György pestmegyei lakosok 1803. április 24-én donációként szereztek a bácsmegyei Almás helység $\frac{1}{6}$ -ed részét „almási“ előnévvel. Ezek közül Ferenc

földbirtokos volt, György herceg Koburg-Koháry első direktora volt és ügyvéd, Antal pedig (1861—1863.) megyénk első alispánja, kir. tanácsos stb. Ezek gyermekei ma is élnek kevés kivétellel. Ezek közül Albert földbirtokos volt, meghalt 3 éve, fiai közül János nyugalmazott honvéd-huszár százados. Antal, a szervezés óta a bács-almási járásbírószék vezetője, ügyvéd.¹⁾ Máté helyben róm. kath. lelkész, szt. benedeki apát. Károly ügyvéd volt, meghalt 2 éve. Antal fia József, ügyvédjelölt, Károly fia Kálmán, szolgabíró.

A család címere egy ferde sáv által két mezőre osztott pajzs, melynek mindkét mezőjében 3—3 halom emelkedik; a sávban három csillag látható egymás mellett; a sisak feletti koronán két orrmány között egy kar három nyílvevőt tart.

¹⁾ György, előbb főhadnagy a gr. Ficquelmont 6-ik dragonyos ezredben, később részt vesz Königrätznél a háborúban, ezután a gr. Toldy Horváth ezredben százados s végül a bécsi udvarnál évekig a cs. és kir., később a magyar kir. gárda tagja. Mint ilyen nyugdíjazták gyengélkedés végett, meghalt 1893-ban Bács-Almásón.

A család nemzedékrendje :

Kovachich Gáspár, nemessége újított 1604-ben, neje nemes Bencsik Rozália.

I. György, neje nemes Pesthy Katalin.

Johanna, férj. Klára, I. Ferenc, 2-ik neje sigmondi Ignác, Ádám,
n. Chászár Mihály, Sigmondy Mária,

II. Ferenc, neje :
homalygosi Hoitsy Katalin.

a) III. Ferenc,
neje: nemes Buchholz Anna.

b) II. György,
neje : nemes Gukler Zsuzsa.

Albert,

Zsuzsanna,

1-ső neje : pacséri Mészáros Mari,
2-ik neje : kardosfalvi Kardos Vilma.

férj. kardosfalvi Kardos György.

1-ső nejétől : János, Béla, Mária, Kati,

1-ső neje n. Bartal Mari,
2-ik neje n. Bartal Teréz.

2-ik nejétől : Panni, Vilma.

1-ső nejétől : Adrienne,
2-ik nejétől : János.

II. Ferentől :

c) I. Antal,
neje : almási Rudics Borbála

d) Mária, férj.
Haur Imre.

Carolin, Matild, Borbála, II. Antal, III. György, Máté, Károly †
férj. jobbágyi neje : alsó- neje bajsai neje Bölcs-
Kaszap Be- szopori Nagy Vojnits Klo- földy Rózsa
nedek Márta tild

József

Georgine, Adrienne,
férj. férj.
n. Hader n. Csörgeő
György. Bertalan.

Kálmán,
László, †
Gábor. †

Közli : Kovachich József.

A zombor-sáponyai lelet.

A Zombor város határában levő Sáponya puszta nevét a történészek az egykori Bodrogh vármegyében levő Sáp helységtől származtatják. Sáp nevű község a mohácsi vész előtt csakugyan létezett e vidéken s mivel Sáponya pusztában mai napság egy templomrom vagy hely is létezik, bizonyosra vehető, hogy ez az egykori Sáp helység területe.

Sáp községről egyébként keveset tudunk. A pápai tizedlajstromokban említetik először 1332—42. között, 1382-ben világosan Bodrogh megyei falunak mondatik, mert ily nevű község volt Bács megyében is. Úgy látszik már a török korszak elején elpusztult, mert a török adólajstromok nem említik. A XVII. század elején, a határőrvidék korában már mint „Sáponya“ puszta szerepel, melyet állandóan a zombori milícia használt, 1749-ben pedig, midőn Zombor szab. kir. városi rangot nyert, e puszta végleg a város határához csatoltatott.

A Sáponya pusztán levő Bikár-szálláson mult év őszén szőlőmunkálatok alkalmával fölfedezett leletek azt mutatják, hogy e vidék az egykori Sáp nevű helység fennállása előtt sok századdal már lakott hely volt. A dr. Bikár Nenád által társulatunknak adományozott tárgyak ugyanis bronzkori régiségek, tehát jóval régiebbek nemcsak a honfoglalás, hanem a nagy népvándorlás koránál is. Vidékünkön ugyanis azon leletek, a melyekből a vas hiányzik, mind régiebbek a népvándorlás (Kr. u. V—VII. század) koránál és így hogy ha a bronzleleteket, a milyen a sáponyai is, a legkésőbbi kelta vándorlásokkal vagy talán épen a rómaiak foglálásait megelőző szarmata-jazyg né-

pekkal hozzuk kapcsolatba, akkor is megközelíti e tárgyak régisége a Kr. utáni IV-ik századot.

Én részemről majdnem bizonyosnak tartom, hogy a Bács-Bodrogh megye területén előforduló tiszta bronz leletek is a vidékünket a Kr. előtti másfélszáz és a Kr. utáni négy századnál tovább lakott szarmata-jazyg néptől erednek.

*

Ezeknek rövid előrebocsájtása után áttérve a Bikár-szállási leletek leírására, mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy Zombor város határában tisztán bronztárgyakból álló lelet eddig még nem fordult elő. Két temetőt ismerünk Zombor területén. Egyik talán késői jazyg-korbeli s ez a Thim-féle téglavető területén fekszik, melyből bronztárgygyal vegyesen vastárgyak kerültek elő. A másik a szöntai kapú mellett a volt Kukula-féle téglavető-telep, honnan főleg vastárgyak kevés bronzsal kerültek fölszínre.

A sáponyai leletből társulati muzeumunk egy koponyának hat darabból álló töredékét, egy karsontot, továbbá két agyagedényt és hét darab bronztárgyat kapott.

A koponya-csontok hasonlóak a topolya-zobnaticai szintén bronzkori leletéhez. A karsont 21 cm. hosszú részlet, kifejlett emberé lehetett, mert vastagsága 3 cm.-t tesz ki.

Az edények közül az egyik szép nagy urna, magassága 27 cm., legnagyobb szélessége 21 cm., nyílása 12 cm., nyaka 9 cm. magas, oldalait alól négy bütyök, a nyak tövében pedig két oldalt egy-egy kis erős fül díszíti. Anyaga feketére van égetve. A másik edény egy kis csupor, 6 cm. magas és 5 cm. széles, vöröses agyagból, mely egy füllel birt, de ez hiányzik.

A bronztárgyak a legérdekesebbek. Ezek egy törből, két csákányból és négy tűből állanak. A két csákány közül a nagyobb 18 cm. hosszúságu két tagból álló példány; pengéjének hossza 14 cm., legnagyobb szélessége 3 cm.,; a hátsó tag korongban záródik s e korong csúcscsal van ékítve; a korong nagysága 5 cm.; a köpű magassága 4 cm.; a köpű belső nyi-

lása $1\frac{3}{4}$ cm., tehát alig egy jó újjnyi vastagságú nyél fért belé. A másik csákány szintén kéttagú s ennek egész hossza 17 cm.; pengéjének hossza 12 cm., legnagyobb szélessége $2\frac{1}{2}$ cm.; a hátsó tag itt is csúcsos korongban végződik s a korong nagysága 4 cm., a köpű magassága $3\frac{1}{4}$ cm., belső nyílása pedig $1\frac{3}{4}$ cm.

A tör vagy kard egyenes, nádlevél idomú, kétélű penge; hossza 43 cm., legnagyobb szélessége 4 cm., hosszú vékony hegyben végződik. Fogantyúja fából vagy csontból volt, mert elrothadt és most teljesen hiányzik. A penge hat szeggel volt beleerősítve s e szegek most is meg vannak a penge elején. Kidolgozása igen egyszerű, egészen síma, az élekkel párhuzamosan egy-egy keskeny vércsatorna húzódik a hegy felé.

A tűk közül 3 gombban végződik, végén pedig el van törve, egyesek gombja hiányzik. Hosszúságuk 33, 15, 28 és 29 cm. között váltakozik, átlagos vastagságuk 0·5—1 cm. A gombbal ellátott példányok köridomú rovátkos díszítéssel birnak.

E tárgyak a bronzkor késői időszakából valók s aligha régiebbek a Kr. utáni III.—IV. századnál.

D. Gy.

Ethnographiai vázlat a dautovai népről.

A dautovai nép magyar, bár nem az igazi tősgyökeres jelleggel, mi onnét van, hogy a szerbek innen kiköltözvén, különböző vidékekről, különböző nemzetiségek által szállatott meg a falú, miként azt nevek is mutatja, mint pl. Inratovicsok, Aladits, Minthál, Hornyák, Szloboda és Gogolák-ok stb., ezek azonban mind magyarokká váltak. A dautovai férfi általában magas, szikár csinos arccal, míg a nők kevesebb kellemmel bírnak. Szorgalmára nézve jelenleg dícséretet érdemel; nem így a multban, midőn még a földművelést sem kedvelte, minek következése lett, hogy földjeik jórészt a szorgalmasabb csataaljai németek, illetve svábok kezére került. Míg most földjét alig adja el valaki, a szegényebbje pedig az egész vidéken keresett munkás; kik ezenfelül szorgalmas selyemtenyészők is. A külső tisztaságra sokat ad. Házaik szép fehérre meszeltek, konyháikban pedig csillog az edény, mit ők ott mintegy díszítésnek is tartanak; udvaruk rendes és tiszta. Az építkezésnél most már gondot fordítanak az egészséges lakásokra is, dacára, hogy a nép jómódúnak nem mondható; valaminthogy a jó evésre is sokat ad. Étkeiket izletesen készíti el, az úgynevezett igazi magyaros zamattal. Kár, hogy lassanként — bár közel sem oly mértékben, mint a szomszéd sokac községekben — ráadja magát az egészségtelen pálinka-ivásra.

Társadalmi szempontból tekintve a nép barátságos és közlékeny; bár simulékony, még is jellemében alig hajtható. Mely utóbbi tulajdonság a közügyre nézve van káros befolyással, a mennyiben merev önállóságá fajulván, együttesen imponáló erkölcsi személylyé össze nem olvadhatnak. A mi a hazafiasságot

illeti, a dautovai előtt kalapot lehet emelni; a ki okos, higgadt, de nyilt őszinte vezetés mellett páratlan példát tanúsíthatna jellem dolgában, elvi tekintetben is.

Vallásos, de távol minden vakbuzgóságtól. Sajátságos, hogy barátságos természete mellett baráti kört nem igen szokott alapítani, rendes összejövetelei helyekkel nem bír. A korcsmában inni, az utcán kártyázni s a téli estéken pedig a malmokban szoktak gyülekezni, hol a szegény ember bajáról és a világ sorjáról szoktak beszélgetni, a politikát sem hagyva ki, természetesen gyönyörködtető ferdítésekkel.

A fiatalság leginkább tánccal és labdázással mulatja magát. A labdázásnak csak kétféle neme dívik itt, úgymint a „méta“ és „városi“. Előbbinél bottal elütik a labdát, vagy megkapja a künn álló ellenfél valamelyike, vagy az elütés után kiszaladót üti meg. Ilyenkor a másik fél jön be ütni. — A városinál pedig körbe állanak, egymásnak dobják a labdát, a ki ezután nem bírja elkapni, az a közepére áll s egy-egy hátbaütésre van kárhoztatva addig, míg a labdát sikerül el- vagy felkapnia s azzal egy másikat megütnie, mikor is az illető kénytelen helyére állani.

Lakadalmaknál két ifjú a „vőfény“, meg a házi gazda által kijelelt vendégek meghívására, mit verses köszöntőkkel szoktak tenni. A kijelelt napra azután összejönnek a vendégek; ilyen esetben egymást megbántani a legnagyobb illetlenség és szégyennek tartatik, azért, ha találkoznék, kí izgágáskodni kezd, az illetőnek rokonai vagy bármely vendég is azonnal rendreutasít és ha szükséges, menten el is távolít.

Verekedés lakadalmakban pedig hallatlan dolog. A menyasszonyért kocsin szoktak menni, mit előbb — t. i. a menyasszony átadását — a menyasszony násznagyai által feladott találós kérdés megfejtése, a kis „vőfény“ és „nyoszorú-asszony“ ágy megváltási díja szokott megelőzni. Vacsoránál a vőlegény és menyasszony egymás mellett ülnek, de enniök nem szabad, — valószínűleg, hogy a mértékletesség példájául szolgáljanak — ezt tudja a násznép, vacsora közben gúnyos felkiáltásokat hasz-

nál, pl. : „Nem ehetik a menyasszony, mert egy foga van, az is gúzson jár“ stb. Persze ez már nem épen bimbó-korban élő menyasszonyt illet. A lakadalmi vigasság kora reggeltől jó éjféltááni órákig be szokott nyúlni, de a mulatság mindig mérsékelt határban van csak meg s a berúgás, úgy egyetlen viselkedés a legnagyobb szégyennek tekintetik.

Mostani időben sajátalkotta dalok alig vannak, leginkább általánosakat használnak, melyeket saját viszonyaiknak megfelelőleg átkaptafáznak. A keresztelés igen egyszerű szokott lenni s egyszerűen folyik is le, nincs itt semmi dinom-dánom, vagy másféle ünnepesség. Keresztelés után a bábaasszony és kereszt-szülőkön kívül senki sem hiyatik meg s csupán egy egyszerű ebéd van. A komaságba jutottak igen szokták egymást becsülni, úgy, hogy a legnagyobb ritkaság, ha egymást megbántják. Már maga a megszólítás is „komám uram“ bizonyos tiszteletet fejez ki. Általánosan használt mondása a népnek, hogy „ki volna előbb való a komájánál?“ Disznóöléseik a családi ünnepély jellegét viselik magukon, a gyermek-sereg világért sem aludná el a leölés idejét, hajnalban már talpon vannak mindannyian, körülállják a lobogó lánggal égő szalmát — mely alatt a disznó perzselődik — várva a pillanatot, amidőn a malac füle és farka annyira átsült, hogy számukra élvezhetővé válik. Midőn már el van látva a disznó körüli munka, a gazdaasszony mindent összetisztogat, a gyermekeket is rendbe szedi s a gazda kiküldi őket a kereszt-szülők, rokonok és szomszédokért a vacsorához való meghívásra. A vacsorát azután kedélyes beszélgetés és néha dalolás is szokta követni. Halálozás alkalmával énekesek és ájtatoskodók szoktak éjjelre „virrasztóba“ jönni, kik imádság és énekléssel töltik az időt. Nem ritkán azonban vígabb oldala is szokott ezen virrasztásnak lenni, t. i. az énekesek bort is kapván a gazdától, egészen megfélekedeznek a földi mulandóságról.

Temetés alkalmával a hangos siratás nem ritka, de soha sem viseli magán az elsiratás jellegét; elsirató asszonyokról

pedig fogalma sincs a népnek. A társasjátékok egészen megszűntek, mióta a fonók le vannak tiltva; házasoknak pedig az előtt sem voltak társasjátékaik. Műveltség tekintetében a környék falúk lakói felett áll; alig akad köztük, ki írni, olvasni nem tudna. Babonái alig vannak, de még kevesebben, akik abban hinnének. Ha megteszi is a dautovái anya, hogy gyermekére ráolvastat — a mi szintén ritka eset — de azt csak abban az értelemben, mint a vízbefuló mikor szalma után is kapkod.

Gúnyneveket nem szokott másnak adni, legfeljebb — megkülönböztetésül — melléknevekkel látja el polgártársait, amiben mindig kerüli a sértőt.

Mondái sincsenek, mi nem is csoda, nem oly rég lakja ezen helyet, hogy az idő eseményei erre neki anyagot szolgáltatnak volna; más tájról szóló mondákat pedig eddig nem használ. Találós meséknek is híjával van, mint majdnem minden más község is, ahova nem vittek be.

Kőszeghy Dezső.

Sáska-járás Bácsmegyében.

(1782.)

A vármegyei Gazdasági Egyesület igen szép és hasznos dolgot művelne, ha egyéb teendői mellett figyelmét a megye közgazdasági történetére is kiterjesztené. A mai gazdasági állapotokat mérlegelni és helyesen megítélni a multak ismerete nélkül egyáltalában nem lehet, e tekintetben tehát a gazdasági történetnek ugyanaz a jelentősége van, mint a politikai históriának.

Beszélünk gazdasági bajokról manapság s nem tudjuk, miféle bajok léteztek még csak ezelőtt ötven évvel is nálunk úgy, mint másutt. Nem tudjuk, milyen volt a gazdálkodási rendszer 48 előtt, milyen volt a birtokmegosztás, milyenek voltak a földesúri, az úrbéres és a kincstári birtokok; miféle elemi csapások s más gazdasági bajok hátráltatták a Bácska áldott rónáinak közgazdasági virágzását? Mindezzel nálunk eddig senki sem foglalkozott, pedig ezeknek ismerete nagyon is szükséges volna úgy a helyes gazdálkodási szellem erősítése, mint a mai zilált munkáviszonyok helyes megítélése szempontjából.

Az alábbiakban a régi megyei gazdaságot sújtó körülményekre, nevezetesen az elemi csapásokkal egyenértékű s a multban vidékünkön is gyakori sáska-járásban rejlő gazdasági vesztélyre kívánunk történeti adatokat szolgáltatni, melyek köztörténeti szempontból is érdekesek.

A mult században ugyanis gyakori volt vidékünkön a sáska-járás. Az afrikai sáskáról van itt szó, a melynek pusztításai olykor három világrész gazdáit megremegtették.

Bács-Bodrogh megyében első ízben 1747—1750-ik évek

között pusztított a sáska nagyobb mértékben s annyira tönkretette az itt lakó földesurakat és földművelőket, hogy ezt a vármegye az országos terhek (katonatartás, adó, fuvar) leszállítása végett az 1751. évi pozsonyi országgyűlés elé terjesztett kérvényében különösen felpanaszolta.¹⁾

A sáska-járással nemcsak a mezei gazdaság pusztulása, hanem a sáska-irtás és e kellemetlen rovar petéinek összeszedése és elpusztítása sok bajt okozott a vármegyének, mert a kir. helytartótanács ez ügyben kiadott rendeletei értelmében a megye lakossága volt kénytelen erről is gondoskodni.

Később, 1782-ben megisméltődött a csapás, mert az afrikai sáskák ez évi augusztus hóban töméntelen sokasággal lepték el vármegyénket. Bácsmegye Kovách József akkori első alispán elnöklete alatt vész-bizottságot alakított s a sáskák elleni védekezés az egész megye területén megindult. Nem ismerjük az egész megye sáska-ellenes munkálatait, de a részletek is eléggé mutatják, miféle pusztításokat és mennyi fáradságot okozott a megye egyes községeinek e szörnyeteg.

Az egykorú hivatalos iratok szerint ugyanis az egyes községekben ezek történtek:

Pr.-Szent-Iván helység határába Zombor és Apatin felől két csapat sáska érkezett augusztus 19-én, mely miután a takarmány $\frac{1}{3}$ -ad részét elpusztította, a szóntaiakkal és az apatiniakkal egyesült lakosság által a határból elűzetett.

Prekája pusztáról, miután a vetés és takarmány feleresze áldozatul esett, a sáskák Zombor határába vonultak, a honnan azonban Prigl.-Szent-Iván és Apatin felé elűzték őket.

Doroszló határába augusztus 20-án egy csapat sáska Karavukova felől jött, mely az apatini erdőség felé, más csapat Hosszúmegeye nevű pusztá felől érkezett és ez szintén Apatin felé távozott a nélkül, hogy kárt okozott volna.

Szóntán augusztus 20-án egy csapat Rác-Militics felé, egy

¹⁾ Bácsvármegye sérelmei. Tört. Társ. Évkönyv VIII. évfolyam, 59. 1.

más csapat pedig Vajszka felé űzetett át, miután 8—9 holdnyi takarmányt elpusztított.

Bogojeva helység lakossága egy csapat sáskát, mely a határbeli erdőségek felől érkezett, a nélkül, hogy valami kárt okozhatott volna, Szónta felé kergetett el.

Karavukova lakói egy csapatot, mely a határban körülbelül 8 hold vetést elemésztt, Apatin felé űztek el.

Bogyán és Vajszka határaiban a sáskák semmiféle kárt nem okoztak.

Plávna helységbe a mint augusztus 20-án a sáskák elértek, a lakosság által anélkül, hogy kárt okozhattak volna, Vukovár irányában a Dunán át kergettetek.

Novoszelló községben nem is mutatkozott sáska.

Bukinba egy csapat Obadovác szigete vagy Szotin felől augusztus 17-én, Illok felől pedig egy más csapat ugyanezen a napon érkezett s miután a gabonaneműekre rontott s körülbelül 1 holdnyi takarmányt elemésztt, Szotin felé kergették.

Palánkán egy csapat Illok felől augusztus 20-án érkezvén, az minden kár nélkül Tovarisoa felé űzetett el; egy más csapat szintén Illokról csapott át a palánkai területre, de szintén anélkül, hogy kárt okozhatott volna, Bukin felé kergettetett.

Cséb helység határába az első csapat augusztus 16-án érkezett Cserevics felől s ez minden kártétel nélkül Gajdobra irányába hajtattott; a második csapat ugyanezen napon, minden kártétel nélkül, szintén Gajdobra felé való vonulásra kényszerült.

Ugyanilyen formán járt a sáska a többi helységekben is és Glozsánban aug. 19-én $3\frac{7}{8}$. telek földet, Begecsen aug. 18-án 32 holdat, Futakon aug. 16-án és 17-én az összes takarmány fele részét, Gajdobrán 30 holdat, Paragán 1 holdat, Szilbáson 6 holdat, Tovarisován az egész határt, Bácsújfalún az összes kukoricát, Parabutyon 1 holdat és egy szőlőt, Lalityon körülbelül 50 hold kukoricát pusztított el, míg Hodzsákon, Bresztovácson és Bácsban, a kellő elővigyázat folytán, semmi kárt nem okozhatott.

A pusztításokról felvett hivatalos jegyzőkönyvek szerint 1782. augusztus hó végén a sáskák Bácsmegyéből már eltávoztak, részint pedig átűzettek a Dunán Baranyába ; mivel azonban híre érkezett, hogy a temesi bánságban még újabb csapatok pusztítanak, ezeknek a megye területére történhető becsapását meggátolandó, megyszerte kellő intézkedés történt, egyúttal a megye kiküldött bizottsága azt is elrendelte, hogy az itt járt sáska-sereg petéit a lakosság nyomozza és ha feltalálja, égesse el.

A sáska a mult században és a jelenben is még több ízben látogatta kisebb-nagyobb mértékben vidékünket s hogy megjelenése mindig egy-egy mezőgazdasági csapást jelentett, azt az itt közölt elszórt adatok is szomorúan igazolják.

Dudás Gyula.

Bács-Bodrogh megye növényvilága.¹⁾

Írta : **Kovács Ferenc**, áldozópap.

A legnagyobb hála és őszinte elismerés illesse valamennyiünk részéről Kovács Jánost, ki Bácsmegeye Monografiájában dícséretes buzgalommal igyekezett megyénk növénytenyészetét a tudományos világgal tüzetesen megismertetni. A „scientia amabilis“-nek két-ségkívül nagy szolgálatot tett ezáltal, mert Bácska a botanikus világban eddig még eléggé ismeretlen volt. Leszámítva ugyanis egy-két e nemű közleményt, mely jobbára csakis egyik-másik helység flórájának leírására szorítkozik, tudtommal ez az első terjedelmesebb ismertetés megyénkről a botanikus irodalomban ; a többi csak töredék, mert Bácska gazdag virányát eddig alaposan senki át nem kutatta s így meg sem ismertethette. Kovács Jánosé a dicsőség, ki azt úgylátszik tüzetesebb kutatása tárgyául választotta s így sikerült is neki Bácska növényvilágának meglehetősen természetű képét a botanikusok előtt körvonalozni. Hogy mind a mellett imitt-amott hézagok is mutatkoznak, az könnyen megmagyarázható. E sorok írója épen ezen hézagok pótlására törekszem, ki 16 év óta szabad perceimnek nagyobb részét szintén természetrajzi kutatásokra fordítottam s Bácska különböző közséégeinek, legfőképen pedig a Tiszavidéknek növénytenyészetét tettem tanulmány tárgyává. Céлом szintén nem volt egyéb, mint vármegyénk flóráját megírni. E kedves tudomány iránt érzett nagy előszeretetem s a kegyelet késztetett erre. Kegyeletemet és hálám érzelmeit némi tekintetben kimutatni egykori kedves kalocsai botanikus tanárom, Menyhért László S. I. elhunyt

¹⁾ Reflexió Bács-Bodrogh megye Egyetemes Monografiájának Kovács János által írt hasonló című közleményére.

afrikai missionárius iránt, ez volt lelkem hő kívánsága egyrésztől s az áldott emlékű, világszerte ismert botanikus, Haynald dicső szellemének valamicskét áldozni másrésztől, ki lelkes buzdítóm, Maecenásom volt a botanika terén is. Most azonban csak hézagpótlóként fog alábbi közleményem szolgálni, melyben lelhely szerint is elősorolvák mindama bácskai növények, melyek Kovács Jánosnál említve nincsenek. Ezen növények a következők:

Potentilla cinerea. Chaix. Hamvas Pimpó; az ó-becsei temetőben s a doroszlói erdőben bőven.

Trapa natans. L. Csemege Sulyom. A Jegricska barában Temerin és Goszpodince körül; úgyszintén a Kőrös-érben Szalatornyán, a martonosi határban helyenkint igen gyakori s a Tisza kiöntéseiben is előfordul. Gyümölcsét az ó-becsei piacon néha árulják.

Epilobium parviflorum. Schreb. Szőrösödő Csövirics; Ó-Becsén az Árpád-liget és a Botra mellett árkokban; Temerin mellett a Fehérárokban s a zentai népkert körül.

Hypericum elegans. Steph. Csinos Linka. Ó-Becsén a törökbecsei országút mentén imitt-amott, Újvidéken a temerini országút mellett s Kovilon a Kaludjerzárda erdejében nem ritka.

Althaea cannabina L. Kender Zilic. Az ó-becsei szállásokon kertfalak mellett.

Althaea hirsuta. L. Borzas Zilic. Temerinben a Kis-erdő melletti árok partján bozótokban s Ó-Becsén a Botrában.

Althaea pallida. W. K. Halovány Zilic útszéleken: Ó-Becsén, Temerinben, Ó-Kanizsán, Kis-Hegyesen. Martonoson a „Vitézhalom“ körül, Verbász és Szent-Tamás közt s Bács mellett a déronyai úton s a kovil-szent-iváni-vilovai országút mentén.

Malachium aquaticum. Er. Vízi Puhar v. Lágoda; a Tisza-vidéken vízenyős árkokban mindenütt s Doroszló és Szóna mellett a Mosztonga partjain is igen gyakori.

Alsine rubra. Wahl. Veres Lúdhúr és *Alsine marina*. Bess. Tengerparti Lúdhúr. A martonosi és ó-kanizsai szikes mezőkön bőven.

Scleranthus annuus. L. és *perennis* K. Szeklár; tarlókon Ó-Becsén, Temerinben, Goszpodincén, Martonoson, Szenttamáson, Túrián roppant mennyiségben.

Reseda inodora. Reichb. Illatlan Rezeda és *Reseda Phyteuma*. L. Raponc Rezeda Ó-Becsén az új Ferenc-csatorna mellett mindkettő elég gyakori, úgyszintén a titeli fensíkon is Lok mellett.

Senebiera Coronopus. Poir. Varjúlábfü az ó-becsei-b.-földvári országúton szikes vizenyős talajon itt-ott; egyebütt nem találtam.

Calepina Corvini. Desv. Ráncos Matyó az ó-becsei külvárosi kath. temetőben s az ó-becsei és szenttamási árokpartokon gyéren.

Diploxaxis tenuifolia. Dc. Keskenylevelű Ikrend. Ó-Becsén és Bács-Földvárott, kopár helyeken szórványosan; a szállásokon azonban nagy mennyiségben lepi el a tarlókat.

Brassica elongata. Ehr. Nyulánk Káposzta az ó-becsei és temerini temetőben nagyon közönséges, úgyszintén Doroszló és Bogojeva körül ugarokon.

Lepidium crassifolium. W. K. Vastaglevelű Zsázsa közönséges szikes talajon Ó-Kanizsa, Martonos, Palics és Ludas körül.

Euclidium syriacum R. B. Madárorrú Zárda az egész Tisza-vidéken úton-útfélen, vetések közt mint alkalmatlan gyom roppant mennyiségben található.

Conringia orientalis. L. nagy mennyiségben s szántóföldeken és ugarokon Ó-Becse, Túria és Szenttamás körül.

(Folytatása következik.)

Bács-Bodrogh vármegye vizei.

(Erek, tavak és mocsarak.)

I. A vizek nevei szerint.

- A**lmás-ér. (Tovarisova—Zsablya közt.)
Alpárszka-bara. (Bulkesz—Ó-Kér.)
Árok-bara. (Torzsa, Kucura.)
Bela mala bara. (Zombor.)
Béla-bara. (Zombor.)
Belilo. (Zsablya.)
Bácsér. (I. Krivája.)
Brunde Kapelle. (?) (B.-Keresztúr.)
Brundl Kapelle. (?) (Csávoly.)
Béga. (I. Alpárszka.)
Buga bara. (Temerin.)
Bajmoki völgy-ér. (I. Kriváta.)
Begej bara. (I. Bega.)
Branica mocsár. (Szónta.)
Bela bara. (Túria.)
Bela-blata mocsár. (Titel-Lok.)
Béla-tó. (I. Béla-blata.)
Bliszenica = Csikér.
Beljanszka bara (I. Bela-blata.)
Babina bara. (Bács.)
Bezdán-fok. (Bezdán.)
- Begej csatorna-fok. (Ó-Palánka.)
Breitesthal-ér. (Kernya.)
Bányavölgy-ér. (F.-Roglatica.)
Bajmoki ér. (Krivája ága.)
Bukváty bara. (Szabadka.)
Bisztrica bara = Sóstó.
Barina bara = Babina bara.
Bogárzó tó, kis és nagy. (Ó-Kanizsa.)
Csik-ér. (Szabadka—Petrovo-szeló.)
Cerna bara. (Szt.-Tamás—Földvár.)
Cigány bara. (Temerin—Zsablya.)
Csanálos völgy-ér. (Zentai középszállások—Ada.)
Cserna bara. (Szónta—Bogojeva.)
Csikura bara. (Csurog.)
Csikós fok. (Bezdán.)
Csikeria pusztai völgy-ér. (Szabadka.)

Csésztó. (Zenta.)
 Csonoplai mocsár. (Csonopla.)
Dévény-ér. (Gyurgyevó.)
 Duboka bara. (Bajsa.)
 Disznó völgy-ér. (Cservenka.)
 Darázi fok. (Bezdán.)
 Dunavác fok. (Ujvidék—Gardinovác.)
 Duhacsik völgy-ér. (Kernya.)
Ecer tó. (Zombor—Gara vidékén.)
Fehér mocsár, Bela bara. (Zombor.)
 Fényes tó. (Zenta.)
 Fekete bara. (Bogojeva.)
 Fischwasser. (l. Halvíz.)
 Fűzfás bara. (Szabadka.)
Gyékény tó. (Ó-Kanizsa.)
 Greska bara. (Része az Almás-érnek. Gajdobra—D.-Szent-Iván között.)
 Györgye bara. (Temerin.)
 Galambos ér. (Gardinovác.)
 Gál fok. (Bezdán.)
 Gyurgyin bara. (Sztanisics.)
 Groblyanica bara. (Zombor.)
 Görbeszék. (Kisszállás.)
 Garai nagy mocsár. (Gara.)
Halas tó. (Kúnbaja—Szabadka.)
 Hetesica mocsár. (Kupuszina.)
 Halvíz. (Szónta.)
 Határbara = Cerna bara. (Szónta.)

Ivanacska bara. (Zombor.)
 Jegricska bara = az Almás-ér egy része. (Zsablya.)
 Jezer tó. (Madaras.)
 Ilka tó. (l. Sós tó.)
 Illidzsa bara. (Földvár.)
 Jaszenovác-ér = Kőrös-ér.
 Jama bara. (Bogyán.)
 Jaszi bara. (Szabadka város.)
 Jezer-ér. (Almás—Rigyica.)
 Jezevác bara. (Zombor.)
 Joringát = Mosztonga egy része. (Zombor.)
 Jószytyka bara. (Zombor.)
Kerek tó. (Bajsa.)
 Kopovo. (Zsablya.)
 Kígyós-ér. (Csávoly—Bezdán.)
 Kőrös-ér. (Szabadka—Kanizsa.)
 Krivája-ér. (Szabadka—Túria.)
 Kalocsai-ér. (Zenta.)
 Kerek tó. (Gajdobra—Kerekitypuszta—Palánka.)
 Kis széksós. (Zenta.)
 Kenderáztató bara. (Temerin—Goszpodince.)
 Kövércse tó (Szónta) és mocsár.
 Kengyelszka bara. (Csúrog.)
 Kolovrát tó, (ösvény tó.) (Rigyica.)
 Kovila völgy-ér. (Kúla.)
 Krivadolina-ér (Ó-Verbász) = görbevölgy-ér.

Krivadolity völgy-ér. (Szilbás—
Kulpin.)

Kruskovác mocsár. (Szónta.)

Kusavica bara. (Karavukova.)

Kriva bara = Kusavica bara.

Kalugyerszki bara. (Bogyán.)

Kereszt fok. (Bezdán.)

Kapolja fok. (U. o.)

Krebswasser = Rákvíz.

Kerszka bara. (Szónta.)

Kátyi tó. (Káty.)

Kis völgy-ér. (Kernya.)

Kaponyai völgyér. (Szabadka.)

Kis palicsi ér. (Szabadka.)

Kis Pality tó. (U. o.)

Kelebiai tó. (Szabadka.)

Krsztina bara. (Zombor.)

Karankoria bara. (Zombor.)

Kerek szék. (Szabadka.)

Ludas tó. (Szabadka.)

Likasi völgy-ér. (I. Csikér.)

Liman mocsár. (Újvidék.)

Ládé fok. (Bezdán.)

Loncsár bara. (Kernya.)

Látó bara. (Szabadka, Veru-
sity puszta.)

Mosztonga-ér. (Gákova—
Bukin.)

Mala bara. (D.-Szent-Iván.)

Mala bara. (Goszpodince.)

Mosztonga bara. (I. Almás-ér.)
(Ó-Kérnél.)

Majori völgy-ér. (Emuzsits-
pusztán.)

Mlaka bara. (Devecserpuszta—
Túria.)

Medurina bara. (Rigyica.)

Metkovics bara. (Tovarisoa—
Ó-Palánka.)

Mocsáros ingovány. (Dautova,
Szántova.)

Makán völgy-ér. (Roglatica—
Bajsa.)

Markovo bara. (Zombor.)

Nagy tó (Szónta) = Metko-
vics bara.

Nagy széksós. (Zenta.)

Nagy bara. (Ó-Kér—Temerin.)

Nagy völgy-ér. (Kúla.)

Nagy völgy-ér. (Bajmok.)

Nagy völgy-ér (Pacsér =
Bácsér.)

Nagy völgy-ér = Breitesthal.

Nyári völgy-ér (kis és nagy).
(F. Roglatica és Topolya
közt.)

Nagy rét bara. (Szabadka v.)

Nagy sós rét. (Kisszállás.)

Nemes-Militicsi mocsár. (N.-
Militics.)

Nagy salétromos tó. (Krusev-
lya.)

Osztrovo-ér. (Zenta—Ada.)

Öreg bara. (Bogojeva.)

Opus bara. (Bogyán.)

Okruglica tó. (Mosorin.)

Okrug tó. (Vaskút.)

Okruglacsá. (Zombor.)

Palics tó. (Szabadka.)
 Predovácska bara. (P.-Kúla—Szivac.)
 Preka bara. (Szivac.)
 Preka bara. (Ó-Verbász.)
 Prelev (gorni és srednyi) bara. (Bogyán.)
 Petrina bara. (Peszér ?) (Zenta, Ada.)
 Prispa tó. (Katymár.)
 Petrovicska bara. (Zombor.)
 Prilevák bara. (Zombor.)
 Pucovacski rétek. (Zombor.)
 Pacsia bara. (Vaskút.)
Razvala völgy-ér. (Kúla.)
 Rávna rét v. mocsár. (Rigyica.)
 Rekettyés fok. (Bezdán.)
 Rákvíz. (Apatin.)
 Roglatica völgy-ér. (Alsó-Roglatica p.)
 Rogina bara. (Szabadka város.)
 Radojova bara. (Dérony.)
 Rávnacsá bara. (Zombor.)
 Rancsevácska bara. (Zombor.)
Szimendity bara. (Zombor.)
 Siroka bara. (Zombor.)
 Szatrovaca bara. (Zombor.)
 Szucsiova mocsár. (Ó-Kanizsa, Adorján.)
 Sós tó. (Almás.)
 Szent kút. (Doroszló.)
 Szent kút. (Prigl.-Szent-Iván.)
 Szent kút. (Petrovoszeló.)
 Szelszka bara. (Szivac.)

Szűk völgy-ér. (Ó-Szivac.)
 Sau thal. (l. Disznó völgy-ér.)
 Szelistye völgy-ér. (Ó—Új-Verbász.)
 Sós tó = Kolovrát tó.
 Szvesova bara = Szucsiova.
 Sziregi mocsár = Almás bara.
 Sebes fok. (Bezdán.)
 Szelszka bara. (Karavukova.)
 Szállási rétvölgy-ér. (Kernya.)
 Sebesityi völgy-ér. (Szabadka.)
 Sós tó. (Szabadka.)
 Szulkovác bara. (Bács—Tovarisoa.)
 Sugovica-ér. (Baja.)
 Szekeres bara. (Csávol—F.-Szent-Iván.)
 Szlatina (széksós) tó. (Rigyica.)
 Szetrovacsá preka. (Zombor.)
Tamaslia bara. (Zombor.)
 Tornyosi völgy-ér. (l. Csikér.)
 Tavankúti völgy-ér. (l. Krivája-ér.)
 Topolnica bara. (Bogojeva.)
 Trscsava bara. (Zombor.)
Ugarszka bara. (Sóvé.)
 Újvidéki tó. (Újvidék.)
Vilovjeva bara. (Zombor.)
 Vajas-ér. (Baja.)
 Vajas-ér. (Plávna.)
 Vértó. (Szabadka.)
 Vodica. (Baja.)
 Vodica. (Doroszló—Szt.-Iván.)
 Vodica. (Dérony, Karavukova.)

Vodica. (Ó-Kér.)	Vajas fok. (Bezdán.)
Velika bara. (D.-Szent-Iván.)	Vajas bara. (Karavukova.)
Velika Jegriška. (l. Jegricska.)	Vilovói mocsár. (Vilovó.)
Velika bara. (Szónta.)	Z anoga tó. (Zenta.)
Vizics bara. (Piros.)	Zsiva bara. (Plávna.)

II. A helységek nevei szerint.

- A**da. Csanálos völgy-ér, Osztrovó-ér (Peszér), Csik-ér.
 Almás. Jezer-ér, Sós tó.
 Apatin. Rákvíz (Krebswasser).
 Adorján. Szucsiova-ér.
Baja. Sugovica-ér, Vajas-ér, Vodica.
 Béreg. Kígyós-ér.
 Bulkesz. Alpárszka bara.
 Bajmok. Krivája egy ága, Nagy völgy-ér.
 Bogojeva. Cerna bara, Öreg bara, Topolnica bara.
 Bezdán. Csikós-fok, Darázs-fok, Bezdán-fok, Gál-fok, Kígyós-
 ér, Ládé-fok, Kereszt-fok, Kapolja-fok, Rekettyés-fok, Sebes-fok.
 Bajsa. Duboka bara, Kerek-tó, Krivája-ér.
 Bács. Babina bara, Szulkovác bara, Mosztonga.
 Borsód. Kígyós-ér.
 Bogyán. Jama bara, Kalugyerszki bara, Opus bara, Prelev
 bara.
 Bukin. Mosztonga-ér.
 Bikity. Kígyós-ér.
Csávoly. Brundlkapelle, Kígyós-ér, Szekeres bara.
 Csúrog. Cingura bara, Kengyelszka bara.
 Cservenka. Disznóvölgy-ér.
 Csantavér. Csik-ér.
 Csonopla. Csonoplai mocsár.
Dérnya. Radojeva bara, Vodica, Mosztonga.
 Deszpot-Szent-Iván. Greska bara = Almás-ér egy része,
 Mala bara, Velika bara = Almás-ér egy része.

Dautova. Mocsáros ingovány.

Doroszló. Szent kút, Vodica, Mosztonga.

Földvár. Cerna bara, Illidza bara.

Felső-Szent-Iván. Szekeres bara, Kígyós-ér.

Feketehegy. Krivája-ér.

Gyúrgyevó. Dévény-ér.

Gardinovac, Dunavác-fok, Galambos-ér.

Gajdobra. Greska bara = Almás-ér egy része, Kerek-tó.

Gospodince. Kenderáztató bara = Cigány bara, Mala bara.

Gákova. Mosztonga-ér.

Gara. Garai nagy mocsár.

Hodzsák. Mosztonga-ér.

Krusevlya. Nagy salétromos tó.

Kishegyes. Krivája-ér.

Kisszállás. Kőrös-ér, Görbe szék, Nagy sósrét.

Káty. Kátyi tó.

Keresztúr. Brunde kapelle.

Kollut. Kígyós-ér, Kolluti mocsár.

Kernya. Duhacsek völgy-ér, Breitesthal-ér, Loncsár bara,

Kisvölgy-ér, Szállási rétvölgy-ér.

Kanizsa. Kis és nagy Bogárzó-tó, Gyékény-tó, Kőrös-ér,
Szucsiova-ér.

Kún-Baja. Halas-tó.

Kupuszina. Hetesica mocsár.

Kúla. Kovila völgy-ér, Nagyvölgy-ér, Razvala völgy-ér.

Kulpin. Krivadolity völgy-ér.

Karavukova. Kusavica bara, Kriva bara, Szelszka bara,

Vodica.

Katymár. Prispa tó, Jezer-ér.

Kucura. Árok.

Lok. Belablata bara.

Madaras. Jezer-tó.

Mosorin. Okruglica-tó.

Monostorszeg. Kígyós-ér.

Martonos. Kőrös-ér.

Nemes-Militics. Nemes-militicsi mocsár.

Ó-Kér. Alpárszka bara, Mosztonga bara, Nagy bara, Vodica, Almás-ér.

Ó-Szivac. Szúkvölgy-ér.

Ó-Verbász. Szebistye völgy-ér.

Ó-Morovica. Bácsér.

Petrovác. Alpárszka bara.

Pacsér. Bácsér = Nagyvölgy-ér.

Petrovoszeló. Csikér, Szent kút.

Palánka (Ó). Begej-fok, Kerek-tó, Metkovics bara.

Paraga. Almás-ér.

Puszta-Kúla. Predovácska bara.

Prigl.-Szent-Iván. Szent kút, Vodica, Mosztonga.

Plávna. Vajas-ér, Zsiva bara.

Roglatica (F.). Bányavölgy-ér, Makán völgy-ér, Nyári völgy-ér.

Rigyica. Jezer-ér. Medurina bara, Kolovrát tó, Rávna bara, Szlatina tó.

Roglatiça (Alsó). Roglatica völgy-ér, Bácsér.

Rém. Kígyós-ér.

Rácmilitics. Mosztonga.

Szekhegy. Krivája-ér.

Szóna. Branica bara, Cerna bara, Halvíz, Határbara, Kövércse-tó és mocsár, Kruskovác mocsár, Kreszka bara, Metkovics bara = Nagytó, Velika bara, Mosztonga.

Szabadka. Csikér, Csikéria völgy-ér, Fúzfás bara, Bukváty bara, Jaszi bara, Kőrös-ér, Krivája-ér, Ludas-tó, Látó bara, Kaponyai völgy-ér, Kispalityi-ér, Kispality-tó, Kelebiai tó, Nagyrét bara, Pality-tó, Rogina bara, Sebesityi völgy-ér, Sós-tó, Vér-tó, Kerek szék.

Szenttamás. Cerna bara, Krivája-ér.

Sztanisics. Gyurgyin bara.

Szántova. Mocsáros ingovány, Kígyós-ér.

Szilbás. Krivadolity völgy-ér, Almás-ér.

Szivac. Predovácska bara, Preka bara, Szelszka bara.

Sóvé. Ugarszka bara, Mosztonga bara = Almás-ér egy része.

Temerin. Buga bara, Cigány bara, Györgye bara, Kender-
áztató bara, Nagy bara = Almás-ér egy része.

Túria. Bela bara, Krivája-ér, Mlaka bara.

Titel. Bélablata bara.

Topolya. Krivája-ér, Majori völgy-ér, Nyári völgy-ér.

Tovarisova. Almás-ér, Metkovics bara, Szulkovác bara.

Torzsa. Árok.

Ujvidék. Dunavác-fok, Limán bara, Újvidéki tó.

Verbász (Új). Krivadolina völgy-ér, Preka bara, Szelistye
völgy-ér, Cerna bara.

Vaskút. Okrug-tó.

Zsablya. Jegricska bara = Almás-ér egy része, Beliló bara,
Cigány bara, Kopovo bara.

Zombor. Bela bara, Ivanácska bara, Tomaslia bara, Siroka
bara, Trscava bara, Vilovjeva bara, Szimendity bara, Krsztina
bara, Szetrovaca bara, Okruglacsá bara, Ravnacsa bara, Grob-
lyanica bara, Jezevác bara, Mosztonga, Karankoria bara, Petro-
vicska bara, Rancsevacska bara, Prilevák bara, Bela mala bara,
Jószityka bara, Markovo bara, Szetrovaca preka bara, Puc-
vacki rét.

Zenta. Fényes tó, Kalocsai völgy-ér, Kis széksós, Nagy
széksós, Csész-tó, Osztrovo-ér (Peszér) = Petrina bara, Zanoga,
Csikér.

Muhoray A.

Társulati ügyek.

61. szám. 1897.

Jegyzőkönyv.

Felvétellett Zomborban, 1897. évi december hó 29-én a Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat közgyűléséről.

Jelen voltak: Czirfusz Ferenc kir. tanácsos elnöklete alatt dr. Grüner Samu, Gräff Nikáz, Kurucz Gyula, Fratricsevi-Ast Vince dr., Pozsonyi Béla és Dudás Gyula társulati tagok, továbbá a kalocsai szent Ágoston-egylet képviselőjében egy tag.

1. Elnöki megnyitó beszéd. — Felolvastatván, dr. Grüner Samu indítványára az Évkönyvben is közzététetni egyhangú lelkesedéssel határoztatik.

2. Titkári jelentés. — Felolvastatván, tudomásul szolgál.

3. Az 1897. évi zárszámadások bemutatása. — A számadások helyeseknek találtatván, Pozsonyi Béla pénztárnoknak a fölmentvény kiadatni határoztatik.

4. Az 1898. évi költségvetés előirányzása. — A választmány javaslatához képest a következőkben állapítatik meg, u. m.:

a) *Bevétel.*

Pénztári maradvány	48 frt 66 kr.
Tagsági díjak	249 frt — kr.
Takarékpénztári kamat	5 frt 10 kr.
Alapítványi kamat	6 frt 80 kr.
Összesen	<hr/> 309 frt 56 kr.

b) *Kiadás.*

Nyomatási költség	160 frt — kr.
Titkári átalány	75 frt — kr.
Átvitel	<hr/> 235 frt — kr.

	Áthozat	235	frt	—	kr.
Pénztárnoki tiszteletdíj		30	frt	—	kr.
Postai költségek		15	frt	—	kr.
Egy könyv-állvány		8	frt	—	kr.
Előre nem látható kiadás		10	frt	—	kr.
Szolgának		1	frt	50	kr.
	Összesen	299	frt	50	kr.
c) <i>Maradvány</i>		10	frt	06	kr.

5. Schmausz Endre elnöki lemondása. — A lemondási okirat felolvastatván, az — miután a társulat választmányának korábbi határozata folytán Schmausz Endre úr öméltósága lemondásának visszavonására a h. elnökség útján történt felkérés után sem volt hajlandó, — sajnálattal vétetett tudomásul s dr. Grüner Samu indítványára Schmausz Endre úr öméltósága a társulat megalapítása és fentartása körül kifejtett kiváló érdemeinek jegyzőkönyvi megörökítése mellett a társulat tiszteleti tagjává választatik, egyúttal hozzá ez ügyben a társulat köszönetét és háláját kifejező átirat intéztetni határozatik.

6. Indítványok. — a) Titkár indítványozza, hogy Fraknói Vilmos, Szilágyi Sándor, Pauler Gyula és Hampel József országos nevű szaktudósaink a társulat tiszteleti tagjává választassanak. Megválasztatnak.

b) Ugyanaz indítványozza, hogy a társulat anyagi segélyezése iránt úgy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz, mint Bács-Bodrogh megye törvényhatóságához kérelem intéztessék. — Az indítvány elfogadtatik és az illető kérvények megszerkesztésével az elnökség megbízatni határoztatik.

c) Elnök indítványozza, hogy a községi évkönyvek megfektetése tárgyában hozott korábbi társulati határozat foganatosítása iránt lépések tétessenek. — Az indítvány elfogadtatik azzal, hogy a foganatosítás iránt teendő intézkedés előtt az évkönyvek formája és vezetésének módozata is körvonalaztassék s csak ezután intéztessék megkeresés a megye hatóságához.

7. Tisztújítás. — A társulat tisztviselőivé egyhangulag megválasztottak : elnökké Czirfusz Ferenc kir. tanácsos, alelnökké Latinovits Géza író és nagybirtokos, titkárrá Dudás Gyula, másodtitkárrá Kurucz Gyula, ügyészszé Grüner Samu dr., pénztárnokká Pozsonyi Béla. Választmányi tagok lettek : Vojnits István dr., Sándor Béla, Karácson Gyula, Balla Pál, Piukovics József, Bende Imre, Alföldy Gedeon dr., Dömötör Pál, Eigl József, Frankl István, Gräff Nikáz, Kozma László, Érdujhelyi Menyhért, Szemző Gyula, Szemző Mátyás dr., Mihályi János id., Schlagetter Gyula, Gergurov Milán, Buday Gerő, Roediger Lajos, Molnár István dr., Rohonyi Gyula, Fratricsevics-Ast Vince dr., Koch József.

8. Felolvasások. — Felolvastatott Érdujhelyi Menyhértnek „A dersi prépostság“ és Dudás Gyulának „Sáskajárás Bács-megyében“ című dolgozata, melyek a társulati Évkönyvben ki nyomatni határozatnak.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök a közgyűlés bereszi.

Kmft.

Dr. Dudás Gyula,
titkár.

Czirfusz Ferenc,
elnök.

Hitelesítjük :

Kurucz Gyula.

Gräff Nikáz.

Bács-Bodrogh vármegyei tört. társulat tisztviselőinek és tagjainak névsora az 1898. évre.

Tisztviselők :

Elnök : Czirfusz Ferenc kir.
tanácsos, Zombor.

Alelnök : Latinovits Géza,
Borsód.

Titkár: Dudás Gyula, Zombor.

Másodtitkár : Kurucz Gyula s.
tanfelügyelő Zombor.

Ügyész : Grüner Samu dr.
ügyvéd, Zombor.

Pénztáros : Pozsonyi Béla,
Zombor.

Alapító tagok :

Balla Pál ügyvéd, Ujvidék.

Dr. Boromisza Tivadar kano-
nok, Kalocsa.

Gr. Zichy Nep. János nagy-
birtokos, Budapest.

Zombori takarékpénztár.

Tiszteletbeli tagok :

Császka György kalocsai érsek,
Kalocsa.

Dr. Fraknoi Vilmos püspök,
Róma.

Dr. Hampel József egyetemi
tanár, Budapest.

Iványi István tanár, Szabadka.

Oltványi Pál prépost, Szeged.

Dr. Pauler Gyula miniszteri
tan., országos főlevéltárnok,
Budapest.

Schmausz Endre főispán, Sza-
badka.

Dr. Szentkláray Jenő kanonok,
Temesvár.

Dr. Szilágyi Sándor miniszteri
tan., az egyetemi könyvtár
igazgatója, Budapest.

Választmányi tagok :

Alföldy Gedeon dr.

Balla Pál.

Bende Imre.

Buday Gerő.

Dömötör Pál.

Eigl József.

Érdujhelyi Menyhért.

Frankl István.

Fratricsevits-Aszt Vince dr.

Gergurov Milán.

Gräff Nikáz.

Karácson Gyula.

Koch József.
Kozma László.
Mihályi János id.
Molnár István dr.
Piukovits József.
Roediger Lajos.
Rohonyi Gyula.
Sándor Béla.
Schlagetter Gyula.
Szemző Gyula.
Szemző Máttyás dr.
Vojnits István dr.

Működő tagok :

Bieber Gyula pénz. bírósági
fogalmazó, Budapest.
Buday Gerő tanár, Zombor.
Czirák Gyula s. lelkész, Bo-
gojeva.
Dr. Donoszlovits Vilmos orvos,
Zombor.
Erdélyi Gyula főjegyző, Baja.
Érdújhelyi Menyhért plébános,
Zenta.
Evetovics János s. lelkész, Baja.
Frankl István nyug. főgimn.
igazgató, Szabadka.
Fridrik Tamás tanító, Ada.
Gergurov Milán főmérnök,
Zombor.
Gräff Nikáz tanfelügyelő, Zom-
bor.
Gohl Ödön nemzeti muzeumi
tisztviselő, Budapest.
Jung Ferenc tanító, Battina.

Koch József lelkész, Kis-Kér.
Kuzmiák Sándor tanító, Bács-
Keresztur.
Dr. Margalits Ede egyetemi
tanár, Budapest,
Dr. Molnár István Lajos tanár,
Budapest.
Roediger Lajos tanár, Zombor.
Szárics Bertalan főügyész,
Zenta.
Dr. Thim József járásorvos,
Apatin.

Pártoló tagok :

Dr. Alföldy Gedeon ügyvéd,
Zombor.
Állami tanítónőképző intézet,
Baja.
Bende Imre megyés püspök,
Nyitra.
Bezdán község.
Bikitzky Tamás segédjegyző,
Monostorszegh.
Bittermann Nándor nyomda-
tulajdonos, Zombor.
Boromisza János polgármester,
Zenta.
Branovacsky Ignác számvevő,
Zenta.
Chottek gróf uradalmi igazga-
tósága, Futak.
Czirfusz Ferenc kir. tanácsos,
nyug. tanfelügyelő, Zombor.
Csupor Gyula ny. főszozga-
bíró, Ó-Becse.

Dalmay József nyug. kir. pénzügyi tanácsos, Zombor.
 Deák Zsigmond főszolgabíró, Apatin.
 Dudás István takarékpénztári igazgató, Zenta.
 Eigl József apát, esperes-plébános, Uj-Futak.
 Fischer Nándor községi jegyző, Gajdobra.
 Dr. Fleischer Simon orvos, Zsablya.
 Felső kereskedelmi iskola, Zombor.
 Dr. Fratricsevits-Aszt Vince ügyvéd, Zombor.
 Dr. Grüner Samu ügyvéd, Zombor.
 Gimn. könyvtár, Szabadka.
 Gimn. könyvtár, Zenta.
 Gimnáziumi ifjúsági könyvtár, Szabadka.
 Gimn. könyvtár, Zombor.
 Haverda Mátyás igazgató, Szabadka.
 Dr. Holländer Adolf orvos, Jankovác.
 Dr. Huszágh Nándor ügyvéd, Zenta.
 Jankováci olvasókör.
 Kármán József lelkész, Uj-Verbász.
 Karácson Gyula megyeialispán, Zombor.

Kiss Gyula jegyző, Ó-Verbász.
 Kleiner Adolf esperes-plébános, Hajós.
 Kossin Károly kereskedő, Ó-Verbász.
 Kovalszky Lajos gimn. igazgató-tanár, Uj-Verbász.
 Kozma László orsz. képviselő, Zombor.
 Latinovits Géza földbirtokos, Borsód.
 Leszkovác Miletta gyógyszerész, Ó-Verbász.
 Lukácsevits István városi tanácsos, Zenta.
 Mallin Károly jegyző, Obrovác.
 Magyar olvasókör, Zombor.
 Mihályi János nyug. megyei árvaszéki elnök, Zombor.
 Mihályi Ernő megyei alszámvevő, Zombor.
 Nemzeti kaszinó, Szabadka.
 Növendék-papság szent Ágoston-egylete, Kalocsa.
 Dr. Ognyanovics Illés orvos, Ujvidék.
 Ó-Morovica község.
 Pártos Gyula műépítész, Budapest.
 Dr. Pávlovits Simon vármegyei főorvos, Zombor.
 Payerle János jegyző, Bukin.
 Piukovits József orsz. képviselő, Szabadka.

Polgári olvasókör, Bogojeva.
Rác György ispán, Alpár.
Raisz Lajos takarékpénztári
tisztviselő, Zombor.
Dr. Rátay József nyug. megyei
főorvos, Zombor.
Rauschenberger Adolf közs.
jegyző, Prigl.-Szent-Iván.
Rohonyi Gyula országos kép-
viselő, Budapest.
Sándor Béla nyug. főispán,
Zombor.
Scherer János dr., Ó-Verbász.
Schlagetter Gyula megyei ár-
vaszéki elnök, Zombor.
Schmausz Endre főispán, Sza-
badka.
Sehneeberger János lelkész,
Uj-verbász.
Sigmond Göntér közs. jegyző,
Ó-Sóvé.
Szakácsy József aljegyző, B-
Kúla.
Széchényi József orsz. képv-
selő, Zombor.
Szemző Gyula nagybirtokos,
Zombor.
Dr. Szemző Mátyás nagybir-
tokos, Kernyaja.

Szilágyi Mór ügyvéd, Zombor.
Temerini polgári kör.
Tipka Antal tanár, Szabadka.
Treer János igazgató-tanító,
Prigl.-Szt-Iván.
Ujvidéki magyar olvasókör.
Ujvidéki ipariskola.
Vagner György jegyző, Uj-
Verbász.
Valics János kanonok-plébá-
nos, Madaras.
Dr. Városey Gyula apát-kan-
nok, Kalocsa.
Dr. Vojnits Isván főispán,
Zombor.
Vuics György földbirtokos,
Zenta.
Vuics Vazul földbirtokos, Zenta.
Városi könyvtár, Zombor.
Valihora Ágoston plébános,
Prigl.-Szt-Iván.
Vujevich Alajos takarékpénz-
tári alkalmazott, Zombor.
Zsigmond Gyula közs. jegyző,
Piros.

ÖSSZEVONÁS:

Alapító tag 4, tiszteletbeli
tag 9, működő tag 20, pár-
toló tag 82, összesen 115.

Tájékoztatásul.

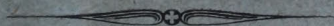
A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

Működő tagok azok, kik **tettlegetesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

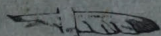
A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A BÁC3-BODROGH VÁRMEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT ÉRTEKESLÉSEI
DONA.

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. II. RÉSZ.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

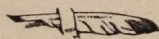
TARTALOM.

	Lap.
Bogojeva és Gombos multja. Irta: Cziráky Gyula	51.
A bácsi tiszáninnyi koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. Irta: Szárics Bertalan	80.
Kernyája történetéhez. Közli: Iványi István	88.
Régi könyvtárak Bácsmegyében. Közli: D. Gy.	90.
Bronzlelet Zentán. Közli: Dudás Andor	92.
Tárca	93.

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. II. RÉSZ.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Bogojeva és Gombos multja.

I. A község történetének irodalma.

Legérdekesebb forrásunk egy a kalocsai érseki levéltárból való kánon-látogatási jegyzőkönyv az 1767. évből, mely *Uj-Karavukova*, ma már elpusztult helység (a bogojevaiak első lakóhelyének) multjával ismertet meg bennünket. Ezen kívül még két hasonló jegyzőkönyv található ugyanott: az egyik 1783-ból, a másik 1791-ből.

A legelső *Katona István* volt, ki e források nyomán néhány sorban megemlékezett Bogojeváról.¹⁾ Mivel azonban helyismerete nem volt, *Uj-Karavukovát* összetévesztette a mai *Karavukovával*.²⁾ A *Bácska* 1891. évf. 58. és 100. sz. (a mellékleten) csekélységgem értekezett e tárgyról „*A bácsmegyei Karavukovákról*“ címmel s ugyancsak tőlem jelent meg a „*Szabadka és Vidéke*“ 1894. évf. 18. és 19. számaiban „*Gombos multja és jelene*“ s ugyanazon lap 1895. évf. 49. és 51. számaiban „*Bogojeva népe*“ c. értekezés. A fent említett forrásokon kívül rendelkezésemre állottak az *Új-Karavukováról Bogojevára* áthozott anyakönyvek (3 drb), *egyház-látogatási jegyzőkönyvek* az 1803., 1806., 1810., 1813., 1816., 1824. és 1841. évekből s számos érdekes bejegyzés az anyakönyvekből. Dolgozatomat átvette és sok új adattal gazdagította Iványi: *Helvénytára* II. kötetében. Iványi nyomdokain haladt Berauer: „*A Kalocsa-főegyházmegyei róm. kath. népiskolák*

¹⁾ Hist. Metr. Eccl. Coloc. I. II.

²⁾ U. o. II. p. 310.

története“ című művében. Ő is Katona hibájába esett: össze-
 tévesztette a 4—5 féle Karavukovát. Bács-Bodrogh vármegye
 Egyetemes Monografiája közölt még több eredeti adatot s végül
 az Arch. Értesítő folyó évi I. füzetében „*A bogojevai őstelepről*“
 csekélységem értekezik.

Mindezt azért emlitem fel, hogy egyrészt a sok hivatkozást
 elkerüljem; másrészt, hogy jelezzem azon forrásmunkákat, melye-
 ket jelen dolgozatom készítésénél fölhasználtam.

II. Első lakók.

Nem gondolta volna az ember, hogy Bogojevának sík
 határát már oly nagyon régen lakták. Nem százakkal, hanem
 ezrekkel mérjük azt az időt, amely előtt a *Székesen* (Szűcs
 György és Rohácsek Márton földje környékén) község állott.

A földbe ásta e nép lakásait, föléje sárral betapasztott
 sövény-falat emelt s galyakkal, gazzal tetőzte be. Olyanféle
 viskóik voltak, amilyenekben ma csőszeink laknak a határban.
 Ilyen 10—12 kunyhó gödrét kiástuk már: hosszúk átlag 3,
 szélességök 2, mélységök 1 méter. Ha ilyen putrikból álló
 községet képzelünk a mondott helyre, nem csalatkozunk.

Kőből készítették a kalapácsot, a baltát (1. és 2. ábra), a
 kést (3. és 4. á.), a nyílesúcsot. A kő mellett feldolgozták a
 csontot is; ebből alkották áraikat (5—8. á.), símitóikat, a tűt.
 Legnagyobb virágzásnak örvendett náluk az agyagművesség,
 mert e mesterség gyakorlására ritka jó minőségű agyagjuk volt
 helyben. Azért rendkívül nagy számban található még ma is
 cserépedényeiket (9—12. á.). A kanalat (13. á.), hálósúlyt (14.
 á.), orsó-gombokat (15—17. á.), sőt még istenségök szobrait is
 abból készítették. Ilyen Priapus-féle szobrot mutat be a 18. a) és
 18. b) ábra. Díszítéseik (19—22. á.) természetesen igen egy-
 szerűek.

Eledelüket a háziállatok, a hal, a folyami kagyló szolgál-
 tatták; állat-csontot, béka-teknőt igen nagy mennyiségben találunk
 konyhahulladékukban.

Halottaikat kunyhóik közelében temették el. Verem-alakú sírgödört ástak s hogy a hullát beletehessék, összezsugorították. Mindenekelőtt baloldalára fektették úgy, hogy feje délnek, lábai északnak feküdtek, arcával pedig nyugotnak nézett. Jobb lábát kissé előre hajtva, 70—80° alatt behajlították; ugyanezt tették a ballábbal is, csak hogy ezt nem hajtották előre: felső lábszára a gerinccel egy irányban haladt s térdcsuklóján a jobbláb-fej pihent, innen hajlították hátra a bal alsó lábszárát.

Azon kérdésnek szellőztetése: mikor élhettek ez emberek? — még korai; de mivel csaknem mindenki ezzel áll elő legelőször, foglalkoznunk kell vele.

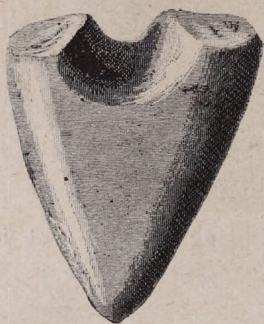
Ann yi bizonyos, hogy — mivel az agyag-edények mind korong használata nélkül készültek — *telepünk 2300 esztendőnél idősebb.*

Vannak azután oly körülmények, melyek telepünk korát sokkal előbbre viszik. Az agyag-edények minősége, a csonteszközök gyakori előfordulása, a négyszögletesre kovácsolt — eddig egyetlen — kis vörös réz-véső, a fémfúrónak egyik-másik kőbalta fúrásán határozottan szembetűnő mellőzése: mind oly körülmények, melyek emelik emlékeink régiségét. A zsugorított alakú temetkezés a bronz-kor hullaégetéssel vagy anélkül járó temetkezési módjait megelőzni; a verem-alakú sírgödörben mutatkozó haladás s az összezsugorítás finomodásában nyilvánuló kegyelet tökélyesbülése a lengyeli telep által képviselt újabb kőkorszak műveltségét meghaladni látszik dacára annak, hogy más tekintetben meg mögötte áll.

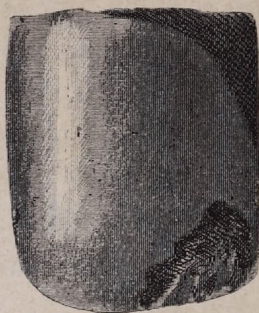
Mindezen körülmények tekintetbe vételével nem lehetlent állítunk, midőn *telepünk korát* még legalább 1000—1200 esztendővel megtoldva, körülbelül 3500 évesnek lenni gyanítjuk. Mind- eddig azonban ezt bizonyosan nem állíthatjuk, mert nem tudjuk: mit rejt még magában a föld gyomra.

Azon telepről, mely $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ km-rel beljebb, György István

bíró, Lengyel Mihály és Hajnal Mihály földjén van, szintén majd csak akkor nyilatkozhatunk, ha emlékeivel megismerkedünk.')

1. ábra.

2. ábra.

3—4. ábra.

5. ábra.

6. ábra.

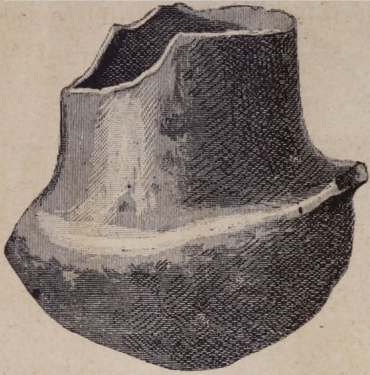

7. ábra.

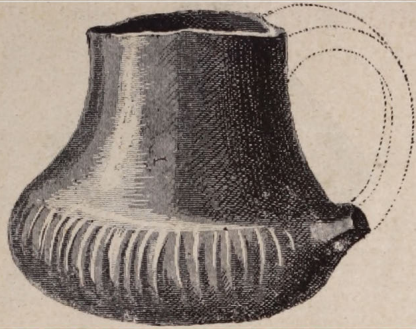

8. ábra

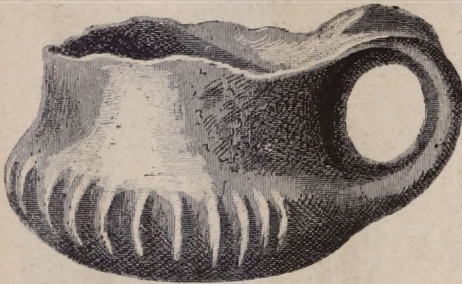
1) Kötelességünknek tartjuk, hálás köszönetünket nyilvánítani nagyságos Hampel József dr. egyetemi tanár s a m. Nemzeti Múzeum rég. oszt. igazg. örenek, ki az Arch. Ért.-ben megjelent ábrák ducait átengedni s velök szerény dolgozatunk értékét emelni kegyes volt.

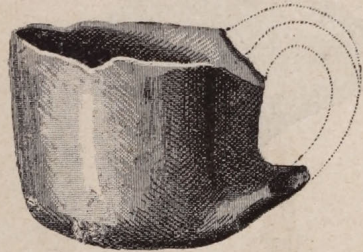
9. ábra.

10. ábra.

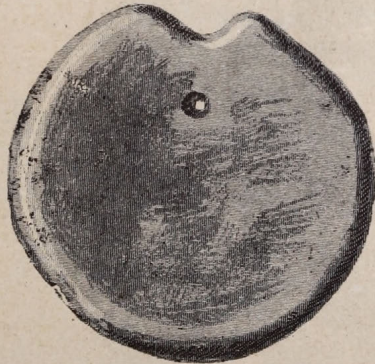
11. ábra.

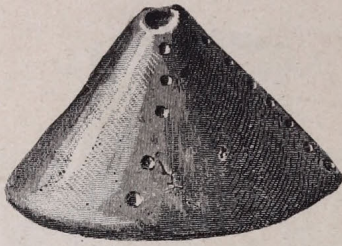
12. ábra.

13. ábra.

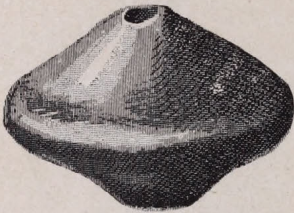
14. ábra.

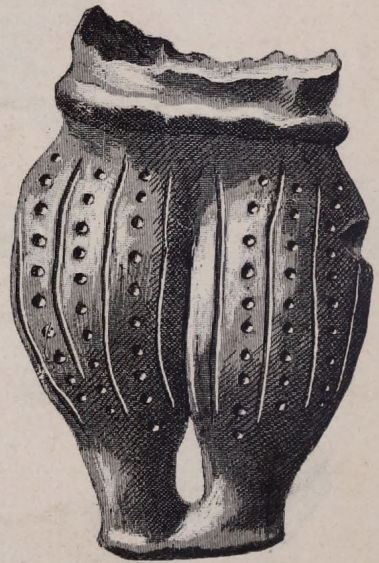
15. ábra.

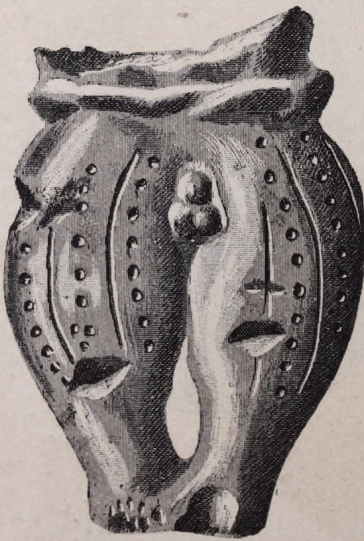
16. ábra.

17. ábra.

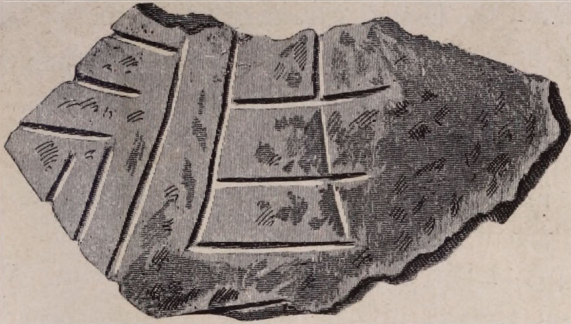
18. b) ábra.

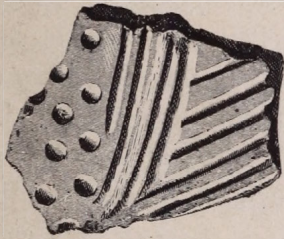
18. a) ábra.

19. ábra.

20. ábra.

21. ábra.

22. ábra.

III. Boldogasszonyteleke.

5—600 évvel ezelőtt Erdóddel szemben, Bogojeva határában, Boldogasszonyteleke nevű falu állott.

Keressük: merre lehetett!?

Romot, mely a középkorból származhatott, két helyen ismertek a határban. Egyik a Doroszló felé vezető út keleti, emelkedettebb oldalán, a *Verebes-kút* körül volt. Még ma is lépten-nyomon téglába ütközik e tájon a szántó vasa; mélyebben pedig „csákánynyal is alig pusztítható“ fundamentumot emlegetnek. Mi lehetett e rom?

Szentkút helyén állott a középkori *Bajkút*; e községet csak a *Vadkan-elése* nevű erdő választotta el a *Mosztonga* keleti partján fekvő *Csoma*falvától, mely a rác-militicsi határban volt. Csoma-falva templom-romjai az 1768. évi kamarai térképen¹⁾ Doroszló felé egy „*klissza*“ (templom-hely) nevű földrészen láthatók. Ezzel szemben — a *Mosztonga* nyugati oldalán — terült el az ó-budai apácáknak *Tóthfalva* nevű helysége. Fent leírt romunk e községnek teljesen megfelel.

A másik rom már nevezetesebb. Az említett térképen „*Bogojeva és Karavukova között sáncok maradványai láthatók.*“²⁾ Helyesebben szólva: nem sánc, hanem templom maradványai voltak e romok. Az 1767. évi új-karavukovai kánon-látogatási jegyzőkönyv erre vonatkozólag így ír: „*A jelenlegi új-karavukovai temetőben (tehát — mint később látni fogjuk — éppen a mondott helyen) szilárd alapokkal egy nagy templom romjai láthatók, melynek itt kellett állani, de erről semmi nép-hagyomány nem szól.*“ A hagyomány nemcsak eredetéről, de még csak pusztulásáról sem tud... Bizonyára régen pusztult el... A török uralom pusztító másfél százada alatt... De akkor e rom egy középkori templomnak: *Boldogasszonyteleke* templomának maradványa.

Megerősíti ezen állításunkat azon körülmény, hogy Szóntá-

¹⁾ A Tört. Társ. Évk. XIII. k. 3. f.

²⁾ U. o. 123. l.

nak (a középkori *Zond*-nak) többszörösen megejtett határjárásai-
ban Boldogasszonytelekével sohasem találkozunk, mivel Tóthfalva
közbeesett; csaknem bizonyossá teszi az, hogy *Kamarás*-sal, (a
mai *Kamaristyé*-vel) említik fel okleveleink (ennek szomszédsá-
gában) Boldogasszonytelekét. Tehát e községnek Tóthfalva,
Kamarás, Krauk vagy Karauk (a későbbi Ó-Karavukova) között
kellett állani, a mi a fent leírt romnak, mely a mai bogojevai
alsó-szőlőkben Lengyel Mihály és Rohácsék János földjén nemcsak
törmelékeiben, hanem alapjaiban is még mindig meg van, tel-
jesen megfelel. (A többi között e tájon egy Zsigmond-kori —
tehát 500 éves — sarkantyút találtak.)

A községnek életéről keveset tudunk. 1350 után a *Keresztúri*
család birtokában találjuk a mellette feküdt Kamarással együtt.
Korogi István bán megzavarta ugyan a családot a békés birtok-
jogban, de Zsigmond király 1390. március 26-án a bácsi káp-
talan által visszahelyeztette őket jogaikba.¹⁾ A fent nevezett
családtól 1422-ben Alpári János fia: *Balázs* és *Jakab* s Alpári
Jakab fia: *Balázs* vette meg Boldogasszonytelekét.²⁾ Úgy látszik,
hogy a család falvai között Boldogasszonyteleke vezérszerepet
játszott: temploma nagy voltából ezt következtethetjük.

Kié lett azután s meddig állott? — nem tudjuk. Valószínű,
hogy mikor 1526-ban Szulejman hadserege Buda, Szabadka,
Bács, Földvár irányában hazájába iparkodott, a fékezetlen török
hadsereg pusztításának esett áldozatául.

IV. A szerb Bogojeva.

Azon körülményből, hogy az 1690. évet megelőző időből
Bogojeváról egy adatunk sem szól,³⁾ azt kell következtetnünk,
hogy kizárólag a *Csernovics Arzénnel* bejött szerb települők
alapították.

Nevének *Bagó Évától* való származtatása minden komoly

¹⁾ Iványi I.: Helynévtár. II. 60.

²⁾ Bács-Bodrogh vármegyei Monografia. I. 151.

³⁾ Első adatunk 1691—93-ból van. Ezen években *Bagovo* a bácsi prépostnak
dézsmát fizet. (L. Iványi i. m. II. 58.)

alapot nélkülöző, gyermekes mese. A régi községnek „Boldogasszonyteleke“ nevét vagy elferdítve vették át a hagyományból, vagy nem jól értették s azért hibásan „Bogojevára“ fordították.¹⁾

Alig néhány család telepedett le először s ezek is csakhamar itt hagyták községöket: elmentek másfelé. S ezt annál könnyebben tehették, mert — mint a szerb nép általában — nem rendes házakban, hanem putrikban laktak. 1699-ben az adó-összeírásban Bogojeva nincs megemlítve.

A mult század elején ismét feltűnik. 1715-ben 12 adófizetője van. Később viszonyai javultak. 1717—18-ban 128, 1722—23-ban már 336 frt hadi és 119 frt vármegyei házi adót fizet, miből lakói számának gyarapodása következik.

Községi életéről keveset tudunk. Maga a helység a mainak helyén állott,²⁾ de nem volt közel sem oly rendezett, mint a mostani; pecsétje: S. B. (Selo Bogojeva = Bogojeva község). Temploma szent *Lukács* ev. tiszteletére volt felszentelve; temetője a *felső szőlők* előtt álló *Berkó-kereszt* dombján feküdt. Belőle származott *Ivánovity Vazul* szerb popó, kit 1751. november 28. szenteltek föl.

1753-ban a kir. kamara, mint földes úr, *Parabuty*-ra akarta telepíteni Bogojeva szerb lakóit s helyökbe németeket volt szándékában hozni. Csakhogy elegendő német telepest nem kapott s terve elmaradt.

Szerbjeink mindazáltal önkényt beljebb vándoroltak: — család család után költözött el. 1770-ben pedig — az árviz miatt — mind elhagyták Bogojevát s emlékek csak a község és a Bara nevében él, mert a régi *Sverzi Gagya* és *Gogovity* nevek helyett a mai lakók „Hosszúhát-ér“, „Dóra-fok“, „Ritkán száraz“, „Nyárfás görönd“ stb. nevekkal nevezik a különböző viz-ereket.

¹⁾ Bács-Bodrogh vármegyei Monografia. II. 53. l.

²⁾ A „Crko-domb“-ról azt mondják némelyek, hogy rajta állt volna a szerb Bogojeva. Ez nem áll! Ugyan ki hinné el, hogy a szerb nép 3—4 kunyire vitte volna halottjait, hogy eltemethesse? Ennek a dombnak a szerbek adtak nevet, tehát már az ő idejük előtt volt — ha volt — rajta templom.

V. Új-Karavukova.

1753-ban a mai bogojevai alsó szőlők (Boldogasszonyteleke) helyén magyar családok kezdtek letelepedni.¹⁾ Odal István, Betyár János, Kovács Ferencz, Bognár György család-fők neveivel találkozhatni itt legelőször. Mikor már kissé többen voltak, Új-Karavuková-nak nevezték telepöket, hogy megkülönböztessék a tőlük $\frac{1}{4}$ órányira fekvő s szerbektől lakott Ó-Karavukovától.

Az új falú szépen gyarapodott. 1757-ben 200, 1763—64-ben pedig már 271 frt adót fizetett.

Rédl, kamarai tiszttartó, ki azon időben a telepítésekkel foglalkozott, 1759. december 16-án *Horváth Miklós* szabadost azzal bízta meg, hogy a két Karavukova és Bogojeva részére 200 róm. kath. magyar családot gyűjtsön. Csakhogy Horváth a parancsot nem teljesíthette. Minden községbe szerzett egy-két családot, hanem egyikbe sem eleget. Nem talált. Azért *Cothmann Antal*, kamarai tanácsos, 1763-ban más tervet gondolt ki. A rablásai miatt rosszhírű Ó-Karavukova lakóit *Sztanisics*-ra, az új-karavukovaiakat pedig — mivel túlnyomóan csak halászattal foglalkoztak s a földművelést elhanyagolták — *Doroszló* és *Veprovác*-ra akarta áttelepíteni s mindkét Karavukovát németekkel volt szándékában benépesíteni.

1764-ben Új-Karavukovába — a magyarok közé — 31 német családot Ulm, Köln, Frankfurt, Schweinfurt és Regensburgból be is telepítettek; de Ó-Karavukova semmit sem kapott s így a kincstár ismét más tervet volt kénytelen készíteni. Új-Karavukovát engedte tovább fejlődni, Ó-Karavukovára kimondotta a halálos ítéletet: 2 év leforgása alatt ki kellett költözniök. — Mindez meg is történt. Az 1768. évi kamarai térképen a Mosztonga nyugoti partján áll Ó-Karavukova 81 házzal, tőle 206 ölnyire fekszik Új-Karavukova (118 magyar családdal²⁾ s

¹⁾ A doroszlói egyház anyakönyveiben ezen évben találkozunk először velük.

²⁾ A látszólagos ellenmondás onnan származik, hogy az 1768-as év a térkép kiadásának s nem az adatgyűjtésnek éve.

fölötte mindjárt kezdődnek a szőlők. Ó-Karavukova pusztult, Új-Karavukova szaporodott. Új-Karavukovának 1767-ben már 762 lakója volt.

Nemzetiségre nézve nem tótok voltak, mint némelyek minden alap nélkül állítják, hanem — a 31 német család kivételével — *magyarok*. Ezt bizonyítják nemcsak legszebb magyar családneveik, hanem a jegyzőkönyvek is. Egy részök a Dunántúlról került ide.¹⁾ Kivülök csak néhány szláv volt a községben, kik kizárólag a szláv nyelvet beszélték.

A politikai község valószínűleg már az 50-es években megalkult s később hozzája tartozott Ó-Karavukova is. Pecsétje: szántóvason szent *József* áll, jobbjobban lilomot tart, körirata:

VI KARAVUKOVA.

Első jegyzője *Kormos Márton* volt (1762.); utána *Almási András* (1766.), majd *Szolnoky János* (1768—70.) Bírái közül ezeket ismerjük: *Serfözö Ferencz* (1767.), *Laczkó József* (1768.), *Bálint György* (1769.), *Agocs György* (1770.) Esküdtjei 1767-ben ezek voltak: *Kovács Mihály*, *Major József*, *Varga János*, *Rakonczai Ádám*. Bennök a telkes gazdák tekintélyesebbjeivel ismerkedünk meg.

VI. Hitközsége.

Új-Karavukova lakói mind római katolikusok voltak; csak néhány szerb s két zsidó (az egyiknek neve *Fisser*) volt közöttük. Kezdetben Doroszlóhoz tartoztak s csak egy kis kápolnájuk volt. Az innen ki-kiránduló *Gergelfi Erazmus*, ferencrendi szerzetes, végezte náluk az istentiszteletet vásár- és ünnepnapokon.

1764-ben — mikor a németek betelepülése által megszapordtak — egy 10 öl hosszú s 3½ öl széles templomot építettek, melynek falait *sárral betapasztott sövény* képezte. *Gyuroska István*, doroszlói plébános, szent József tiszteletére szentelte föl. Búcsújokat *szent József pártfogása* ünnepén tartották s ekkor Doroszlóról, Szóntáról körmenetekben jöttek ide. Kórusa fából készült;

¹⁾ Pásti J. pl. ikervári (Vas m.) s Ger Antal jovánczai (Tolna m.) születésű.

tornya nem volt, hanem a mellette (Lengyel M. és Roháček J. földje környékén) fekvő temetőben harang-lábon csüngött két harang. A kisebbiknek fölírása a következő :

MARTIN FELTL
GOSS MICH
IN GRATZ
1755.

A nagyobbikat 1766-ban készítették ugyanott ; felírása az előbbié, csak az évszám különböző.)

A templom előtt állott a „*deres.*“

Ugyanezen község második temploma számára már 1764-ben kijelölték a helyet, mivel a másikat, úgy látszik, csak ideiglenes használatra építették. Az új templom a temetőben (a már sokszor említett földeken), a régi templom-romok közelében lett volna fölépítendő ; hanem a hívek nem akarták az építést megkezdeni. 1767-ben még nem fogtak hozzá ; vajjon a hátralevő 3 esztendőben megtették-e ? — nem tudjuk. Lehet, de nem bizonyos. Még a kiszedett sok téglá minőségéből sem dönthetjük el. Igaz, hogy e téglák a maiaknál *sokkal nagyobbak* ; de mivel az esetleg felépített új templom falaiba a középkori egyház anyagát legnagyobb részben bizonyosan fölhasználták : ezek sem igazítanak el bennünket.

Új-Karavukova 1766-ban kapta az első adminisztrátort : a vízaknai származású *Székely Ferenc*-et, ki azelőtt ref. pásztor volt ; az utána (1770.) következő *Gyuroška István* már mint plébános működött. Káplánok voltak : *Németh János* (1768—70.) és *Behovcsics Máté*. Szindikus *Czöndör György* volt.

Ó-Karavukova katolikusai ide tartoztak ; katolikus azonban csak a jegyző és tanító volt. A többiek mind szerbek voltak.)

Temetőjük fallal körülvéve „*benn a faluban*“, a már sokszor említett földeken, a régi templom-rom körül feküdt. Egy magas kereszt állott benne.

1) Az első még ma is meg van s a bogojevai templom „lélek-harang“-ja ; a másodikat — melyet szintén áthoztak — 1892-ben Bodityi S. öntötte át Baján.

2) Ó-Karavukovának 1767-ben 2 pópája s egy sövény-falu temploma volt.

VII. Tanügye.

Új-Karavukovának megyei községek között a legelső között volt tanítója. 1762-ben *Kormos Márton* jegyző végezte e tisztséget s 24 frt fizetés mellett minden pártól egy véka búzát kapott. 1767-ben (vagy tán előbb is) már külön kántor-tanító működött itt: a nő *Ger Antal*. Természetesen nem végzett tanító-képezdét s nem állott azon magaslaton, melyen mai népnevelőink állanak. De azért „*a legnagyobb gonddal kellett tanítania, (mert) ha e kötelességének eleget nem tett, a plébános más ügyesebb és serényebb embert választhatott.*“ Meg is volt benne a jóakarát.

Egy rozszant viskót engedett át neki a község a templom közelében. Oly rossz volt, hogy az eső-vizet sokszor úgy lapátolta le padlásáról. Konyha és egyetlen szobából állott: ebben lakott a tanító, ez volt az iskola. Itt tanította az ifjúságot: a fiúkat és leányokat . . . Csakhogy gyér hallgatósága volt, mert a gyermekeket még télen sem küldték. Nyáron egyetlen-egy tanulója sem volt. Azért a gyermekek legnagyobb része sem írni, sem olvasni nem tudott. 1767-ben „*a fiúk közül csak öten tudták a katekizmust; a lányok közül Pék Mária egyedül tudta az 57. oldalig s így már a II. o. anyagából is tudott.*“ Meg is jutalmazták.¹⁾

Ugyanezen év őszére egy rendes iskola-épület felállítását rendeli el a jegyzőkönyv. Új-Karavukovának harmadik kántor-tanítója *Drahon József* volt (1770.), aki *Bogojevára* is átment velök.

A török uralom alatt nemcsak anyagi károkat szenvedett népünk, hanem elmaradt a műveltségben, a neki szükséges kevés tudományban s a vallásosságban is. Még a felnőttek sem voltak jártasak (úgy másfelé, mint itt) a vallás legelemibb dolgaiban. E bajon *gróf Battyány József* érsek úgy vélt segíthetni, hogy 3 jezsuitát küldött egyházmegyéjébe, kik úgy a felnőtteket, mint a kicsinyeket hosszabb időn át oktatták a vallás dolgaiban.

1) Kuriózumkép!

Új-Karavuková-ban a magyar misszionárius, *Miháltz István* 1763-ban járt s a község kicsiny kápolnájában végzett hitoktatásaival megvetette alapját a *katekézis*-nek, mit a plébánosok és káplánok eleinte kizárólag a templomokban, majd az iskolákban is folytattak s ma már rendszeresen végeznek.

VIII. Magyar Karavukova.

Az új-karavukovaiak nem éltek a legbékésebb életet. Nagy baj volt: a nyelvkülönbség; a közéjük telepített 31 család nem értette a magyar nyelvet, ők meg a németet. Volt azután még más is. *A maryarok husvétől aratásig fogadalomból minden csütörtökön ünnepet ültek.* Sehogy sem tetszett ez a németeknek s szerettek volna ily körülmények közül szabadulni . . . Óhajuk teljesült!

1770. évi július közepén egy szép reggelen kiöntött a Duna. A víz már kezdetben akkora volt, hogy a szobák közepén felbugyogott, ha botjukat letűzték. Később meg padlásaikra menekültek, végre lakásaikat is elhagyni kényszerültek. A „*Szlezák-kereszt*“-en innen (György A., Loboda G. földje) volt legmagasabb része a bogojevai határnak: ez volt csak száraz. Legszükségesebb dolgaikat fölpackolva, ide menekültek s cigány-módra, kunyhókban itt laktak heteken át. Halottjaikat Doroszlóra hordották. Bánatukban azt a kérdést is meghányták-vetették: hova telepítsék az új községet. A régi elpusztult s alacsonyan feküdt. Ez a hely — hova menekültek — a legmagasabb, következőkép a legbiztosabb is volt volna; hanem a bogojevai határnak, mely az új-karavukovai fölött feküdt, legéjszakibb része s a község déli határán levő földek nagyon messze estek volna. Azért azt találták jónak, hogy a szerb Bogojeva helyét népesítik be, mert e hely nemcsak magasabb Új-Karavukovánál, hanem körülbelül a határ közepén is van.

A 31 német család az árvíz alkalmával azonnal véglegesen elhagyta Új-Karavukovát s a Mosztonga keleti oldalán (a mai

Karavukova helyén) telepedett meg.¹⁾ A magyarok egy része a „Cseres“-ből (így nevezték azt a magas helyet) mindjárt Bogojevára hurcolkodott, másik része visszament Új-Karavuková-ra. Ezek nem akarták lakhelyüket elhagyni s mikor a tölök elvált németek községöket (elég ügyetlenül) *Új-Karavuková*-nak kezdték nevezni, ők *Magyar Karavuková*-ra változtatták falujuk nevét. Ekkor meg a németek *Német Karavuková*-nak hitták községöket.²⁾

Magyar Karavuková-n maradt a jegyző, tanító és plébános is; szeptember 15-én pedig *Bálint György*-öt újra megválasztották bírónak. Megakarták mutatni, hogy „*megfogva bár, de törve nem*“ magyar-karavukovaiak maradnak. Hanem „ember tervez, Isten végez.“ Október elején a jegyző, plébános, tanító és a község nagy része áthurcolkodott Bogojevára, mely tölök csak 15—20 perenyire feküdt.

1772-ben Magyar Karavukova már csak pusztá volt,³⁾ később még az sem. Ma ott, hol Új-Karavukova 17 esztendeig, Magyar Karavukova pár hónapig állott, kövér búza-kalászt lenget a nyári szellő s szőlő sínylődik.

Kicsinyes, mindennapi dolgok ezek; de nyernek érdekességökben, ha meggondoljuk, hogy e két községből ma már csak egy kis harang, néhány könyv s pár kocsira való téglatörmelék van meg, mely már oly régen boszantja a vígan füttyörésző bogojevai szántót.

A 4—5-féle Karavukovából, ma csak egy van, az, melyet a 31 új-karavukovai német család alapított. Új- és Magyar Karavukova helyén szántóföldek és szőlők vannak s e határ-résznek neve: *Pusztá-Falú*.

1) Néhány magyar család is velök ment. Azért vannak ma Karavukován Birók, Verebesek, Györgyök („Gercs“), kik magyarul semmit sem tudnak. „Papity“-nak is nevezik e községet!

2) Gróf Battyány I. egyik 1770-ben kiadott rendeletében (Katonánál) e nevek is előfordulnak.

3) Kam. Bogoeva Helységnek Urbárioma.

IX. A magyar Bogojeva.

A Magyar Karavuková-ról áthozott *Kereszteltek Anyakönyvé*-be Gyuroška István plébános 1770. október 13-hoz ezt a jegyzetet írta: *Itt kezdődik a magyarok által újonnan benépesített Bogojeva protokolluma, miután a rácok innen Lalityra és Rác-Militicsre költöztek.*“ Persze — mint rendszeren szokott történni — nem egyszerre ment végbe e település, hanem lassanként, évekig tartott. Mily nagymérvű lehetett mégis már kezdetben: megtudjuk, ha meggondoljuk, hogy 1772-ben a nemrég még néptelen Bogojevában „101 magyar család (köztök 2 iparos) lakott.“¹⁾ 1783-ban már 817 lelket számlált; volt köztök egy-két szerb a régi Bogojevából s 2 család zsidó.

Egy ideig még új-karavukovai pecsétjüket használták; 1783-ban vésettek újat. Községök patrónusául szent *László*-t választották; de elég ügyetlenül oly jelenetet vésettek a pecsétre, hogy benne mindenki szent Istvánra ismer. Az 1783-as számmal jelölt szántóvason t. i. egy férfi-alak térdel az előtte felhőkben ülő s Fiát tartó sz. Mária előtt; alatta pedig egy vánkoson kir. korona látható. Kőirata:

R. CAAL. POSS. BOGOIEVA.

(Kir. Kam. B. község.)²⁾

Mikor urbáriumot kapott másodszer (1798—1801.), 34½ szesszió földje volt s a lakosság 130 házban lakott (91 telkes gazda és 39 házaszsellér). 1836-ban 165 házban már 1485-en éltek.

A telepítés még mindig nem szűnt meg. A 60 és 70 közötti években a „Biboja-utcá“-t telepítették a régi 11 hold szilvás, később urad. kert helyére. 1892-ben *Új-Grác*-ról (Slavónia) 51 magyar családot telepített be a kincstár s a kiirtott erdőföld egy részét közöttük kiosztotta. Kár, hogy a Rác-Militics felé

¹⁾ 105 lovuk és 70 ökrük volt.

²⁾ Ugyanezt a hibát az 1865-ben Rausch J. (hódsági földink) által Bécsben készített gyönyörű oltárképen is föltalálhatjuk. Haynald érsek is szent Istvánnak gondolta s annak nézi mindenki, aki a remek főalak mellett mellékes szerepben feltüntetett forrás-fakasztást s futó ellenséget üző, győző magyar hadsereget nem veszi észre.

vezető *Erdő-utcá*-t e telepítéssel annyira elnyújtották s a községnek régi, szép alakját elcsúfították.

Határa 6395 kat. hold. Ebből a községé 203 ; a kincstáré 1414 volt, de ebből az új telepesek már kaptak ; a *Meyers*-családé 1029. Az 1890. évi összeírás szerint lakóinak száma 2528 volt, kik 344 házban laktak. Ma Gombossal együtt 2710 lelket számlál.

Népe a földművelés mellett jövedelmező állattenyésztéssel foglalkozott azelőtt és halászzattal. 1822-ben kitűnő dohánytermeléséről volt már ismeretes s csak nemrég vonták meg tőlök a termelési jogot. Ma a földművelés és halászaton kívül — a különösen Gomboson gyakori — napszám képezi keresetforrásukat.

1883-ban *Önsegélyző-Szövetkezet*, 1894-ben a *Polgári Olvasókör* és *Magyar Polgári Olvasókör*, 1897-ben *Temetkezési Egylet* alakult a községben. Gombos és Vajszkával az ármentesítő társulat s a vajszkai gróf jóvoltából telefon-összeköttelése van.

Ispánjai a következők voltak : *Liptay Ferencz, Kruspir Pál, Family N., Berényi József, Lénárd Imre, Simits János, Zdráhál Alajos.*

Jegyzői : *Szolnoky János, Engelhardt János, Farkas Gáspár, Gyuroskai Pál, Szuhányi János, Horváth Ferencz, Dux Károly, Deák Szaniszló, Strázsay Alajos, Berecz Károly.* Segédjegyző : *Nemes János.*

X. Vallás-ügyei.

Bogojeva lakói vallásra nézve róm. katolikusok ; 2—3 szerb s néhány zsidó képezett csak már kezdetben is e tekintetben kivételt.

Plébánosainak névsora a következő : *Gyuroska István, Kaptzár Pál, Pinka Mihály, Fudáts János, Steffánits Ferencz,* Rác Albert,* Almásy József,* Nagy Elek,* Esztergom József, Lakner Vincze,* Zimmer Tamás, Mérey Fábrián, Mohl György, Sinkó Mihály.*

Káplánjai : *Veszelovszki Dénes ferenczrendi, Paracetics József, Krappenheim József, Stenger László, Burkorits Ferencz, Érdújhelvi Menyhért, Cziráky Gyula, Hárs Aladár, Schmidt Géza, Cziráky Gyula.*

Első kat. templomát 1773-ban építették. Alapjába ólomtáblát tettek, melyre e szavak voltak vésve : *Kam. Bogojeva helység temploma ; sz. László magyar király tiszteletére 1773-ban*

A *-gal jelzettek adminisztrátorok voltak.

gr. *Battyány József kalocsai érsek, Kruspir Pál kincst. ispán, Petrózy István ker. ügyész és Gyuroška István plebános idejében építtetett.*¹⁾

Hossza 13, szél. 4 öl volt. *Szoboda János* szentelte fel. Falát tégl- és vályogból, tetejét nádból készítették. Deszkából egy kis tornyot emeltek fölibe; benne az új-karavukovai 2 harangon kívül még 2 másik volt. Ezek egyikét *Szum Ferencz* a bogojevaiak költségén 1804-ben Budán öntötte; a másikat nem ismerjük, mert helyette 1856-ban *Heller János* Baján újat készített. Mind a négyet 1808. június 29-én Bácsban szentelte meg a püspök bérmáláskor.²⁾

Három oltár volt benne; a főoltár sz. László, a mellékoltár sz. Mária tiszteletére állott. A 3., melyen az új-karavukovai sz. *József-kép* volt, ma már nincs meg. *Fudáts J.* és *Lénárd Imre* ispán édes anyja ez előtt feküdtek eltemetve. Kórusát 1790 körül fából építették; ekkor kapott a templom orgonát, mit az apatini *Pump-cég* szállított. (1892-ben ugyanezt az erdődiek vették meg 13 frtért!)

Nem örök időkre építették. A gyenge alkotmány már e század elején pusztulásnak indult: teteje beázott, tornyáról a kereszt leesett s „*golyák fészkeltek rajta.*“ Foltozgatással még sokáig kihúzták. 1838-ban kénytelenek voltak a tornyot leszedni, „*licitáción a zsidó 1 váltó frtot adott érte.*“ A harangok ezután a templom éjszaki oldalán lábakon állottak.

Engedett végre a kincstár a sok instanciának s elhatározta, hogy új templomot építtet. 1846. áprilisában döntötték le a régit. „*1846-iki³⁾ július 2-án az Új Templom alapja megvetetett és azon nap vígan az egész község által megünnepeltetett, mely Új Templom 1847-iki November utoljáiig elkészülvén, Főtiszt. Polereczky Bálint Prépost és Bácsi plebános Úr által, Mihálovits József Karavukovai, Krajachich Benedek, Déronyi Plébános és Zimmer Tamás Doroszlói*

1) Azt mondják, hogy e táblát a mai templom alapjaiba is letették.

2) A legkisebb már 1763-ban is benedikálva volt.

3) Az V. sz. anyakönyvben ily cím alatt: *Emlékezetül az Utó Kornak!*

Káplány urak segítsége mellett December 16-án fölszenteltetett, mely alkalomra a 300 pengő forintba került Szent Zár (tabernaculum) is elkészülvén előtte való nap az Oltárra helyeztetett. 1848-ki Január 20-án a 280 pengő frtotat érő toronyóra is szokott helyére föltétetett.“¹⁾

1872-ben restaurálták e templomot. Tornya alacsony volt; olyanformát mutatott, mint amilyenek a csonka tornyok. 1882-ben óriási magasságban meghosszabbították. *Mohl György* pl. 500 frtot adott reája. Az 1889. szélvihar kissé megcsavarta s azért keresztje ferdén áll.

Szentélyét *Oláh György* és *Bélik Márta* 1867-ben kifestette; e festést 210 frt költséggel *Császka György* úr ő nmltga 1897-ben megújította. Ugyanő az *Angster* által 1889-ben 1200 frtért készített 8 változatú szép és jó orgona költségeiből 500 frtot magára vállalt s a Kálváriára is adott 100 frtot.

Molnár János kanonok úr a templom fölszerelését egy 120 frt értékű teljes ornátussal gazdagította; *Klenáncz János* egy sz. Háromság-szobrot, *Sinkó Mihály* pedig egy Mihály-arkangyal szobrot ajándékozott neki.

A község első kat. temetője a mai harangozó-házon kívül álló épületek helyén feküdt. A harangozó háza volt a „*kriptaház*,” később a temető-őr lakása. A temető hossza 24, szél. 16 öl volt. Sövénynyel volt bekerítve s egy kereszt állott benne. 1771 január 11-én kezdették meg. Mellette a Linder-házak előtti térségen volt a kálvária s *Czöndör András* háza helyén egy kis zsidó-temető. Mai temetőjüket 1818 óta használják.

Szegényalapja : 2000 frt, könyvtár-alapja : 560 frt (ezek a községnél vannak); házi-szegények alapja : 76 frt; temető-kápolna-alap : 3000 frt.²⁾

XI. Iskolák.

Bogojevának tanítója 1783-ban *Drahon József* volt. Fizetésén

¹⁾ Jubileum !

²⁾ *Horák Borbála* 1845-ben 200 pengő frtot tett le e célra alapnak s ez szaporodott fel oly szép összegre.

kívül 12 hold földet birt 6 darabban. Utána (1791.) *Szilágyi János* következett, ki a trencsénmegyei Bole községben született s Bajsán, Csonoplyán és Katymáron kántoroskodott. Mindkettő kántor-tanító volt. 1800 körül *Szlezák György* lett a k.-tanító s fizetésén kívül $\frac{1}{2}$ telek földet s stóla-illetéket kapott. A jóakarát meg volt benne; de testi fogyatkozása miatt (egyik kezére és lábára hibás volt annyira, hogy a síma földön alig járhatott) nem felelhetett meg mindenben kötelességének. Ezért már 1801-ben *Berecz Pál* nevű „nemzeti tanító“-t vette maga mellé kiegészítőnek, de ez 3 év múlva Petrovoszellóra távozott s ő ismét maga maradt. Ezen időben a községbeliek úgy mutatták ki elégtelenségeket irányában, hogy fél évén át nem küldötték gyermekeiket iskolába. Szlezák újra kiegészítő után nézett s azután mindig volt mellette. Ilyenek voltak: *Szilágyi András* (a fentebbi fia), *Pataky János*, *Farkas János* s a „szép torkáért“ egy zombori korcsmában fölfogadott s csakhamar elpárolgott *Bódi János*. Az 1816. évi kánon-látogatási jegyzőkönyv Szlezákot már mint szorgalmas tanítót dícséri. 1851-ben *Kelemen Andrást*, 1888-ban *Molnár Gábort* választották meg kántor-tanítónak.

Iskolája 1824-ben épült s 66-ban a község nagy részével a lángok martaléka lett s helyébe újat építettek. Ekkor szervezték a II. tanítói állást is. Hanem csak egy iskolájuk volt s 6 éven át a két tanító egy teremben tanított. Jellemző erre nézve egy 1871. évi kimutatásba írt észrevétel: „*Csak egy iskola-terem lévén, egy teremben két tanító egyszerre, egy időben és egy órában minden siker nélkül tanít — az egyik a fiú-, a másik a leány-gyermekeket.*“ A kimutatás szerint ekkor 274 gyermek járt iskolába. 1872-ben végre egy második tantermet állított a község. Az új tanítói állásban *Csility Benő* 18 évig működött; utána *Németh Imre* következett.

1872-ben a képviselőtestület községi jellegűnek nyilvánította az iskolákat, a mi a vezető világi és egyházi férfiak közt fenálló egyenlenségnek tulajdonítandó.

A kincstár az 1892. évi telepítés kezdetén tanügyi célokra

52 kat. hold földet hasított ki oly meghagyással, hogy a szükségessé váló tanítói állások javadalmazására 20, munkaszaporodás címén a jegyző és plébánosnak 10—10, egy felállítandó óvoda részére 10 s faiskolának 2 hold jusson. A telepések települési díjának elengedéseért a község iskola és tanítói lakás építésére 10 évi használatra még 10 holdat kapott. Ez azonban és a tanítók javadalmazására adományozott 20 hold használata felfüggesztetett, mert a község újabb kívánságára a kormány állami iskola fölállítását helyezte kilátásba. Az ügy befejezéseig (1893 óta) egy ideiglenes iskolát állítottak fel egy bérházban, majd saját házukban. Ennek tanítója: *Grubits Imre*.

A kezdettől fogva, évről-évre tartó hanyag iskolalátogatást a jelenlegi elüljáróság erélyes magaviselete végre megszüntette s a mizerábilis tanügyi állapotokon e tekintetben hathatósan segített.

XII. 1848—49.

Bogojeva a szabadságharcban semmi nevezetesebb szerepet sem játszott; hacsak azt nem említjük fel, hogy határa az őrsereg egy részének hosszabb időn át tábor-helye volt. Gomboson, a Dunaparton őrködtek, hogy megakadályozzák a szomszéd horvátok rabló berohanásait. A bogojevai őrség (melynek Zdrahál és Szlezák voltak vezetői) szintén kinn táborozott s ezen alkalommal Bartók Gellértnek mellét, ki egy görbe fűzfa mögött félig elrejtőzve állott, egy ágyúgolyó keresztül fúrta. — Mikor az őrsereg eltávozott, a horvátok átjöttek s Gombos csárdáját felgyújtották.

Aránylag annál többen küzdöttek a szabadságért szülő falujoktól távol, mint rendes honvédek.

Élő honvédeink ezek: Bogyó Pál, 70 éves, szolgált a 34. zászlóaljnál, sok csatában részt vett, több sebet kapott; Galambos Simon, 69 é., sz. a Ferencz Károly-féle 4. z. Komáromban; Herczog Márk, 76 é., sz. a 62. z., ott volt Szent-Tamás- és Fehértemplomnál; Herczog Mór, 71 é., sz. a 46. z. Komáromban; Lampert Lukács, 70 é., sz. a 5. z., lábát meglőtték; Nemes József, 66 é., sz. a 38. z.; Nemes Lipót, 71 é., káplár volt a lovas ütegnél; Sütő Pál, sz. a 38. z.; Szobonya Márton, 69 é., sz. a 65. z., Buda ostrománál ő is létrán kapaszkodott fel a falra; vállán megsebesült.

Elhalt honvédeink: Für György, Hajnal Máté, Kálóczi Lukács, Kálóczi Mihály, Kokhán László, Kollár Balázs, Lengyel András, Oláh Mihály, Pásti Benő, Rohácsék Pál.

XIII. Gombos.

A mai gombosi vasúti pályaudvar éjszaki részén álló legelső őrház körül egy körülbelül ölnyi magasságú s meglehetősen nagy kiterjedésű domb terült el. A nép „Crko-domb“-nak nevezte. Ma már nincs meg: behordták a vasút és mű-út töltéseibe s ez alkalommal téгла-darabokon kívül semmi följegyzésre méltót nem találtak benne. Lehet, hogy itt állott a középkori s a szóntai határjárásokban *Erdőd* közvetlen átellenében emlegetett *Újrév*.

A 40-es években a révátkelés közelében egy kis csárda épült. *Gombos István* építette, ki nagy népszerűségre tett szert daliás termete, szép magyar ruhája s pazar költekezései által. Mindenki, nagy és kicsiny ismerte őt s azért róla nemcsak csárdáját, hanem az 1860-ban létesített hajó-állomást is *Gombos*-nak nevezték. Midőn az „alföld-fiumei vasút“ a Duna ezen részén állomást és gőzkomp-átkelést létesített, egész kis telep keletkezett e helyen. A 20—25 házból álló (közülök 6 vendéglő) telep a csárda és hajó-állomásról szintén megkapta a *Gombos* nevet. A Duna fenekén *kábele* van; telefon-összeköttetésben áll Bogojevával, Vajszkával s a sláviai Erdőddel; vagon-szállításra készült „*Duna*“ és „*Dráva*“ nevű 2 gőzkompa unikum hazánkban. Közigazgatási s egyházi adminisztráció dolgában Bogojevához tartozik, mert ennek határában van.

Állomásfőnökei: a) a vasútnál: *Tsuk Béla, Honheiser Ede, Schellenberger Mihály, Apfl (Almai) Sándor, Tóth Ákos, Heródek Márton*; b) a gőzhajónál: *Pichler, Szlatkics, Dreschler Ferencz, Orosz Lajos, Kapustyák János, Karlits Antal, Wagner Konrád.*

A munkások és hivatalnokok gyermekei vizenyős réteken át 3 km.-nyi távolságból voltak kénytelenek Bogojeva iskoláit látogatni, míg végre *Stelczel Frigyes* mérnök üdvös fáradozása folytán 1879-ben 49 tanulóval megnyitott az „alföld-fiumei vasúti népiskola“ 4 osztálylyal. Az 5. és 6. osztályokat a következő években folytatólagosan állították be. Felszerelése ritkítja párját.

Nagyban közreműködik a magyar nyelv terjesztésére. 1890-ben államosították.

Tanítói: *Galambos Ferencz, Istvánics György, Döri Pákay György, Kelemen Imre, Vass Lajos, Benedek Elek, Zacsó Alajos.*

XIV. Bogojeva népe.

Milyen községünk népe? — erre nehéz feleletet adni. A régi kánon-látogatási jegyzőkönyvek egyike jónak, másika rossznak mondja őket. Úgy hisszük: az igazságot legjobban megközelíthetjük, ha azt mondjuk, hogy *általában jók* s mint mindenütt, itt is vannak rosszak is. Legjobb lesz, ha úgy jó, mint rossz oldalukat bemutatjuk, hogy rossz szokásaikat elhagyják, a jókat tovább is megtartsák.

A *György, Görög, Hajnal* családok igen népesek községünkben. *Hajnal János* 9 is volt már egy időben. Azért, hogy az egynevezetűeket egymástól megkülönböztessék, a „nem írás szerint való“ gúnynevek gomba-módra teremnek közöttök.

Keresztneveikben a ritkaságtól sem ijednek vissza s sajtóságos rövidítésekkel élnek:

Ila (Ilona), Mencia (Emerenzia), Magda (Magdolna), Gota (Ágota), Verka (Veronika), Póla (Apollónia), Dáni (Dániel), Ferdi (Ferdinánd), Lázi (Lázár), Szilvi (Szilveszter), Tóbi (Tóbiás), Frázi (Eufrozina), Ágó (Ágoston). Egy *Damas* nevezetű is van közöttök.

E rövidítést még községük nevével is elkövetik s *Bogojeva* helyett rendszeren *Bogojá-t* mondanak. Innen ered a szomszédos németek által elferdített „Pokele“!

Nyelvjárásuk a duna-tiszaihoz tartozik. Szép kiejtéssel hangoztatják a közép „e“-ket s csak elvétve mondanak „í“-t „e“ helyett. A 92-ben betelepített 50 új család nyelvjárása keverék: képviselve van abban a duna-drávaközi (itt laktak azelőtt) s a dunántúli (innen mentek Szlavóniába) egyaránt. Vajjon a benszülöttek átvesznek-e majd egyet-mást ezektől: nem tudjuk; de hogy nagy hajlamuk van az alkalmazkodáshoz, az kétségtelen. Akárhány szavat használnak, melyeket a szomszédos községekben élő németektől vagy szlávoktól vettek át. Nem *kereskednek*, hanem *tergováckodnak*; nem *meszet*, hanem *krecs-et* mondanak; a *szőlő-csösz*t *puđár*-nak hívják; az *atyafit ród*-nak nevezik; a gyermekek *dóléz*-nak; a *gubó*: *galéta*; az asztalos:

tírlér; a halász: *fiser*; az eper-pálinka: *tudovica*. „Nem ér semmit,“ — ezt így fejezik ki: „*nem kóstál semmit.*“ — A magyar szavakban is vannak különleges sajátságaik. A rakás ő nálók *rakács*; a gyermekek *peckáz*-nak (gomboznak); a *göncöl-szekér*: *döncöl-szekér*; az atyafi: *nemzet*; a rész: *felekezet*; a valaha: *minekelötte*; az *akadály*: *akad* (az ám az akad!); a *sohá*-t *sohának* a *soháján* alakban fokozzák; *nem tudom* helyett *tudját*-t mondanak s az elhagyott „nem“-et a hangsúlylyal pótolják.

Az a körülmény, hogy idegen ajkú községek közé van ékelve, hozza magával, hogy Bogojeva a magyar nyelv terjesztésében nagy szolgálatot teljesít. Évenként 20—30 gyermeket fogadnak cserébe: ezek megtanulják a magyar nyelvet, saját gyermekeik meg a németet vagy illirt, vagy mind a kettőt. A bogojevaiak nagy része azért 3 nyelvet beszél.

Költészetök a nagyobb darabokban nélkülözi az eredetiséget s inkább csak a már ismert darabok, gyakran észszerűtlen, átváltoztatására szorítkozik. Ilyen a következő:

Bogojai kocsmasárok be sárga! . . .
Ott történt a Bacsó Pista halála.
Piros vére úgy folyik, mint a patak;
Felesége siratná, de nem szabad.¹⁾

Jászba borult bogojai nagy utcán
Bacsó Pistát most viszik koporsóján;
Koporsóján végig virág-koszorú;
Felesége megy utána: szomorú.

Bacsó Jula kiállott a kapuba,
Meglátta az embereket csuportba:
Csak nem látja az ő kedves hitpárját,
Hanem csak a hitvespárja gyilkosát.

¹⁾ Miért ne szabadna? — nincs rá ok; hanem így volt a modelben s megtartották. Gerjenben (Tolna m.) így danolják ugyanazt helyesen:

A gerjeni kukorica be sárga!
Abban történt Kocza Józsi (zsvány) halála.
Piros vére úgy folyik, mint a patak;
Czigány Mária [kedvese] siratná, de nem szabad.

Verd meg Isten P . . . I . . . ¹⁾ családját ;
De még jobban P . . . T . . . ²⁾ bicskáját.
Bicska foka vette el az életet . . .
Három árvám sirhatsz most már eleget.

Ugyanezt más utcában a következő változtatással dalolják :

Búcsúnapra véradóra mi történt ?
Azt a szegény Bacskó Pistát megölték.
Bacskóéknál siratják a halottat ;
De még jobban P l a rabot.

Bacskóéknál meggyújtották a lámpát . . .
Talán bizony Bacskó Pistát vérasztják ? . . .
Bacskóéknál siratják a halottat ;
De még jobban P . . . -éknél a rabot.

Bacskó Pistát kitették az udvarra ;
Nincsen, aki végig-végig sirassa.
Bacskó Pistát viszik a temetőbe . . .
P . . . T . . . -t az örökös tömlőbe.

Kedvenc dallamaik kedvéért készek akármely dalt más formába öltöztetni. Az ismeretes „Körül csillagos az ég“ nótát pl. így is énekelik :

Minden este körül csillagos az ég ;
Mégállj, babám, majd eszedbe jutok még ;
De már akkor, kis angyalom, késő lesz ;
Tizenhárom szeretőmmél is több lesz.

Eredetiségök s kifogyhatatlanságuk a lakodalmi meneteknél egy hangon daloltatni szokott rövidebb versek produkálásában mutatkozik, melyekről alább lesz szó.

Amint beszédjök, úgy viseletök s szokásaik is magukon viselik a rác s német benyomást. Hétköznapi papucsban járnak (még a férfiak is) s harisnyát viselnek, sáros időben facipót hordanak. Vasár- s ünnepnap a mulató legények testhez álló magyar ruhájának s ráncos csizmájának harmoniáját a rác zene speciálítás : — a tambura szokta lerontani. A lányok felül szűk, alul nagyon bő alsó szoknyáikat ráncba szedik s így felső szoknyájuk olyan alakot nyer, amilyen egy középen függélyesen keresztül metszett s metszési oldalain begömbölyített fél harang.

¹⁾ A gyilkos apja.

²⁾ A bűnös.

Néhány ruha-darabjoknak nevét megemlíteni, talán nem lesz fölösleges. A deréktől elálló vékony réklit *leves*-nek és *tüledálló*-nak, a bélelt testhezállót *mici*-nek, a vékony, fodros testhezállót *jobbka*-nak nevezik. A *bájkó* vagy *bundzsúr* rövidebb; a *budika*, *tyúrak* vagy *mente* hosszabb, prêmes, bélelt kabát, melyet az asszonyok hordanak. Lábbelijök: a *bakancs* (a lányok félszárú fűzős cipője); a *panczuska* (tutyi), mit a nőnem korkülönbség nélkül különösen a ház körül visel. Megemlítendő különlegességek: a *kutya*. Ez egy pántlikából készült bokor, melynek végei lecsüngnek s melyet a lányok hajuk alá kötnek. Színét az évszakok szerint változtatják, a r. kat. egyház színei szerint: nagybőjtben kéket, nagyhéten feketét, máskor pirosat használnak. Ugyanezt ruháikkal is megteszik: karácsonykor pl. minden fehér személy fehér kendővel bekötött fővel jelenik meg az éjféli misén; nagypénteken mind feketét öltenek magukra. Igen nagy hibájok e tekintetben: a fényűzés. A lányok gazdagon szeretnek öltözködni s túlságos vágyaikkal szegény szülőiket sokszor adósságokba keverik. Pedig, hogy helytelenül cselekesznek, tudják, mert danolják:

Bogojai nagy lányok (az ám a baj!)

Földig selyembe járnak (az ám a baj!)

Selyemruha: az illik . . .

Mert a dolgot kerülük . . . (az ám a baj!)

(Biz az nagy baj!) . . .

Nagyon meglátszik a bogojevaikon a műveltebb elemekkel való érintkezés hatása. Nemcsak a községben, hanem Gomboson is sok alkalmuk nyílik erre. Azért el lehet mondani, hogy ügyességre, élelmességre, műveltségre a szomszédos községek között első helyen áll népünk. Akárhány földművelő ember „alás-szolgájá“-val köszön s ajánlja magát, ha távozik; sőt megtették a bogojevaiak azt, amit Budapest nem volt képes megtenni: meghonosították a 6 órai ebédet. A polgári elem nagyobb része télen 9 óra tájban villás-reggeliz s este 5—6 órakor költi el ebédjét. Fölvilágosodottságuk mécsese azonban még a babona sötéttségét nem képes egészen eloszlatni. A rontás,

szemverés nem egy hívóvel rendelkezik közöttök s orvosságuk, a *szenes* vagy az új kocsi összes lyukain áteresztett víz még nagy kelendőségnek örvend. A „*pokó-varrt*“ ráolvasással gyógyítják. Egy lóraolvasás így szól:

Sárkerék, vadlóher maradhatsz te ettől:

Nagy szelindek jubász kutyák majd jól laknak ebből.

Főfoglalkozásuk a földművelés, halászat és napszám. Iparos kevés van közöttök s azok sem hagynak fel a föld munkálásával. (Egy-kettő a kivétel!) Külön kasztot sem képeznek, hanem gyakran még feleségeket is a polgári elemből vesznek maguknak. Népünknek a határ kicsiny, azért szőlőt és szántóföldeket nemcsak a szomszédos erdődi s dályai határban, hanem Szlavónia beljebb eső részeiben is szereznek. E kivándorlóknak az a szép tulajdonságuk van, hogy a távolban is magyaroknak, bogojevaiaknak tartják magukat; összeköttetésben állanak otthon maradt rokonaikkal, haza látogatnak nagyobb ünnepek alkalmával s öregségükben — ha csak tehetik — ismét bogojevai lakosok lesznek.

A bogojevaiak egymásnak sokszor *móvába-dolgoznak*, vagyis kisegítik egymást kölcsönösen s nem fizetnek, hanem jó vacsorával szolgálnak a munkásnak.

Utcai rendezettek. Régi házaik nem annyira, az újabbak inkább megfelelnek az egészség és ízlés követelményeinek. Csak az a kár, hogy — különösen télen — összebújnak egy kis odúba, valamelyik legkisebb szobába. Máskor s sokan télen is a *kis házban* (hátsó szobában) laknak, a *nagy házban* (első szobában) pedig vánkossokkal megrakott ágyak, az úgynevezett „almárjomos ágyak“ nyújtózkodnak a magasba.

Az asszony urát *ke-dezi*; hasonló titulust használ a gyermek felnőtt testvér-bátyjával szemben. Az öregebbek a fiatalabakat *te-gezik*, ha csak 1—2 év különbség van is közöttök. Az asszony férje bátyját „öregebbik uram“, öcsését „kisebbik uram“ tetszetős címmel illeti.

A fiatalság, ha (nagybőjt- és adventben) nem táncolhat,

„*Csillag Boris*“-t ugrál, a mi abból áll, hogy 15—20 lány összefogódzva s dalolva körben áll s közbe-közbe a kör közepén álló ki ragad egyet közülök s azzal táncol egy ideig. A férfiak, különösen az idősebbek, kedvenc kártyajátéka az „*oplitán*.“ Vasár- s ünnepnapokon délután minden 10—15. ház előtt ül egy csoport *oplitánozó*. Nem pénzre játszanak : a vesztes pár födetlen fővel ül, mert *szolga*.

A gölyát *paszita*, a kaszást *vérasztó* szokta követni, amely utóbbinál a *jászt* néha jókedvök elűzte, mikor még boruk bőven termett. Halottjaikat „végig-végig sirassák.“ Egyes piszkos nótákat leszámítva, melyeket a jobb ízlésűek már el is hagytak, legszebb, legérdekesebb szokásuk a lakodalmaknak hagyományos ünnepélyességgel való megtartása. A mely leány tart valamit magára, tambura-szó nélkül a világért sem menne el esküvőre. Esküvő után addig, míg a násznagyok pénzügyi ügyeik rendezésével foglalatoskodnak a plébánia-hivatalban, a menyasszony (illetőleg már asszony) férjével s a lakodalmas nép párosával járja az udvaron vagy folyosón a *paptánc*-ot. Mikor a templomból haza, vagy a legényes háztól a leányos házhoz mennek, a legények hátul tambura-szó mellett táncolnak, a leány-sereg pedig elől szünet nélkül gyártja s kiabálja a verseket. Bárkivel találkozzanak, mindig tudnak valamit mondani. Ilyen verseik pl. a következők :

Ki irigyli életünket,
Szopja meg az üvegünket ! Ujujuj !

Egy szem búza, egy szem rozs,
Menyasszonyunk aranyos ! Ujujuj !

Ez az élet a gyöngyélet ;
Kinek tetszik, ide jöhet ! Ujujuj !

Kopasz csúke, vad liba . . .
Gyere pajtás lakziba ! Ujujuj !

Sárga selyem-sűtás ;
Férjnez ment a pajtás ! Ujujuj !

Aki a zsidónak köszön,
Kívül esik a küszöbön. Ujujuj !

Ki a falhoz támaszkodik,
Férjhez menni kívánkozik, Ujujj!

Aki minket legyaláz,
Legyen pokolban kanász. Ujujj!

Cziráky Gyula.

A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve.

Írta: **SZÁRICS BERTALAN.**

A magyar közjogot ismertető különben terjedelmes és nagyértékű művekben, a bácsi tiszai korona-kerület csak igen röviden van érintve anélkül, hogy belső lényege némileg is körül lenne írva, hogy ezen hézag pótolva legyen, de különösen, hogy a közjog és annak részletes történetével foglalkozó hivatott erők, annak idején kevés fáradsággal feldolgozva adhassák át az utókornak ezen kerület jogfejlődését és annak már letűnt alanyiségát, továbbá, hogy a magyar közjogi ismertetések között sor és logikai rendben beilleszthető legyen; főcélja volt ezen munkának, de mint ezen kerületnek 24 éven keresztül volt ügyvéde is erkölcsi kötelességet is teljesíteni óhajtottam.

Zenta, 1898. február hóban.

*

A zentai hős, dicsőült savoyai Eugen herceg és nagy hadvezér egész hosszú sorozatát vívta a török elleni győzelmeinek, minek következménye lőn először az 1699. évi karloviczi békekötés, mely szerint a temesi vidék Erdélytől a Tiszaig a törökök kezében maradt, a Tisza-Duna közti Bács vármegye pedig, mely már különben is visszafoglaltatott, ünnepélyesen adatott át I.

Lipót királynak. Az 1716. évben kitört török háború eredménye pedig az 1718. évi passarovitzi békekötés volt, melynél fogva a temesi vidékek is visszahódíttatván a török iga alul, ezen részek is átadattak III. Károlynak.

Ezen visszahódítások folytán 1715. évben létesült az úgynevezett újszerzeményi bizottság (*Neoaquistica commissio*), mely hivatva volt a törököktől visszahódított birtokok régi tulajdonosait kinyomozni. Azonban e vármegyében a hosszú török uralom pusztításainál fogva földesúri birtokok nem lévén, 1727. évben csupán a Czobor-család nyerte vissza régi bajai birtokait.

A telepítések e vármegyében 1720. évben kezdődtek meg és a béke beálltával a határőrvidéki katonai szolgálat mindinkább vesztette aktualitását és a vármegye törvényhatósága folytonosan sürgette, hogy a katonai rendszer megszüntettség, a határőrvidéki területek pedig polgáriasittassanak. Ezen törekvések ugyan csökönnyösen tartó ellentállásokba ütköztek, de mindamellett III. Károly halála után Mária Terézia alatt sikerült, hogy a határőrvidékek egy nagy része 1741. évben polgáriasittatván, törvénybe is iktattatott ugyan, de a temérdek nehézségek miatt a tényleges átalakulás csakis az 1751. évi szabadalmi levél kiadásával kezdődött meg.

A bácsi tiszai koronai kerület községei, u. m.: Martonos, Ó-Kanizsa, Zenta, Ada, Mohol, Petrovoszelló, Ó-Becse, Szent-Tamás, Tisza-Földvár és Túrta lakossága, az 1751. évi június 28-án Bécsben kelt dicső emlékű Mária Terézia királynő által a beem foglalt okoknál fogva kiadott szabadalmi levelével, a fenti kerület összes területeit az akkori lakosságnak, bizonyos szolgálmányok teljesítése mellett, örök időkre használatul adta; mely szabadalmi levél benső tulajdonságai, kétségen kívül, oly természetűek, melyek tartalmuk és jellegüknél fogva az úrbéri telepítést célozták, (miként azt a későbbi okmányok is igazolják), melyben azonban határozott hivatkozás az úrbéri telepítésre nem foglaltathatik azért, mivel még azon időben csak az 1737-ik évben III. Károly király által kiadott és 1756.

évben Mária Terézia által változtatva megállapított tótországi urbárium létezett, a magyarországi pedig 1776. évben hirdettetett ki, s az országszerte királyi biztosok által hajtatott végre, mely egyoldalúlag, rendeletileg behozott urbárium 1790. évtől kezdve, 1830. évig mindenkor egyik országgyűléstől a másikig óvás mellett ideiglenes erővel hagyatott meg, még az 1832-36-iki országgyűlés munkába vette és törvényerőre emelte. Tehát ezen szabadalmi levélben nem lehetett még a királynőnek az urbáriumra hivatkozva, a kerület szabadalmi levelét kiadni. Azonban az egész terjedelmén két főcél vonul végig, t. i. az egyik a kerületi, akkori szerb lakosság jutalmazása sok hadiszolgálataiért, a másik pedig a nekik különös szabadalmak mellett átengedett terület használata és az uradalmi jogok megállapítása a már létezett tótországi urbárium, az az akkoriban már célba vett magyarországi urbárium rendszerének benső tulajdonai felvétele mellett.

A koronai kerület úrbéres voltának már a fenti szabadalmi levél különös jeleit tünteti fel, t. i. a jutalmazást, a jogokat és terheket, sehol sem adja a községeknek, hanem mindent a kerületi lakosságnak, u. m. :

Az 1-ső pont: „Clementer securos reddimus memorati Tybiscani districtus seu domini Incolas“ e. c. t.

Továbbá a levél 2-ik pontjában a kerületi lakosságnak engedtetik a terület használata a halászati joggal együtt, úgy a Tiszában mint a tavakban, nemkülönben a nádasok szabad használata is engedtetik.

A 3-ik pontnál a rendes úrbéri viszonyoktól azon eltérés van, hogy míg a törvény szerint az uradalmat illeti azon jog, hogy úrbéres birtokába, vagy megürült jobbágyi telkekbe megtelepíthetett idegeneket, itt a koronai kerületben a községek beleegyezése nélkül semmiféle idegennek nem lehetett letelepedni, vagy a földet használat végett kibérelni.

A 4-ik pontban oly jogok adtak, melyek főbb tekintetek-

ben megegyeznek az 1836. évi IX. t. c. 1-ső §-ával, mely a községi előljárók választása körüli eljárást mikép szabályozza.

Az 5-ik pontban adott jogok és intézkedéseknél azon különbség van a közönséges úrbéri viszonyoktól, hogy itt az úriszék constituálása más, terjedelmesebb és nem az uraság által választott táblabírák működnek a törvényes bizonyossággal, mint p. o. az 1836. évi X. t. c. bevezető részében rendeltetik, t. i. e szerint az úriszékek az uraság költségén tartatván, az uraság elnöklete alatt, kivéven, ha ő és jobbágyai közt folyt a per, midőn is helyettese volt, ki két táblabírárt választott és a törvényes bizonyság, valamint a tiszti ügyész jelenlétében gyakorolták hatáskörüket. Tehát öten voltak az elnök és jegyzőn kívül, mely szám sem több, sem kevesebb nem lehetett. Azonban a kerületben a lakosság 12 bírót választott élethossziglan, ezekhez járult a törvényes bizonyság, az uradalom ügyésze, mely testület az uradalmi igazgató, vagy helyettesének elnöklete alatt gyakorolta hatáskörét.

Tehát az tűnik ki ezen pont intézkedéseiből, miszerint a szabadalmi levél jutalmazási jellegénél fogva ruháztattak fel a kerületi vagy uradalmi lakosok, mely jogok a közönséges úrbéri viszonyok szerint az uradalmakat illették, míg ellenben a tisztviselők és tiszti kiadások a kerületi lakosok javaiból tartattak fenn. Tehát világosan látható, hogy a jutalmazó királyné, habár az akkori fogalmak szerint úrbéri alapon és célzással adta ki szabadalmi levelét és előmozdította a telepítést, mindamellet nem tartotta fenn az uradalom részére mindazon jogokat, melyek az úrbéri fogalmak szerint illették, vagy illethették volna az uradalmakat.

A 6-ik pontra nézve az úrbéri fogalmak szerint a földesúr, jobbágyainak törvényes bírója volt, nemcsak polgári peres ügyekben, hanem kisebb vétségekben is, különösen melyek úrbéri szolgálatokból származták. Bűnügyekben azonban a földesúr csak akkor ítéltetett rendes úriszékénél, ha külön pallosjogi kiváltsága volt a III. r. 25., 26. 1715. évi 48. t. c. és 1791.

évi 35. t. c. 2. §-a szerint, mely kiváltság azonban ritka uradalmaknak adatott meg.

Amennyiben tehát a kerületi lakosság 12 bírait és egyéb tisztviselőit maga, saját kebeléből választotta és ezek az uraság elnöklete alatt, a törvényes bizonyság és az uradalmi ügyész közreműködésével jártak el mind a polgári, mind pedig a fenyítő ügyekben; azt lehet mondani, miszerint, habár a kerületi lakosság úrbéri jobbágyság volt, közvetve részben ő maga is gyakorolta a földesúri hatóságot és pallosjogot is.

A 7-ik pontban kijelölt építkezések a kerület lakosait terhelték, valamint a későbbi időkben az ily közös épületek kizárólag a kerület által építettek, míg a közönséges úrbéri fogalmak szerint a jobbágyságot ily terhek soha sehol sem illették, az erre vonatkozó jogok hiányában.

A 8-ik pontban előírt teendők és jogok a közönséges jobbágyságokat, illetve választott tisztviselőit sehol sem illették.

A 9-ik pontban tett intézkedések, az árvák számadásainak vizsgálata, azok felügyelete, az úrbéri törvények szerint az úri hatóságot illették, míg a kerületben ezen felügyeleti jog az uradalom és a lakosok közt (választott assessorok által) megoszlott.

Az úrbérikben a caducitas az uradalmat illette, míg itt a szerb nemzetiségűek után magvaszakadt birtok a g. n. e. egyházra szállt, az egyéb nemzetbélieké azonban az uradalomra.

A 10-ik pontban adott engedmény sajátságos vegyülete a helyzet viszonyainak, t. i. hogy a kerületi uradalom úriszékkal bírván jobbágyságai felett, de mely úriszék tagjai nem az uradalom választottjai s részben maga a jobbágyság összege is e szerint pallosjoggal is birt.

A 11-ik pontban adott kedvezmények a közönséges úrbéri viszonyoknál fenn nem forgó kedvezményeket képeznek.

A 12-ik pontban előírt adózás a megyei pénztárt illetvén, össze nem tévesztendő a volt jobbágysági pénzbeli tartozások azon némével, mely szerint minden jobbágyság tartozott a földesuraságnak

évenként 1 frtot fizetni és pedig felét Szt-György-, másik felét pedig Szt-Mihálykor.

A 13-ik pontban előírt termékbeli tartozások, ha összehasonlíttatnak a volt rendszerinti jobbágyok tartozásaival, melyek az 1848-ik év előtti utóbbi évtizedeken át voltak alkalmazva, csak azon különbség merül fel, hogy a rendszerinti urbáriumnál fogva a jobbágyok az uraságnak mindenféle termékekből kilencedet tartoztak adni, kivéven a beltelken, réteken vagy a felszántott legelőkön termetteket, borból pedig a kilenced helyett sok helyen hegyvám járt, az aszúbort kivéve, míg a kerületi termékbeli tartozások csak a nyolcadból álltak, terület és illetve a művelési ág kivétele nélkül, de csupán a 13-ik pontban meghatározott termékekre vonatkozott, míg amott a kilenced mindenképp adandó volt.

A 14-ik pont egyike a legnagyobb kedvezményeknek, mely lényegesen eltér a közönséges jobbágyi munkabeli tartozásoktól, mert míg a kerületben minden szolgálmánytól — (a nyolcad behordását kivéve) — felmentetett a kerületi lakosság; addig a közönséges egész telkes jobbágy évenként 52 igás, 104 gyalognapot s így aránylag a kisebb telkiállományú, a házas zsellér pedig 18, a házatlan 12 gyalognapszámot tartozott évenként szolgálni földesurának. Ezenkívül tartoztak vadászati szolgálatot, hosszú fuvar, faizási, nádlási szolgálásokat teljesíteni, valamint a megyei tiszti fuvart adni, míg a kerületi lakosság mindezekről felmentetett.

A 15-ik pontban a rendes úrbéri viszonyoktól azon eltérés van, hogy a közönséges jobbágyoknak jószágai a legelőn szabadon, díj nélkül legelhettek és a közlegelőből szántás alá egy darabot a mennyiség és szükséghez képest tilalom alá vehettek, de az uraságnak is volt joga a legeltetéshez; míg a kerületi jobbágyok e pont szerint a szabad legeltetés mellett az áthajtott és a községben fentartott szarvasmarhák legeltetésére a szokott díjat (?) minden községben magában beszedni jogosítottak, de hogy kinek és mennyit, ez a szabadalom-levélből szószerint nem

tűnik ki, hanem azon kifejezés: „minden községben magában vétessenek be“, azon feltevést engedi, hogy a legeltetésből befolyó, az áthajtott és a területen fentartott jószágok után járó díjak, melyek azelőtt az uradalmat illették, kegyesen átengedettek a jutalmazott lakosságnak. Ezen feltevést igazolja az alább közlendő II. József császár által kiadott 1787-ik évi januárius 29-én 1005. sz. alatti rendeletének 4-ik pontja is.

Az uradalom legeltetési jogáról a szabadalmi levélben fentartás nem tétetvén, de szükség sem lehetett arra birtok hiányában, miért is ez hallgatag lemondásnak tekinthető egyfelől, míg az úrbéri fogalmak tekintetében, az úrbér behozatala után meg sem illethette a bel- és kültelkes birtok használatának hiányában.

A 16-ik pontra nézve megjegyzendő, hogy az 1836. évi VI. t. c. 2. §-a szabályozza a jobbágyok pálinkafőzési jogát s e szerint a gabonaszemet kivéve, mindenféle terményből főzettek akár saját szükségleteikre, akár akónkénti kereskedésre, azonban tartoztak kazánonként vagy üstök után az uraságnak 2 frtot évenként fizetni. Míg a kerületben a megengedett pálinkafőzés után taksa nem követeltetett, hanem a saját szükségletnek meg nem felelő pálinkafőzésen felüli részt tartoztak Kuláról, a kamarai szeszgyárból venni, természetesen az ottan létező szeszgyár fentartása tekintetéből s ezért tiltatott az idegen szesz behozása.

Továbbá a közönséges úrbéri viszonyú község vagy uradalmakban a mézárszék a földesúri haszonvételek (dominalia beneficia) közé tartoztak; míg a kerületi lakosságnak szabad hűsvágási jog adatott.

A 17-ik pontban adott templomépítési engedély is eltérő, mert az úrbéres községekben a templomépítés az uraság mulasztása esetében az egyházjognál fogva ugyan mindenkit megillettetett, azonban legáltalánosabban maga az uraság épített és volt patronus, vagy a kerületi püspökség tette e vallásos áldozatokat; itt azonban a római kath. clerusnak országszerte kiterjesztett előjogainál fogva kellett a gör. n. e. lakosság e jogát biztosítani, azonban az uradalom e terhet a gör. n. e. templo-

mökra vonatkozólag sehol sem vállalta magára, hanem a lakoságnak engedett saját erejéből szabad utat.

A 18-ik pont egyedül az, mely a kerület népesebb községeinek u. m.: Ó-Becse, Zenta és Ó-Kanizsának vásártartási jogot ad.

A 19-ik pont szabályozza egynémely terhek viselését, tehát a közönséges úrbéri szolgálmányok, robottól, a kerületi lakosság ilyen adózás, illetve megváltási díjak fizetésének terhe mellett lett felmentve, míg az előjogok gyakorlása is ezen adók fizetésében találja némileg indokolását a jutalmazás jellege mellett. Ilyenmő hasonló terhek az urbáriumban elő nem fordultak soha sem, azonban ehhez némileg hasonló megváltási jogokat az 1840. évi VII. t. c. 9. §-a enged meg a jobbágyoknak, vagy az egész községnek uraságaik irányában földesúri tartozásaik, szolgálataik és adózásaikra nézve, de ezt is: egyszerű mindenkorra, örök időkre.

A 20-ik pont szerint a területi vagy uradalmi lakosok háború esetén felkelni tartoztak, míg a közönséges jobbágyokat ily kitüntető teher, mely csak a nemességet kötelezte, soha sehol sem illette. A közönséges katonai szolgálat pedig országszerthe az 1741. évi 43. t. c., — 1807. I. t. c., — 1808. VI. t. c., — 1830. évi VII. t. c. és 1840. évi II. t. c. értelmében terhelte az állam lakóit, részint hadfogadás, részint pedig az utóbbi időkbén a rendszeresített sorozás szerint.

Ezzel tehát mindazon szabadalmak, jogok, előjogok és terhek, melyek a korona kerületi lakosokat az 1751. évi szabadalmi levél szerint illetik és kötelezik.

Hogy ezen szabadalmi levél ily sajátságos természettel bír és a kerület lakóit ily sajátságos, e hazában páratlan módozatú jogok és terhekben részesíti, megoldását azon természetes okok és körülményekben kell keresni, melyek akkoron az ország déli vidékeit, a határőrséget uralták, a századokon keresztül tartott

hadjáratok végleges megszűnése után, amidőn t. i. a bánáti és bácskai területek elpusztulva, elnéptelenedve, a rengeteg földterületek vad állapotban várták az emberi munkaerőt, kulturát, polgáriasodást és a béke jótéteményeit; amidőn a hazának, az uralkodóháznak szüksége lévén különös kedvezményezések által a telepítéseket előmozdítani, a földeket termékenynyé tenni, művelés alá vétetni, a termények szaporítását fokozni, adózási képességet, alapot kiterjeszteni, a kereskedésnek legalább kezdetleges állapotát életrehozni, községeket alkotni, a közlekedést lehetővé tenni; egyszóval humanistikus és kulturális intézményeket teremteni.

Mindezekhez hozzájárult azon lényeges állapot is, hogy az úrbéri viszonyok rendezése, a jobbágyok sorsának az úgyszólván rabszolgaságbóli kivezetése már III. Károly szelíd és emberies intézkedései által megkezdetvén, utódja Mária Terézia királyné e kerület védnöke, mindinkább szíven hordozván a féken túl menő olygarchia ellenében a jobbágyok ügyét, minek elérése tekintetéből létre is jöttek az 1727., 1776. és 1770. években behozott urbéri természetű országos rendezések, urbariumok.

(Folyt. köv.)

Kernyája történetéhez.

Kernyája (vagy Kernya) kir. kincstári község, Zombortól keletre, Csonoplya alatt, a Telecska szélén, amelyről egy *Breites Thal* nevű ér vonul ide délfelé a faluba.

Mily helység volt hajdan itten? — nem tudom.

Vajjon az 1522. évi Bács vármegyei, dézsmajegyzékben Fonó, Ivánfalva stb.-vel említett *Cher* ide való-e? — nem igen valószínű.

Fridrik Tamás (Bács-Bodrogh vm. népsz. leírása 194. lap) azt mondja, hogy Kernyája már 1601 óta ismeretes, — de mily alapon mondja? — nem tudom.

A török defterekben nem találom említve. Mindazonáltal régibb helységnek kellett lennie, mert egy István nevű bogyáni kalugyer azt vállalja a többi között, hogy *Krenyava* is fizetett a török korban az érseknek harácsot. — Nevével újabban csak 1721-ben találkozunk, midőn Csonoplyának nyugati szomszédja gyanánt van említve.

1740 körül a zombori határőri milícia használta e pusztát, mely akkor hihetőleg népes volt, mert *Krnaja falu*-nak mondják.

1763-ban Cothman kamarai tanácsos e pusztát, amelyen a kamarai marha legelt, vármegyei 150 családdal vélte betelepítendőnek. Az 1768. évi térképen még mint puszta van feltüntetve 7183 holddal = 179 szesszióval. Még ez évben telepítették róm. kath. németekkel; pecsétjének körirata is: „*Possessio Kernyaa 1768.*“

1769—70-ik évre már 65 frttal volt megadóztatva; a róm. kath. lelkészség 1767-ben szerveztetett, a templom pedig csak 1797-ben épült.

1772. augusztus 26-án volt úrbéri rendezés, hozzá való *Pusztá-Kula* nevű pusztának $\frac{1}{4}$ része. Az úrbéri szerződés 1773. január 1-én lépett életbe.

1786-ban itt 40 szesszió volt elfoglalva 95 házas gazdával, de még 34 szesszió üres és ezt is maguk közt kérték felosztatni, azonban a kamara ezekre új német telepeseket hozott $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ szessziókra 68 házzal.

Az 1795—99. évre megújított úrbéri szerződésben $102\frac{7}{8}$ szesszió 165 német gazda van említve 37 házas zsellérral, összesen 202 lakóházzal.

1826-ban a község határában *Pusztá-Kúla* (részben) és keletre az ó-morovikai határ mellett még *Békova* dűlő van felemlítve.

Újabban 1883-ban Pusztá-Kúlán új magyar falú telepítettett *Gyulafalva* néven.

Az 1890. évi népszámlálás szerint 7088 lélek volt itt 1039 házban (Gyulafalvával együtt), anyanyelv szerint 4474 német, 2599 magyar, 10 tót; vallás szerint 7039 róm. kath., 27 izr., 16 ref., 6 ág. ev.

A község határa 20054 katasztrális hold. Ebből 6583 h. a kir. kincstáré, 393 h. a községé, 306 h. Stöckl Jakabé stb.

Iványi István.

Régi könyvtárak Bács megyében.

A régebbi bácskai intelligencia mindig érdeklődött a tudományos és szép-irodalom iránt. Ennek tanubizonyságai azon könyvek, melyek egyesek könyvtáraiból fenmaradtak, vagy azon könyvtár-jegyzékek, melyek az időközben veszendőbe ment könyvgyűjteményekben foglalt művekről nyújtanak felvilágosítást.

Vidékünkön úgy, mint az ország többi részeiben is, a legrégibb könyvek az egyházi szertartásra vonatkoztak, s a legelső könyvgyűjtők a papok. A római kath. egyházak szer-könyvei nálunk nem nagyon régiek, mert ezen egyházak mind a múlt században, sőt részben csak a jelen évszáz első felében létesültek. Hasonlóan vagyunk a többi felekezetekkel is; sőt a családok magán könyveivel is csak így vagyunk, mert Bács és

Bodrogh vármegyék 1698-ban szerveztettek újra s az itt lakó családok ez időtől kezdve telepedtek meg itten. Hacsak tehát valamelyik egyháznak lelkésze, vagy valamelyik családnak egy-egy tagja a beköltözéskor nem hozott magával régebbi könyveket, máskülönben azokat itt hasztalan keresnők.

Hogy régebbi egyházi szertartási könyveket pl. a szerbek a XVI. és XVII. században történt betelepedésük alkalmával csakugyan hoztak magukkal, ezt az is bizonyítja, hogy a Zenta mellett levő csókai (Torontál m.) egyházban egyik buzgó régiséggyűjtő egy oly szertartáskönyvet fedezett fel a 70-es években, melyet Miklosics bécsi egyetemi tanár és nagy szlávista a legbecsesebb ó-szláv iucunabulumok közé sorolt.

Eddigelé a következő régi könyvtárakról és könyvtártöredékekről van tudomásunk Bács-Bodrogh vármegye területéről :

a) A *Horváth*-féle magán könyvtár Zentán a jelen század első feléből. Teljesen elpusztult ; egyes példányok e sorok írójának gyűjteményébe kerültek. Legrégibb darabja Ovidius római költő műveinek kiadása 1603-ból.

b) *Majoros*-féle magán könyvtár Zentán, a mult század második fele- és a jelen század első feléből. Jó része néhai Majoros István orsz. képviselő adományából a zentai gymnásium birtokába került. Régibb darabjai : Scaliger, Catullus, Tibullus, Propertius kiadása 1592-ből. Eutropius (*Hist. Romanae*) 1697-ből.

c) *Karácson István*-féle magán gyűjtemény Zentán, a jelen század első feléből. Az egész 124 kötet a néhai tulajdonos adományából a zentai gymnásium birtokába került. A könyvek mind jelen századbeli művek.

d) *Dudás Endre*-féle magán gyűjtemény ; Zentának 1849-ben történt feldúlása alkalmával legnagyobb részt elpusztult. Később újra gyarapítottatott s jelenleg családi gyűjteményben foglaltatik. Legrégibb darabja : *Weltfama* (Augsburg) 1697-ből.

e) *Deák János*-féle magán könyvtár Baján a jelen század első feléből. Tartalmát nem ismerjük. Tulajdonosa 1830-ban kelt végrendeletével egész gyűjteményét a debreceni collegiumra

hagyta. Sok könyvének kellett lenni, mert az azok számára Debreczenben készülő könyvszekrényre 500 frtot hagyott. Azonkívül a könyvtár gyarapítására 1500 frtot rendelt.

f) Rigyiczai *Kovách Imre* 1825-ben elhalt megyei nagybirtokos és táblabíró könyvtáráról az ugyanezen évben felvett hivatalos leltár tesz említést, részleteiben azonban nem ismerjük.

g) A *Latinovics* család könyvtárát *Latinovics Imre* nagybirtokos 1830 körül alapítá Katymáron s jelenleg a gyűjtemény állítólag mintegy 14,000 kötetből áll. Egyes részei bizonyára még a mult századból valók; lüzetesebb adatok azonban a könyvtárban foglalt művekről még nem tétettek közzé.

(Folyt. köv.)

D. Gy.

Bronz-lelet Zentán.

Zentán, az úgynevezett oromi partokon, *Csészto* nevű s a mohácsi vész után elpusztult község helyétől nem messzire az u. n. Paphalom közelében Buza János földbirtokos házépítéssel foglalkozó munkásai folyó évi ápril hó 16-án egy elkorhadt csontvázra akadtak, mely mellett egy bronzgyűrűt, egy 45 cm. hosszú kardpengét, egy 19 cm. hossznagysággal bíró csatabárdot, egy karperecet és egy 25 cm. hosszú tűt találtak. A csontváz nem épen feküdt a sírban, annak nagyobb része hiányzott; valószínűleg már előbb megháborgatták a sírt s a csontokat kiszórták és összetörték. Alulírott kimenvén a helyszínre, a sírt a talaj felszíne alatt 60 cm. mélyen találta s miután próbaásás után meggyőződött arról, hogy az anyaföldbe több helyen betemetett gödrök vannak beásva, utasításokat adott a munkásoknak, hogy nagyobb vigyázattal ássák meg a gödrös helyeket s a leleteket gyűjtsék össze. — A fentjelzett bronz-leletet a földnek

tulajdonosa Buza János helybeli iparos a zentai algymnasium régiségtára részére ajándékozta, alulírott pedig rajzokat készített a tárgyakról és a m. n. muzeumnak megküldötte.

Zenta, 1898. április 20.

Dudás Andor.

Ugyanezen tárgyban társulati elnökségünk Szárics Bertalan főügyész, zentai tagtársunktól még a következő tudósítást vette: „Nagyságos Elnök Ur! Zentai lakos és birtokos Buza János a zentai határban fekvő és a nagy rétre dülő Paphalom melletti földjén építés alapozás közben az ide 7. alatti vázlatban látható bronzból készített tárgyakat 1898. évi április hó 16-án ásta ki mintegy 60—70 cm. mélységben, melyek egy csontváz mellett feküdtek. A midőn ez iránt van szerencsém értesíteni, teljes tisztelettel maradok kész szolgálója Zentán, 1898. április 24-én,

Szárics Bertalan.

Tárca.

1848. ápril 11. Az 1848-ik évi korszakalkotó törvények szentesítésének ötven éves évfordulóját Bács-Bodrogh vármegye törvényhatósága is hazafias kegyelettel ünnepelte meg. A vármegye ugyanis f. évi ápril 11-én dr. Vojnits István főispán elnökle mellett díszközgyűlést tartott, melyen a főispán bevezető beszéde után az ünnepi szónoklatot Eigl József futaki apátplébános, társulatunk tagja tartotta. A beszéd történelmi szempontból is érdekes s a lapok annak idején egész terjedelmében közölték. A díszközgyűlés előtt ünnepélyes isteni tisztelet volt, a közgyűlés után pedig Karácson Gyula alispán a megyei vendégek tiszteletére ebédet adott.

A zentai csatakép sokszorosítása. Vármegyénk hatósága Eisenhut festőművésznak engedélyt adott arra, hogy az általa készített

s a vármegyepalota dísztermében elhelyezve levő zentai csataképről fénykép útján másolatot készíttessen és azt sokszorosítás útján forgalomba hozhassa. A kép minden esetre megérdemli, hogy akár könyomat, akár pedig acélmetszet útján a szokásos faliképek nagyságában sokszoríttassék s reméljük, hogy nemcsak a bácskai, hanem a sokkal távolabb eső körök érdeklődését is fel fogja kelteni, mert a kép másolata minden úri vagy polgári ház méltó díszét van hivatva képezni.

Eberan tengernagy átirata. A cs. és kir. hadügyminiszterium tengerészeti osztályának főnöke, Eberán Sándor tengernagy arra az üdvözlő táviratra, melyet társulatunk annak idején a „Zenta“ nevű torpedó hajó vízrebocsajtása alkalmából a pólai tengerészparancsnokságnak küldött, köszönő iratban válaszolt, mely ekképen hangzik :

„An die historische Gesellschaft des Comitates Bács-Bodrog
in Zombor.

Wien, am 22. August 1897.

In Erwiderung der an Seine Excellez den Herrn Marine-Commandanten gerichteten telegraphischen Begrüssung zum Stapellauf S. M. Schiffes „Zenta“, bittet die Marine-Section, hochofret über die patriotischen Erinnerungen, zu welcher der glorreiche Name des am 18. I. M. vom Stapel gelassenen Kriegsschiffes den Anlass zu dieser schönen Kundgebung bot, das verehrliche Comité den besten dank hiefür entgegenzunehmen und selben auch der gesammten historischen Gesellschaft vermitteln zu wollen.

Für den Chef der Marine-Section :

A. Eberan,
Admiral.“

Külföldi tudós a Bácskában. Syrku Polychron, a szentpétervári egyetem nyelvészeti tanszékének tanára ápril hóban nálunk járt. Idejövetelének főcélja az itt divó szláv nyelvek alaki sajátságainak tanulmányozása volt. Fölkereste társulatunkat s kiadványainkat, valamint a vármegye monografiáját elkérte, mert

tud valamit magyarul is. Szóntán a sokacokat tanulmányozta. Baján a város levéltárában érdekes ó-szláv nyelven írt adókönyvet talált, mely a historikusok előtt eddig ismeretlen volt. Ujvidéken a szerb Matica gyűjteményét tanulmányozta.

Régiség-leletek. M o h o l o n a szőlőkben töltés építés alkalmával f. évi ápril hóban a munkások sírokra akadtak, melyekben két agyagedény is volt s ezeket a zentai főszolgabírótság beszolgáltatta az alispáni hivatalba. Karácson alispán úr e leletet társulatunk gyűjteményének engedte át s egyúttal intézkedett, hogy a netán még felszínre került tárgyak is beszolgáltattassanak. — B o g o j e v á n Cziráky Gyula tagtársunk kutatásai közben egy oly sírra talált, melyben a holttest csontváza ülőhelyzetben volt. Ígérete szerint a csontvázat társulatunknak fogja ajándékozni. — B o d r o g h - M o n o s t o r s z e g n é l a Dunából egy középkori cserépkorsót emeltek ki a halászok, melyet gyűjteményünk számára megszereztünk.

A bokod-i apátság. A bajai ciszterci rendház jubileumi ünnepeiről írván a „Bajai Közlöny“ (f. évi 19. sz.), felemlíti, hogy az ünnepély egyik szónoka, a kerületi esperes azt állítja, hogy a mai Bikity helységben létezett egykor a ciszterciek bokod-i apátsága. A historiai igazság érdekében ki kell jelentenünk, hogy Bikity helység a mohácsi vész előtt Bukud = Bököd (de nem Bokod!) nevet viselt ugyan, e helységben azonban soha semmiféle apátság nem létezett. A cisztercieknek megyénkben csakis Bodrogh-Monostoron (ma Bodrogh-Monostorszegh) volt apátságuk.

A bácskai kincstári levéltár. Régi óhaját képezte vármegyénk szakköreinek az, hogy a volt bácskai kincstári jószágigazgatóság Zomborban hányodó régi levéltára a pusztulástól megóvassék és esetleg az országos levéltárba kebeleztessek. Ez a levéltár a Bácskában az 1720-as évektől fogva kezdődő telepítések elsőrangú forrásanyagát foglalta magában, tehát történelmi szempontból ránk nézve igen becsesnek látszott, s mindennek dacára körülbelül másfélszáz éven át itt Zomborban, teljesen rendezetlenül,

a kincstári épületek padlásain hanyódott. Nagy része természetesen az idők folyamán el is pusztult, hiszen néhai Grosschmid Gábor valahol meg is írta azt, hogy e levéltár tetemes részét a Bach-korszak beamterei font számra eladogatták, így nem csoda, ha ezen levéltárnak ma már csak töredékei vannak meg. Hogy mi van meg belőle, az is csak most derült ki. A budapesti országos levéltár igazgatója ugyanis e pusztuló levéltár ügyéről épen társulatunk útján értesülvén, a m. kir. belügy- és pénzügyminiszteriumoknál kieszközölte, hogy a még meglévő levéltári anyag kinyomoztassék és az országos levéltárba bekebeleztessek.

Dr. Pauler Gyula miniszteri tanácsos, orsz. főlevéltárnok úr f. évi ápril hóban személyesen járt itt nálunk ez ügyben és azt találta, hogy a levéltár egy része ezelőtt 7—8 évvel Zomborból a kulai kincstári ispánsághoz szállíttatott át, amely levéltártöredék azonban, mint az átvizsgálásnál kitűnt, csak jelen századbeli (mintegy 1820-tól kezdődő) iratokat foglal magában, s csak egyes iratok vannak ott az 1780-as évekből. A levéltár többi részeinek kutatása végett dr. Pauler úr ápril 28-án Zomborba utazott, ahol a kincstári ügyészségtől arról értesült, hogy az egykori levéltár már régen elpusztult s itt már csak a kincstári községek úrbéri iratai vannak meg, melyek az 1769—1796-os évekre, részben pedig a jelen századra vonatkoznak. Örvendünk, hogy az egykori nagy levéltárból ennyit is sikerült kinyomozni, s ha e megmaradt levéltári részek az országos levéltárba bekebelezetnek, kétségtelenül becses anyagot fognak ezek szolgáltatni Bács-Bodrogh megye részleteiben még kevésé ismert történetéhez.

—s.

Tájékoztatásul.

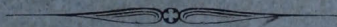
A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártolo tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

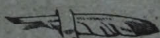
A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TARSULAT TULAJDONA.

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. III. RÉSZ.

ZOMBOR.

BÍTTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

TARTALOM.

	Lap.
Az almási Rudics család története. Irta: Kovachich József	99.
A bodrogh-monostorszegi leletekről. Irta: Gubitza Kálmán	105.
A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. (Folytatás) Irta: Szárics Bertalan	107.
Bács-Bodrogh megye növényvilága. (Folytatás és vége.) Irta: Kovács Ferenc, áldozópap	110.
Régi könyvtárak Bács megyében. (Folytatás és vége.) Irta: Muhoray Szmik Antal mű-gyűjteménye. Irta: d. gy.	115. 119.
Baksafalva. Irta: Iványi István	123.
Bodrogh várról. Irta: D. Gy.	125.
A bácskai nemesség összeírása (Folytatás.) Közli: D. Gy.	127.
Tárca	138.

Felhivás.

Tisztelettel kérjük társulatunk azon tagjait, a kik az előző vagy az
idei évi tagdíjakkal hátralékban vannak, tagsági illetményeiket alulírotthoz
beküldeni sziveskedjenek.

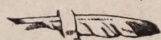
Zombor, 1898. évi augusztus hó 5-én.

Buday Gerő s. k.,
főgymn. tanár, társ. pénztáros.

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. III. RÉSZ.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Az almási Rudics család története.

Az almási Rudics család, Bács-Bodrogh megyének egyik legrégebbi birtokos, adományos nemes családja. Eredetére nézve keveset tudunk s így be kell értnünk a családi hagyománynyal, mely azt a dalmát partokon keresi. E feltevés annál is inkább helyesnek látszik, minekutána a Rudics család, talán nevéből is következtethetőleg szláv származása mellett, mindig róm. kath. vallásu volt. A címeres nemes levelet hű jobbágyi szolgálatai elismeréséül a családnak Mária Terézia királyasszony adta, 1756-ban, Rudics Kristóf nevére, ki, bizonyítékok hiányában, azt hiszem atyja volt a mellékelt családi nemzedékrenden lévő I. Mihálynak. Ettől kezdve a családnak majdnem minden férfi tagja tevékeny szerepet visz a köztéren, megszerezvén ezáltal magának a közbecsülést, tekintélyt és befolyást.

A család birtokát a XVIII. század végén jórészt Almás község és Szabadka város határában fekvő 12,000 hold föld képezi, melyet ekkor, I. Rudics Mihály idején, még mint egyszerű nemesi birtokot bir, királyi donatio nélkül. E 12,000 hold földet I. Rudics Mihály fiai közt még életében részarányosan felosztotta s így jutott a három fiunak, I. Máté, I. Antal és I. Jánosnak 4—4000 hold föld. E három fiu közül Máté válik ki, mint szellemi tulajdonokban, reális tudomány és műveltségben korának egyik kitűnősege. Mint Bácsmegye főszolgabirája kezdi nyilvános szereplését, míg a mult század végén, II. József császár idejében,

Bachó kir. biztos titoknok volt. Érdemeiért királyi adományban kapta testvéröccseivel, Antallal és Jánossal Almás község határának $\frac{3}{9}$ -ed részét, „Almási“ előnévvel. Ugyanez a Rudics Máté, családi nevén Matisa, impetrálta, előttem ismeretlen jogalapokon, pusztá Kunbaját a borsódi Latinovics és almási Antunovics családoktól 1815-ben. A jelenlegi Kunbaja község 1815-ben még pusztá, lakói, a svábok, pár évtizeddel előbb, II. József császár idejében telepítették, állítólag Tübingiából e helyre, azonban minden rendszer nélkül. Rudics Máté olaszországi utjából vett tapasztalatai, valamint egyéni praktikus tudományával ujratelepítette Kunbaját, építette a mai is mintaképül szolgálható rendes, egyenes utcákat, tágas tereket, szem előtt tartva ugy a jó izlés, mint az egészségügy érdekeit. Ugyancsak Rudics Máté építette újra Almás községet is, mely a XVII-ik és XVIII-ik században nem a mai helyen, hanem a ma u. n. *Öreg-Almás* nevű földrészben feküdt, melynek egy része jelenleg Birkáss, korábban almási Kovachich birtok volt, (e birtokon ásatások is történtek már, mérsékelt eredményekkel); ugyanő építette 1825-ben az almási *kegyuri templomot* is, olasz eredeti minta után. Kegyurak ez időben, sőt már 1803-ban is, részben a Rudics, Siskovics, Antunovics, Kovachich, Vermes, Némethszeghy, Koronay és Szucsics családok. A királyi kegy Rudics Mátét többrendbeli kitüntető címmel ruházta fel; királyi tanácsos volt, Bácsmegye táblabirája, a pozsonyi országgyűlésen Bács-Bodrogh megye egyik követe. Több jótékonycélú anyagi áldozatot is hozott, melyek közül első helyen említendő a Ludovica Académia javára letett 5000 frt, mely alapítványát az 1808. évi 7. t. c. igazolja. Meghalt 1826-ban április 28-án utódok nélkül.

Öccse, I. Antal, földbirtokos volt Almáson, 11 gyermek atyja. Ezek közül Dániel, mint Bács-Bodrogh megye köztisztviselője kezdi érdemdus pályáját, 1827-ben Bács-Bodrogh vármegye országgyűlési követe lesz, 1840-ban alispánja, majd udvari tanácsos és a pesti első folyamodásu m. kir. váltótör-

vényszék elnöke, született 1786. december 12-én, meghalt Bécsben 1859. február hóban; hátrahagyván egy fiut és 5 leányt. Fia III. Mihály előbb huszár főhadnagy, majd közszere-
tetnek örvendő ügyvéd Almáson, főszolgabíró Apatinban, végre
ujra ügyvéd Zomborban, hol néhány évvel ezelőtt halt meg
utódok nélkül.

I. Rudics Antal második fia, Károly szolgál a cs. és kir.
hadseregben mint huszártiszt, majd az udvarnál mint a magyar
gárda tagja, nyugdíjazták mint huszárszázados. A 93 éves
aggastyán tuléli összes kortársát, meghal 1892-ben Szabadkán
s vele kihal az egykor oly számos tagu almási Rudics család.
Temetésekor a családi cimert megfordítva akasztják fel az
elhunyt nagybácsi gyászoló rokonai.

I. Antal harmadik fia, II. Antal huszárszázados, 1845-ig
a magyar gárda tagja. Ennek öcsese

II. Máté előbb Bács-Bodrogh megye főszolgabírája, később
ugyane megye táblabírája, Bácsmegeye két országgyűlési köve-
tének egyike. Házasságából egy fia volt, Sándor, ki mint az
almási járás főszolgabírája halt meg ugyanitt 1875-ben. I.
Antal ötödik fia Móric, földbirtokos, lakott Szabadkán az ősi
házban. Rudics Móric arról nevezetes, hogy összegyűjtötte a
testvérek és rokonok festett arcképcsarnokát, mi, tekintve a
kiterjedt rokonságot, nem csekély vállalkozás. I. Rudics Antal
öcsese, illetőleg I. R. Mihály harmadik fia, I. János, Bácsmegeye
táblabírája volt s birtokosa a Rudics törzsbirtokot képező
12,000 hold föld egyharmad részének, 4000 holdnak. Ennek
fia, I. báró Rudics József, vármegyénk egyik legelőkelőbb,
legvagyonosabb, legéletrevalóbb egyénisége. Ifjuságát, melyet
legnagyobb részt Szabadkán töltött, a tudománynak szentelte,
már 19 éves korában dr. philosophiae, 22 éves korában dr.
juris. Atyja korán elhalván, fia átveszi az Almáson fekvő 4000
hold földet tevő birtokot s ezen anyjával, szül. bajsai Vojnich
Petronellával gazdálkodik évekig. Tervszerű belterjes gazdálko-
dásának gyors gyarapodás a bére. Sorban megszerzi vérrokonai

atyai örökségét, sőt I. Rudics Máté, atyai nagybátyjának Kunbaján fekvő 4000 holdja is rövid uton kizárólag az ő kezei közé jut, úgy, hogy már a 60-as években nemcsak az ősi Rudics törzsbirtokot képező 12,000 hold az övé, hanem birtokai, melyek Almás, Kunbaja községek és Szabadka város határában fekszenek, néhány hold hiján 16,000 holdra rugnak. Ehhez járult a birtokba fektetett rengeteg instructio, a Szabadkán, Budapesten, Almáson, Ujvidéken és Baján fekvő ingatlanok, házak és beltelkekben, az ősi jogon örökölt s az egyesektől is összevásárolt regále jogok, illetmények, úgy, hogy évi tiszta jövedelme ekkor jóval felülmulta a 100,000 pengőt. Ilyen anyagi viszonyok természetesen függetlenséget, de másrészt meg megye, sőt országszerte is — a kor viszonyaihoz képest — érvényesíthető befolyást biztosítottak neki. A köztéren már korábról is, de 1829-ben már mint Bács-Bodrogh megye adminisztrátorát említik okmányaink. E hivatalt alkalmasint 1841-ig viseli. 1836-ban II-od alispán, 37-ben kir. helytartó tanácsos, aranysarkantyus vitéz, Bács-Bodrogh és több megye táblabirája, kir. tanácsos, a Szt-Gergely-rend középkeresztes vitéze. Közben egy nehéz feladattal bizza meg a kormányzat. A Horvátországban kiütött zavargások lecsendesítésére küldik ki. Rudics József finom diplomaciai elmeéllel, kétségkívül jeles tehetséggel, nyelvismerettel és sok költséggel (melyeket a sajátjából fedezett) feladatát úgy oldja meg, hogy felsőbbsege teljes megelégedettségét és elismerését nyeri. 1844-ben főispán lesz s e hivatalát a közérdekek folytonos köteleességszerű szem előtt tartásával viseli 1848-ig, mikor is a nemzeti szabadságharc kitörése után, egyidőre a magánéletbe vonul vissza. Ötvenéves tudorsága jubileumára a magyar tud. egyetem disztudori oklevéllel tünteti ki. Művelt költői tehetségéről tanuskodnak többnyire lyrai hangon irt versei, melyek 1857-ben „Hervatag fűzér“ címen egy kötetben kéziratként jelentek meg. A közérdek és tudomány szeretetére vall áldozatkészsége is, melylyel az újra pendített Ludovica Académia kérdés megtestesítésekor annak költségeihez 5762 pengő frrtal

járul, mely összeget még 1831. június 7-én fizeti le a bajai sóházi hivatalnál, mint már I. Rudics Máté által tett 5000 frtos alapítvány kiegészítő részét, folyó pénzürtékű 6600 frttal. Ez alapítványát igazolja a 1830-iki 17. t. c. — 1857-ben az osztrák uralkodóház iránt mindenkor tanusított hű odaadása, alattvalói fáradhatlan buzgalma és szolgálatai elismeréseül a maga és törvényes utódai részére az osztrák birodalmi bárói rangot kapja. 1861-ben újra Bácsmegye főispáni székébe ülteti őt a kormányzati közbizalom, mely hivatalát 1863-ig viseli, mikor is végkép a magánéletbe vonul és legfelsőbb elismerésképen a valóságos belső titkos tanácsosi rangot nyeri. Meghal 1879. augusztus 21-én 88 éves korában Almáson és eltemetetik ugyanitt a kegyuri templomban.

I. Rudics Jánosnak volt I. Józsefen kívül egy második fia is, II. Mihály, ki azonban testi fogyatékosága miatt még nagykoru sem lett, meghalt mint gyermek. I. báró Rudics Józsefnek első házasságából 2 fia született: II. János és II. József. II. János báró erős, egészséges fiatal ember volt, meghűtötte magát egy vadászon és elhalt tüdővészben, életének tavaszán.

II. József báró vármegyénk aranyifjúságának egyik kedvelt alakja volt, befolyásos ember, ismeretes a barátainak és rokonainak tett számtalan jócselekedetéről; nem egy ember neki köszönhette existenciáját, kenyerét. Ha valakinek jót kellett tenni, nem ismert fáradtságot, csakhogy embertársainak javára lehessen. Jó szivéről és a tudományok iránt viseltetett szeretetéről is tanuskodik végrendelete, melyben vármegyéje tanuló ifjúságáról oly atyailag, oly párját ritkító bőkezűséggel emlékezik meg. Nemkülönben dicsérik tudományos célú, a magyar kir. tud. akadémiának, muzeumnak stb. tett alapítványai. A vaskorona-rend II. oszt. lovagja volt, öt cikluson át Almás kerületének országgyűlési képviselője a szabadelvű pártban. Meghalt Breitenseeben, utódok nélkül, 1885-ben. Kétszer volt nős, első házasságából egy életerős fiu gyermeke született ugyan, II. Antal, de ez meghalt még mint 4 éves gyermek.

Az almási Rudics család nemzedékrendje. Nemességszerző: Rudics Kristóf.

I. Rudics Mihály, neje katymári Ispanovits Éva.

I. Máté, Anna, férj. almási Antunovics Jánosné.

I. Antal, neje almási Antunovics Borbála.

I. János, neje bajsai Vojnics Petronella.

I. Báró Rudics József, első neje: bajsai Vojnics Jozefa, második neje: bajsai Vojnics Terézia. II. Mihály.

Első nejétől: *II. János,* *II. József,* *Ágnes*
 első neje: bajsai Vojnics Erzsébet, második neje: apaji Szászzy Julia.

Első nejétől: II. Antal. †
 (bajsai Vojnics Teréztől)
 Második nejétől: *Petronella*, férj. muraszombati, széchiszigeti és szapári gróf Szápáry Imréné.

Dániel, neje: bajsai Vojnics Anna.

Antónia, férj. Rédl Józsefné.

Johanna, férj. Römics Albertné.

Károly, II. Antal,

II. Máté, neje: domalygosi Hoitsy Ilona.

Móricz,

Sarolta,

Francziska, férj. pacséri Ödry András.

Borbála, férj. almási Kovachich Antalné.

Mária, férj. paulisi Lóczy Istvánné.

III. Mihály, neje: nemes Kuluncsics Ella.
 Ágnes, férj. bajsai Vojnics Ottóné.
 Anna, férj. nemes Fabrici Csicskó Istvánné.
 Irén, férj. Kuluncsics Istvánné.
 Mária, férj. irsai Muzsik Jánosné.
 Ilona, férj. nemes Simonyiné.

Blanka. Sándor.

*

A család cimere egy vízszintes vonal által 2 részre osztott pajzs. Alsó részében fehér mezőben egy lovas kivont karddal, a felső kék mezőben jobbról arany félhold, balról arany nap van. A vért felett egy kar kivont kardot tart. — A bárói cimer ugyanez, csak a fejeletti feletti nemesi nyitott korona helyett 7 pontos korona fekszik. Foszladék: aranykék.

Kovachich József.

A bodrogh-monostorszegi leletekről.

Bodrogh-Monostorszegnek történelmileg különben is érdekes határában, folyó évi május elején egy őstörténetileg nevezetes sirmezőre bukkantam.

A kérdéses terület Reiter József, bodrogh-monostorszegi lakosnak, a Ferencz-csatona és a Crna-bara között levő téglakemencéje mellett fekszik.

A partos oldalon első pillanatra szembeötlenek a sirhelyek, melyek egymástól 3. méter távolságban, kelet-nyugoti irányban ásvák úgy, hogy az oda eltemetettek arccal a kelő nap felé fordulva fekszenek. A sirgödörök oldala merőleges, de nem egyformán mély. A mint észrevehető, a halottak koporsó nélkül temetettek el. A humuszos réteg alig 20—30 cm.; alatta nehéz, zsiros sárga-agyag van. A sirmező bár emelkedett helyen fekszik, de földhányásnak vagy domboknak nyoma sincsen.

Ezelőtt, mintegy 15 évvel, a mikor ott téglát égettek, számos sirt felástak. Találtak is egyet-mást, de az mind elkallódott. Az első tárgy, mely e helyről előkerült, egy bronz karperec. Ezt a földtulajdonos fia, Reiter Péter, a folyó év tavaszán találta, a melyet később társulatunk muzeuma részére

át is engedett. Legérdekesebbek azonban azok a tárgyak, a melyek a f. évi május 13-án alulirott által megejtett próba-ásás alkalmával egy leány-gyermek sirjából kerültek elő. Ezek: egy pár függő, továbbá apróbb és nagyobb szemű gyöngyök, ezek között egy medve- és egy szarvasfog és végre egy kisebbszerű agyagedény.

A függő anyaga valami ezüsthöz hasonló fém, erősen oxydálódva. Körtéje kocka-alak, melynek négy sarka le van reszelve. Ebből hajlik ki a gyufaszál vastag karika, a mely krajcár nagyságu ivben a körtéig ismét visszakanyarul.

A nagyobb gyöngyszemek alakja igen változatos. Van közöttük lapos, kerek, négyszögletes, hosszukás, tojásdad stb. Anyaguk: üveg, porcellán, gyanta, kő és más ismeretlen anyag. Színük is különböző; van közöttük kék, zöld, sárga, fehéres, barna, de legtöbb a fekete.

Az apró szemű gyöngy 3 sorban övezte a nyakat. Az egyes szemek valamivel kisebbek, mint a kendermag. Színük fekete. Alakjukra nézve gömbölyűek és finoman átlukasztottak. Anyaguk kérdéses. A nyak-ék között találtam az átlukasztott medve- és szarvasfogat is. A medvefog még teljesen ép; a szarvasfog azonban az átlukasztás helyén meg van csonkulva. Annyi bizonyos, hogy ezeket is ékszerű használták.

A comb-csont mellett dőlt helyzetben feküdt a fennebb említett kis agyagedény (csupor), melyben finoman gyurt, illetve iszapolt agyagon kívül semmi sem találtatott. Alakja, valamint az égetés is, igen kezdetleges. Ugy ezen az edényen, valamint az itt található edénycserepeken diszítésnek nyoma sincsen. Csupán egyik gyöngyszemen láthatni egy kígyóvonalban huzódó cirádát.

Ugyanezen a helyen folyó évi június 2-án egy másik sirt is feltártam. Az ott fekvő férfi csontváza mellett egy pár sarkantyut találtam. Alakja sajátságos, mondhatjuk különös. A sarkantyú taraját helyettesítő gomb tömör, öntött fém, kagyló-szerű diszítéssel. Ezt átölelve tartja egy lemez, melynek alsó

része háromszög alakban nyújtózkodik ; a felső rész pedig egy nyelvvalaku nyulván, mely az alsóval párhuzamosan halad. Ezen lemezek foglalták maguk közé a csizma vagy saru talpát. Legalább ezt bizonyítja az a három kapocs-szeg, a melylyel a sarkantyut a lábbeli talpához vagy sarkához rögzíthették. Valószínű azonban, hogy ez csak holmi diszsarkantyú lehetett, mivel filigrán alkatánál fogva, mindennapi használatra alkalmatlannak látszik.

(A leleteket társulatunk muzeuma őrzi.)

Önként előtérbe lép most az a kérdés, hogy mely időből valók ezen régiségek ? Első tekintetre azt hisszük, hogy az V. századbéli hun- emlékekkel van dolgunk ; de ha azokat a különös sajátságokat nézzük, melyek e leleteket jellemezik : bátran elfogadhatjuk nagyságos Hampel J. dr. urnak, a m. nemzeti muzeum rég. oszt. igazg. őrének e tárgyban tett kijelentését, hogy ezen régiségek a *Kr. u. első vagy második századból* valók.

Rendszeres ásatással nemcsak érdekes, hanem régészeti szempontból értékes dolgok juthatnának itt még napfényre.

Gubitza Kálmán.

A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve.

Irta : **SZÁRICS BERTALAN.**

(Folytatás.)

De minthogy a telepítési viszonyok és érdekeknél fogva 1751. évben, vagyis a privilégium kiadása idején már a kerület constituálása elodázható nem volt ; a tótországi urbáriumon kívül pedig ez időben még más nem volt, a magyarországi urbárium létesítése pedig még akkor messze a jövőben lévén,

rendszer és módozatok megállapítása nem voltak, de más tekintetben a koronai uradalom birtok fentartás, terület megtartás nem kellett a munkaerő hiánya miatt, a sok hadjáratokban és a határőrvidéken, végvárakban tett hű és rendkívüli szolgálatok pedig az ígért jutalmat várták: ily természetes okok teremtették a szabadalom levél benső tulajdonait, melynek alapján a később időszakonként tett módosítások, királyi leiratok, az urbárium behozatala, az 1791. évi 7. t. c. által a koronai területnek lett törvénybeni becikkelyezése, az 1800. évi új szabadalmi levél, az 1836., 1840. és az 1848. évi urbéri viszonyokra vonatkozó törvények, ezután pedig a cs. kir. urbéri nyílt parancsok teremtették elő azon jelenlegi jogviszonyokat, melyek pontos boncolása, meghatározása, különösen a kerületi közlegelők felszámolása tárgyában, mintegy elrejtett tulajdonánál fogva szükségessé tették annak ily módoni kiderítését.

Az 1751. évben kiadott szabadalmi levél után alig múlt el 23 év, már a kerületi lakossági viszonyokban oly változások történtek, miszerint a szabadalom levéllel célzott helyzet és állapotok kétféleképpen nem valósulhattak, nevezetesen pedig azon oknál fogva, mivel a harcias foglalkozáshoz szokott szerb nemzetiségű lakosság a terhes földművelés folytonos egyformaságát, az állandó egy helybeni lakást, a következetes munkásságot, a terményből nyolcad beszolgáltatását, a kivetett megyei valamint uradalmi tartozmányokat, váltságokat évente pontosan befizetni terhesnek találta, a megállapított rend fentartása pedig multjoknál fogva kedves nem volt; míg más tekintetben a földművelést igen alacsony foglalkozásnak tartván, ahhoz a tanúsított ragaszkodás és hűség mellett oly kevés előszeretettel viseltettek, hogy az egyes lakosok és családok az alkalmas körülményeket felhasználták arra, hogy részint Szerém és Bánátba, a határőrvidéki kerületekbe, részint pedig Oroszországba vándoroltak és e helyeken katonai szolgálatokat vállaltak.

Ez oknál fogva a szerb eredetű kerületi lakosság megfogyván, a hézagot magyarországi jász és kun kerületi, úgy a

felsőbb vidékekről jött r. kath. vallásu magyar nemzetiségűek kezdték pótolni, kik ugyan a királyi diploma szabadalmaival nem bírtak, mivel az csak az eredeti szerb nemzetiségű lakosságra volt kiterjesztve; azonban a telepítési tervnél fogva az uradalom által szívesen láttattak s nekik a megürült telkek használatul átengedettek. Hogy azonban a nagy számban kivándorolt szabadalmazott lakosság mielőbb pótolva legyen, az akkori kormányzat és az uradalom azon biztosítások mellett engedett tért a bevándorolt magyarságnak, hogy a királyi diploma előjogai ő rájuk is kiterjesztetnek. Ezen édesgetésnek az lón következő ménye, hogy már 1770—1774. évek körül a r. kath. lakosok száma Ó-Kanizsa, Zenta és Ó-Becse városokban, ugyszintén Martonos, Ada, Mohol, Petrovoszelló, Szt-Tamás, Turia és Tisza-Földvár községekben a g. n. e. lakosok számával körülbelül egyenlő lett, kik sóvár szemmel nézték a szabadalmazott és előjogokat gyakorolt szerb nemzetiségű lakosok sorsát.

Ily viszonyok között adta ki Mária Therézia királyné az 1774. évi augusztus hó 1-én kelt pótszabadalmi levelét, melyben mintegy melleleg említették meg, hogy időközben Csurog, Goszpodince, Szent-Iván, Felső-Kovil, Alsó-Kovil és Káty határőrvidéki volt községek kikebelezettek és a csajkás határőrvidékhez csatoltattak, mivel 1769. évben nagy szolgálatoakat tettek. (Az 1751. évi szabadalmi levélben Szent-Iván és Káty községekről nincs említés téve, itt pedig e két községet mint visszakebelezettet említi.)

Ezen új szabadalmi levélnek főcélja volt a fentebb elősorolt okoknál fogva a néptelenné vált telkekre bevándorolt és már nagy számra növekedett r. kath. lakosságnak jogait, előjogait és terheit az eredeti lakosságával egyenlővé tenni, miként annak tartalma tanusítja.

Miként fentebb előadatott, az ide telepedett szerb lakosság száma nagyon megfogyatkozván a folytonos kivándorlás következtében, minélfogva különös kedvezmények által is iparkodtak őket visszatartani, különösen pedig a feloszlott határórség volt

tisztjeinek már az első szabadalmi levél kiadása előtt 1751. évi március 11-én adattak a községekben 10 évi használatra földek a királyi magyar udvari kamara által, mely földek később 1758. évi október 25-én kiadott királyi inscriptionális levelekben a határőrvidéki tiszteknek örökösen és a fiágra rendelve adományoztattak.

Ezen határőrvidéki tisztek mindegyike, már miként fentebb előadatott, 1758. évben megkapták a dicső királynő inscriptionális okmányát, de minthogy a szerb lakosság nagy mérvben itthagya földjeit és hogy a volt tisztjeiket a maradásra jobban lekösse, a nemesített tiszteknek még külön-külön adományoztatott kuriális birtokukhoz a lakosság közlegelőjéből aránylagos legeltetési jog, miként a királyi függő pecséttel ellátott adományi levél tartalma részletesen előtűnteti azon okokat, melyekért az adomány tétetett, úgy annak részletes jogi tartalmát.

(Folytatása következik.)

Bács-Bodrogh megye növényvilága.*)

Közli: **KOVÁCS FERENCZ**, áldozópap.

(Folytatás és vége.)

Thlaspi perfoliatum. L. Gallérozó Tarsóka; művelt talajon, ugarokon, árokpartokon, Ó-Becsén a Botrában, Temerinben, Doroszlón, Szent-Tamáson, Petrovoszellón mindenfelé gyakori.

Nasturtium austriacum. Cran. Osztrák Rézsuka; vizenyős árkokban: Ó-Becse, Ada, Temerin, Bács-Földvár és Doroszló körül.

Nasturtium silvestre. R. Br. Berki Rézsuka; árnyas vízjárta helyeken az egész Tiszavidéken nagyon közönséges.

*) Reflexió Bács-Bodrogh megye Egyetemes Monografiájának Kovács János által írt hasonló című közleményére.

Arabis auriculata. Lam. *Füles Ikrapik*; gyepes helyeken, árokpartokon, Ó-Becsén és Szent-Tamáson a temetőkben, Temerinben, Kulán, Rác-Militicsen, utak mentén.

Fumaria parviflora. Bertol. forma *Vaillantii* Aschers. Kertekben, vetések közt a Tiszavidéken mindenütt; továbbá Doroszlón, Szóntán, Bács mellett stb.

Delphinium staphysagria. Az ó-becsei határban a *D. Consolidánál* sokkal gyakoribb; főleg a szállásokon vetések közt fordul elő s gyönyörű ibolyaszínű füzéres virágzatával ékeskedik.

Ranunculus repens. L. *Boglárka Szironták*; mocsáros helyeken, árkokban Ó-Becse, Ada, Szent-Tamás, Doroszló és Temerin környékén.

Adonis flammea. Jacqu. *Lángszinű Hérics*. Ó-Becsén a vetések közt s ugarokon az *A. aestivalis*nál sokkal elterjedettebb.

Bifora radians. M. B. *Sugárzó Pokilincs*; vetések közt Ó-Becse és Szent-Tamás körül szórványosan fordul elő.

Caucalis muricata. Bischoff. *Tüskés Borzon*; művelt talajon, főleg buzavetések közt a Tiszavidéken mindenütt gyakori.

Angelica silvestris. L. *Erdei Angyalka*; vizenyős réteken a martonosi határban Szalatornyán a Kőrös patak mellett néhány példányban észleltem.

Helosciadium inundatum. Koch. *Vizernyő*. Szalatornya pusztán a Kőrös patakban, a martonosi határban itt-ott előfordul.

Veronica prostrata. L. *Lecsepült Szigoráll*. Gyepeken, temetőkben, Ó-Becsén és Szent-Tamáson igen közönséges tavaszi növény.

Veronica serpyllifolia. L. *Kakuk Szigoráll*; árnyas, nedves helyeken, Ó-Becsén az Árpádligetben helyenkint bőven.

Veronica praecox. All. *Jókori Szigoráll*; főleg ugarokon Ó-Becse és Temerin vidékén közönséges.

Limosella aquatica. L. *Seppedékes Iszaprojt*; iszapos, nedves talajon: Temerin, Goszpodince és Zsablya körül, valamint a Lok és Vilova közt elterülő posványos réten is.

Linaria genistifolia. Mill. Rakottyalévelű Gyujtoványfü; bokros helyeken és szőlők körül: Doroszlón, Szalatornyán, (puszta Martonoson,) Gákován; utak mentén Verbász körül, Ujvidéken, Szabadkán és a „Vitéz“-halom mellett az ó-kanizsa—szabadkai országuton. A martonosi határban; szélesebb levelű alakja nagyon gyakori a titeli fensik szakadékaiban Vilova mellett.

Linaria spuria. Kill. Korcs Gyujtovány; az egész Tiszavidéken, tarlókon a *L. Elatinevel* együtt nagyon közönséges.

Verbascum Blattaria. L. Molyüző Fark-kóró; Ujvidéktől Martonosig mindenfelé nagyon el van terjedve.

Verbascum ruaiiginosum. W. K. Rozsdaszinü vagy Füstfogta Fark-kóró; ezen érdekes növényt eddig csakis a bács-déronyai országuton észleltem néhány példányban 1893. évi július havában.

Nicandra physaloides. Gärtn. Hólyagos Szilkesark. Ó-Becsén a sertéslegelőkön *Abutilon Avicennae* társaságában elvadulva fordul elő.

Cuscuta monogyna. Vahl. Aranka; fűzfákon élőködve Ó-Becse mellett s a petrovozellői alsó rét töltése mellett szórványosan található; de előfordul Földvár mellett is a zsilip közelében két fűzfán.

Cuscuta Epithymun. L. Kakukfüfojtó;

Cuscuta Epilinum. Weihe. Lenfojtó és

Cuscuta lupuliformis. Krock. Temerinben, Ó-Becsén, Doroszlón, Bresztovácon, Martonoson, Adán elég gyakoriak.

Symphytum officinale. L. Fekete Nadálytő; a Tiszavidéken mindenütt előfordul vizenyős, mocsáros helyeken, nedves árkokban; a Mosztonga patak mellett sem ritka, Doroszló, Rác-Militics, Bács és Karavukova körül; nevezetes Kneip-féle gyógynövény.

Anchusa italica. Retz. Olasz Atracél; Ó-Becse és Bács-Földvár környékén vetések közt nem ritka.

Lithospermum purpureo-coeruleum. L. Biborkék Kőmag; eddig csakis a doroszlói erdőben találtam a római sánc oldalán, hol bőségesen terem.

Thesium ramosum. Hayne. Ágas Bögretok; töltések oldalán, rét- és árokpartokon Ó-Becse, Földvár, Petrovoszelló és Temerin körül mindkettő csoportosan fordul elő.

Polygonum lapathifolium. Kern. Lapulevelű Cikszár; a Tiszavidéken nedves árokban, rétekben mindenütt, főleg Martonos, Temerin és Szent-Tamás körül gyakori.

Polygonum tomentosum. Schrank. Cikszár; iszapos, homokos talajon, Ó-Becsén a Kistrétben és a hajóállomás körül, ugyszintén Temerinben és Adán közönséges.

Polygonum mite. Schrank. Szelid Cikszár; Ó-Becsén az „uri bosztánokban“, árokban tömegesen.

Amaranthus viridis. L. Zöld Amaránt; kertekben, zöldségágyásokban, szőlők közt, kukorica földeken a Tiszavidéken sehol sem hiányzik.

Chenopodium polyspermum. L. Sokmagvu Libatopp; Ó-Becse körül nedves, iszapos árokban, főleg az ugynevezett „uri bosztánokban“ igen gyakori, de nem hiányzik a vidék más helyein sem.

Chenopodium rubrum. L. Veres Libatopp; utcákon, iszapos-homokos helyeken igen gyakran fordul elő, főleg Temerin, Zsablya, Goszpodince, Titel, Martonos és Ludas körül; Ó-Becsén is itt-ott található.

Salicornia herbacea. L. Fűnemű Somócsing; Palics, Ludas, Martonos és Ó-Kanizsa körül szikes mezőkön gyéren.

Atriplex tatarica. L. Tatár Maglapél; igen gyakori mindenfelé, kutak körül, utcákon, utak mellett.

Atriplex roseum. L. Rózsás Maglapél; utcákon, temetőkből, kiszáradt pocsolyák helyén, Ó-Becsén, Doroszlón, Temerinben igen közönséges. A szegények kaszálják és gazát fűtőanyagul használják.

Blitum virgatum. L. Vesszős Paréj eper; szemétdombok körül itt-ott, Kovács József ó-becsei szállásán régi nyári kemence helyén égett talajon és Kelemen József ó-becsei tanító kőkerítése tetején néhány példányban pár év óta állandóan diszlik.

Suaeda maritima. Dumort. *Tengerparti Sutlap*; homokos, szikes talajon Palics, Ludas, Martonos, Ó-Kanizsa körül s Ó-Becsén csakis az „Irzseten“, az alsó rétbén szintén szikes földben.

Lemna minor. L. *Apró Békalencse*; Ó-Becsén az „Árpádliget“ melletti árok álló vizében *L. gibbával* együtt.

Sternbergia colchiciflora. W. K. *Kikircsviratu Sáríka*; eddig csakis az ó-becsei külvárosi temető gyepes helyein észleltem az elmúlt év őszén néhány példányban; egyebütt sehol sem találtam.

Ornithogalum pyramidale. L. *Sugár Zöldcsik*; Ó-Becsén itt-ott a vetések közt, Szent-Tamáson és Turián azonban nagy mennyiségben lepi el a buzaföldeket.

Ornithogalum chlorantum. Sauter. *Zöldvirágu Zöldcsik*; Ó-Becsén a temetőkben és a Botra-szőlők közt nem ritka.

Gagea arvensis. Schult. *Mezei Tyúktaréj* és *Gagea stenopetala*. Reichb. *Keskenyszirmu Tyúktaréj*; mindkettő gyakori Ó-Becsén a temetőkben és szőlők közt; ugyszintén itt-ott előfordulnak árokpartokon, töltéseken és ugarokon az egész vidéken.

Juncus Gerardi. Lois. *Gerard Szittyó*; nedves, szikes talajon az ó-becsei alsó rétbén és Temerin mellett a Jegricska bara körül és a „Fehér árokban“.

Triglochin maritimum. L. *Tengerparti Hutsza*; homokos, nedves réteken, a Kőrös-patak mentén Szalatornya pusztán nagyon gyakori.

Scirpus Holoschoenus. L. *Szürkelábu Káka*; nedves, homokos réteken Temerin és Járek körül s Martonos mellett nem ritka.

Carex Oederi. Ehr. *Sás* és *Carex Pseudocyperus*. L. *Villás Sás*; nádasokban: Doroszló, Ujvidék, Zsablya, Csurog és Goszpodince körül mindkettő nagyon közönséges.

Brachypodium pinnatum. P. B. *Kurtatopp* és *Brachypodium sylvaticum*. R. S. *Erdei Kurtatopp*; az ó-becsei Árpádligetben és a temerini Kiserdőben mindkettő elég gyakori, valamint a Kalugyerzárda erdejében Kovilon.

Bromus intermis. Leyss. *Árva Rozsnok*; mezőkön, utak mellett, töltéseken, sirdombokon, Ó-Becsén és Temerinben, de csak szórványosan.

Cynosurus cristatus. L. *Taréjos Cincor*; gyepeken, Szalatornya pusztán itt-ott.

Koeleria cristata. Pers; a doroszlói erdő gyepes helyein imitt-amott bőven.

Calamagrostis littorea. DC. *Parti Nádtippán*; mocsáros helyeken, kiöntéseken, ártereken, Temerin és Zsablya körül.

Tragus racemosus. Desf. *Fürtös Polycaborz*; a homokos talajon, mint azt jellemző növényt mindenütt észleltem, így: Szalatornyán, Nosza (szabadkai) pusztán, Mélykuton stb.

Phleum Boehmeri. Wib. *Kék Komócsin*; töltéseken Ó-Becse körül nem ritka.

Alopecurus fulvus. Sm. *Hamvas Ecsetpázsit*; homokos, mocsáros helyeken a Tisza szigetein és árterein tömegesen fordul elő Ó-Becse, Zenta és Ó-Kanizsa mellett.

Ime ezek azon bácskai növények, melyeket Kovács János leírásában nem említ; én azonban felsoroltam azokat, hogy ez által szülőföldemnek: Ó-Becsének s kedves vármegyénknek, Bácskának hírét, nevét emeljem, egyben megígérem, hogy a Monografiának későbbi kiadásainál további kutatásaim eredményét is ezer örömmel rendelkezésre bocsátom, hadd lássa a tudományos világ, hogy ezen áldott területet a természet mily pazarul diszította fel.

Régi könyvtárak Bács megyében.

(Folytatás és vége.)

h) *Gányi József* magánkönyvtára Moholon 1808-ban eladatott. A benne foglalt művek közül ismerjük: „Corpus Juris Hung.“ 2 köt. Huszti „Decis. Cur.“ Boelo „Juris Prud. Crim.“,

„Historia Eppus Vacienis.“ Rud. Coronini „Progonolog.“ „Hist. Imp. Ottoman“, „Diária Comitiorum“ 4 köt., „Petri de Marca.“ Istvánfy: „Historia“, „Dissertatio Juridica“, „De bello Belgico.“ Engl: „Jus Canon.“ „Horolog. Pricipum.“

i) *Mészáros* Dániel-féle könyvgyűjtemény Pacséron 1837-ben említették, mint a nevezett táblabíró hagyatéka. Tartalmáról nincs értesülésünk.

k) *Gelley* Mihály bácsmegyei orvosnak Zomborban történt halálakor 1812-ben összesen 377 műből s nagyobbrészt német, latin, olasz és francia orvostudományi munkákat, de egyéb könyveket is magában foglaló könyvtára volt. Mint a fenmaradt leltárból kitűnik, a könyvtár legrégebb darabja egy illusztrált német világtörténet 1697-ből való volt.

l) *Ranics* István bajai apát-plébános hagyatékában 1803-ban Baján tekintélyes könyvgyűjtemény volt, mert bár tartalmáról nem értesülünk, egy egykoru jegyzék szerint a könyvek eladásából 264 firt folyt be.

m) *Klacsányi* János megyei táblabíró és ujvidéki főjegyző hagyatékában 1829-ben összesen 245 műből álló könyvgyűjtemény foglaltatott, legnagyobbrészt latin és német jogi, történeti stb. művek. A mult századbeli francia jogbölcészeti írókból meg volt Montesquieu „Des lesprit des lois“ című műve is, a klasszikusok közül Cicero, Vergil stb.

n) *Markovics* Mátyás m. táblabíró szabadkai könyvtárában 1827-ben latin és német művek közt az ily gyűjteményekben rendszerint előforduló jogi könyveket találjuk: Hugo Grotius (De jure), Huszty (Juris prudentia), Corpus Juris stb., a klasszikusok közül Ovid, a mult századbeli külföldi írók közül Mylord (Umversale Historia) etc.

o) *Kincsey* József hegyesi plébános 1840-ben történt halálakor hagyatékában egy könyvgyűjtemény is maradt, tartalmát azonban nem ismerjük, érdekes, hogy a tulajdonos az egykoru feljegyzés szerint: „A benne találtatott és különös jegyzékben összeveirt könyvekrül végrendeletének 5-ik pontjában azt a

rendelést tette, hogy ezek a legközelebbi papi gyülekezeten árverés után adassanak el, úgy azonban, hogy a vevők ne készpénzül fizessenek, hanem a ki hány forint ára könyvet vett, annyi szent Misét szolgáljon a megboldogultért, minden egy misét egy váltó forintért számítva.“ (Bácsmegeye ltr.)

p) *Polyák* Antal bácsmegeyi táblabíró és szerémszegeyi főszolgabíró, pacséri közbirtokosnak illoki könyvtárában 1812-ben 160 darab különféle könyv találtatott, melyek közül említendők: *Introductiones logicae. Physika generalis. Elementa mathesos. De lege naturali. Virgilius opera. Publ. Ovidii Nasonis opera. Acta sanctorum Hungariae. Verbőczyus. Huszty: Juris prudentia*, továbbá számos más latin, néhány magyar és sok német költői mű.

r) *Vörös* István ó-morovicai közbirtokos és megyei táblabíró könyvtára 1821-ben Ó-Morovicán készült jegyzék szerint főleg sok magyar művet tartalmazott. Ezek közül említendők: Horvát Istvántól a „Magyarok eredete“. Tudományos gyűjtemény (15 köt). Báthory: *Temető kert. Szatmár vármegye leírása. Szirmay: Erdélyország esmérete. Buday E.: Magyar historiája stb.* A nem magyar művek közt: a *Corpus Juris, Quadripartitum juris Cousy. Regni Hungariae. Pray: Annales Regum Hungariae* fordulnak elő s az egész könyvtár 199 műből állott.

s) *Rezsny* János pacséri közbirtokos és megyei táblabíró hagyatékában Pacséron 1844-ben mintegy 300 műből álló tekintélyes könyvtár foglaltatott magyar, latin és német nyelvű könyvekkel, de a melyek között feltűnően sok a tót könyv is. A klasszikusokból meg volt *Theokritus, Cicero, Ovid és Homeros Iliásza* tótul (!), a nyelvkönyvekből latin, olasz, francia és tót grammatica, tót biblia, tót, cseh és szerb költői művek; az eredeti magyar munkák közül: *Széchenyi: Világ-a, Fazekas Mihály versei, Horvát: Magyarok eredete, Tudományos gyűjtemény, Hunyadi János (hist. dráma), Bácsmegeye évszázadai (Szép Ferencről) stb.,* német nyelvű hazai művekből meg volt

Fessler Historiája, továbbá számos gazdasági, jogi és költői mű különféle nyelven.

t) *Sinkay* János egykori zentai jegyző és utóbb nagybecskereki ügyvéd 857 kötetből álló könyvtárát a zentai gimnázium örökölte 1885-ben. E könyvtár eredetére nézve szintén bácskai és legnagyobbbrészt 1848 előtti időből való. A benne foglaltató becsesebb magyar, latin, francia és német jogi történeti és költői művek jegyzéke közölve van a zentai gimnázium történetében, melyet az intézet a millennium alkalmára adott ki.

u) *Zomborcsevics* Vince dr.-féle könyvtár Szabadkán szintén a régibb eredetű könyvtárak közé tartozik s ezt az ottani főgymnázium csak napjainkban nyerte ajándékol. Tartalmát közelebbről nem ismerjük.

v) *A Zombor városi közkönyvtár* egyike a legnagyobb vidéki gyűjteményeknek. A benne foglaltató könyvek megközelítik a 30 ezret. Alakult 1857-ben. Gyűjteményében egyesek ajándékozásai folytán számos régi könyv is foglaltatik.

z) *Gombos* Antal közbirtokos és megyei táblabíró könyvtára Nemes-Militicsen 1794-ben a többi közt a következő műveket foglalta magában: Bonfinius Historiája, Sacra-biblia, Corpus Juris Hungarici, Vita Sanctorum, Hármass historia (gróf Hallertól), Páriz-Pápay szótára, Babay De regibus Hungariae, Hármass kis tükör, Kemény János erdélyi fejedelem önéletírása, Principis Eugenii gesta contra Turcos, Articuli dietales, Dissertatio de gente Serbica, Dissertatio de terrae motibus Regni Hungariae, Clementis papae orationes; az ókori klasszikusok közül: Curtius, Svetonius, Phedrus művei stb.

x) *Vojnits* Lőrinc szabadkai nagybirtokos és megyei táblabíró tetemes számú műből álló könyvtárral rendelkezett, mert arról 1834-ben kelt végrendeletében külön intézkedik. Tartalmát e könyvtárnak nem ismerjük, mivel azonban azt V. Lukács, Barnabás és Lázár örökölték, bizonyára ez képezi alapját a Vojnits család jelenlegi szabadkai könyvtárának.

y) *Rudics* József báró, volt megyei főispán (1837—1867.) könyvtára Almáson őriztetett. E könyvtárt R. Máté kir. tanácsos alapította s 1826-ban gyermektelenül halván el, végrendelete értelmében unokája R. Máté örökölte. A benne foglalt tekintélyes számú műről annyit tudunk, hogy azok jobbára régi jogi, történeti és költői termékeket képviseltek s hogy a bárói család kihalta után e könyvtár Gromon Dezső v. b. t. t., államtitkár tulajdonába ment át.

q) *Zlinszky* Mátyás roglaticai földesur és megyei táblabíró Bajsán levő könyvtárának jegyzékét a tulajdonos halála után 1798-ban állították hivatalosan össze s e szerint benne a következő érdekesebb művek foglaltak helyet, u. m.: *Diarii Diaetales* (3 db), *Theologia moralis*, *Biblia sacra*, *Descriptio criminalium processum in tres reos comites etc.* (Zrinyi, Nádasdy és Frangéján összeesküvéséről), *Husztz Juris prudentia*, A mi urunk Jézus Kritusnak élete, Páriz-Pápay szótára, *Horatius* művei, *Historia orientalis*, *Flavius Josefus*, *Ovidius Naso*, *Kempis Tamás*, *Verbőczy* művei, *Liber canonum Tridentini concilii*, Egy eltévelyedett juhockának menyei pásztorától, *Universalis codex legum civilium*, *Ordo criminalis*, *Plinius Secundus: Historia Naturalis*, *Tripartitum juris Hungarici*, *Magyar theatromi kalendarium*, *Historia de bello sacro*, *Tomka J.: Geografia*, *Franciaországnak történetei*, *Justitutiones Philosophicae* stb.

Muhoray.

Szmik Antal mű-gyűjteménye.

Szmik Antal társulati igazgató-mérnök Zomborban, szép és érdekes régészeti, mű- és ethnografiai gyűjteménynyel bir, mely diszére válnék bármely nyilvános muzeumnak. A tulajdonos országszerte ismert szakember e téren s gyűjteményét saját

szorgalmából szerezte össze s jótékonycélra szivesen kiállítja. Legutóbb két ízben rendezett kiállítást a mintegy 5—6 szobát betöltő néprajzi, régészeti és műtárgyaiból nevezetesen 1895-ben Nagybányán s 1897-ben Pancsován s mindkét helyen nemcsak jelentékeny anyagi eredménnyel jártak nemes célok javára, de nagy figyelmet is keltettek. E gyűjtemény jelenleg városunkban lévén, azt tulajdonosa többek közt nekünk is a legnagyobb szívélyességgel mutatta meg s így alkalmat veszünk annak rövid ismertetésére.

Az egész gyűjtemény, mint említők, három főrészből áll s a tárgyak a műtörténet, ethnografia és régészet körébe tartoznak. Ezenkívül érdekes ereklyék is vannak : ilyen Mária Terézia királynő cseh-kristály vizes üvege és pohara, melyet Merey tábornoknak ajándékozott ; Ferenc József király fiatalkori tajtékpipája sajátkezűleg bevésített monogrammal ; Kossuth Lajos ezüst sőtartója ; gróf Teleky ezredes pipái stb.

A régészeti tárgyak közt találunk igen érdekes praehistorikus dolgokat : csont és kőeszközök, háló-sulyok, tűz-padok, urnák, ham-vedrek, kő-vésők, balták, nyakékek, bálvány-szobrok, stb. Külön kiemelendő a sándor-egyházi kőkorszakbeli kincs, mely 40 drb pattogatott kova-kő nyilhegyet s házi szerszámokat foglal magában. Rendkívül érdekes a szintén Sándor-egyház községben 1895-ben, házépítés alkalmával, 2·5 méter mélységben talált bronz kincs, mely 35 drb poncolt s 5 centiméter átmérőjű korongból áll, továbbá 2 nagy kartekercsből 14 hajlattal és két nagy kézi tekeresből, mely úgy rendkívüli nagysága, mint finom bevésített diszítése által ritkaságszámba megy. A rómaiak kora korszakkal, mozaik téglákkal, domborműves égetett cseréppel van képviselve ; továbbá Szerbiából, ismeretlen lelőhelyről származó égetett agyag-mécsesek s bronz-szobrokkal, melyek közül főleg egy Minerva szobrocska szépsége és épsége által különösen kitűnik. A népvándorlás korából agyag-edények, ó-szláv ezüst ékszerek stb. vannak a gyűjteményben.

A műtörténeti tárgyak közül megemlítjük a Zsigmond király

korabeli szép alabárdokat, a Bethlen fejedelmi család tulajdonából származó gyönyörű magyar nyeret gyöngyházzal gazdagon kirakva, továbbá régi kardok, handzsárok, bosnyák pisztolyok, lőpor-tartókat stb. Igen szépek a Grünwald Béla hagyatékából származó urbinói majolika-tálak, ó-bécsi és sévres-i porcellánok, erdélyi szász ezüst korsó és tál a XVI. századból. Nagyon érdekesek a régi becses rézmetszetek s japáni aquarelle-festmények, egy mandarin disz-kard, Mária Antoinette korabeli hajfésű és legyező, végül egy vert-vas munkával diszitett angol-szász husvéti tojás. Egyik legbecsesebb tárgyként említendő II. Rákóczy Ferenc gyönyörű persa szőnyege, melyet a török szultántól kapott s bizalmas emberének, Lökös Istvánnak ajándékozott. Ennek halála után pedig özvegye, Tiboldy Borbála végrendeletében a felsőbányai református templomnak ajánlotta fel, hol hosszú időközön át a papi széket diszította s onnan került a jelenlegi tulajdonos birtokába. Igen becses darab Szmrecsányi Kata halotti lepedője a XVI. század végéről, mely magyar vert-csipkével van diszítve s szép kidolgozásban tünteti fel a bibliai jelenetet, midőn Ábrahám Izsák fiát az Úrnak fel akarja áldozni.

Ezen régiségekhez csatlakozik a régi pénzek és érmek, könyvek, iratok és nyomtatványok, okmányok gyűjteménye. Arany, ezüst, bronz, réz- és papírpénzek, úgy honi mint külföldi régi pénzek és érmek nagy számmal vannak képviselve. A könyvek közül Vitruvius római írónak 1540-ből való igen szép fametszetekkel illusztrált kiadása érdemel említést. Vannak itt azonkívül régi magyar, latin, héber könyvek, török biblia stb. A nyomtatványok közt nevezetes Bethlen István fejedelem levele 1642-ből, Mária Terézia királynő rendelete, melylyel a lottójátékot életbelépteti, Tompa Mihály jeles költőnk kézírata, versei s utolsó levele, melyet halála előtt irt.

Hogy a gyűjteményben felhalmozott gyönyörű ethnografiai tárgyak mibenlétéről tájékozást nyujtsunk, elég felemlíteni a következőket. A kollekció felöleli a régi és új népviseletet és magyar nemességi öltözet-darabokat. E nemben úgy gazdagságra,

mint a rendkívül finom kidolgozásra nézve csaknem páratlannak mondható a felső-magyarországi XVIII. századbeli fátyol-véggyűjtemény, valamint a jelen század elejéről származó horvátországi műhímzések, melyek rendkívül finom kidolgozásuk s ritka izléses mintájuk által tűnnek ki. Gazdagon van képviselve a hazánkban lakó csángó-magyarok, bolgárok, szerbek, szászok, tótok stb. népviseletére és házi iparára vonatkozó legkülönbözőbb tárgyak, himzések, csipkék, varrottasok stb. Nagyon szépek a zanzibári rizs-szalmafonatu fali szőnyegek, a Ceylon szigeti selyemhímzésű dekoratív darabok, a Jáva sziget lakóinak kókusdió szalmából font kosarai stb. Gyönyörűek a Kelet-India Tura városából való aranynyal gazdagon himzett fali- és oltárszőnyegek, melyekkel a Budha templomokat szokták diszíteni.

A házi ipari részben igen szépek a Bukovinából Pancsova vidékére letelepített csángók házi ipari termékei: szebbnél-szebb szőnyegek, varrottasok, szövöttek, himzett melledző, fejkötő, husvéti tojások stb. A kalotaszegi híres háziipar néhány darab igen szép és eredeti régi példánnyal van képviselve. Gyönyörűek a felső-magyarországi tót himzett női ingek, fejkötők, vert csipkék, valamint a torontálmegyei tót női fejkötők is. Külön kollektio képviseli a régi székely párna hajhímzéseket, valamint a szomszédos erdélyi szászok régi himzéseit is. A szerb, román, bolgár háziipar nagyon szép arany és ezüst himzésekkel, katrincákkal, szövött és himzett tárgyakkal, régi és új szőnyegekkel van képviselve. Nagyon érdekesek a debrecenvidéki selyemmel himzett dohánzacskók s az ország különböző részeiből való ruha kivarrási, diszítési minták, részint eredeti példányokban, részint hű másolatokban látjuk a régi, 3—4 száz éves magyar műhímzéseket, miseingek rendkívül finom csipkéekkel és himzésekkel diszítve, oltárterítő, kehelytakarók, kendők stb. a XVI. századtól napjainkig. Igen szépek a Mária Antoinette korabeli lyoni nehéz selyemszövetek s a spanyol zsidó himzések, imádkozó lepedő stb.

Gazdag és változatos példányokban látjuk e gyűjteményben

képviselve a keleti arany, ezüst és selyemhímzéseket, Kelet-India szingazdag s gyönyörű mintázatu hímzéseit, a bayader munkákat, melyek a hárem-ipar valóságos remekei. A mult század második felében készített hires velencei selyem shálok egy pompás példánnyal vannak képviselve. A szerbiai háziipar szövöttesek, férfi harisnyák s női szoknyák által van képviselve. Igen szépek a felsőmagyarországi, főleg szepességi vert-csipkék s ruhaszővetek.

A tárgyak ezen rövid felsorolásából is láthatni, hogy a Szmik-gyűjtemény egyike a kiválóbb e nemű kollektióknak s a magunk részéről csak gratulálhatunk a tulajdonosnak, hogy szakértelme és példaadó ügybuzgalma, továbbá tetemes anyagi áldozat árán oly kiváló becsű műgyűjteményt létesített, a mely nemcsak nálunk, de a külföldön is ritkaság s mely ékesen szóló példája annak, hogy egyes művelt emberek tudományossága, műízlése és nemes ambíciója a régészet, műtörténet és ethnografia terén is sokkal nagyobb és szebb eredményt tud felmutatni, mint nálunk némely társulatok, hatóságok és tudományos jellegű intézetek együttvéve.

d. gy.

Baksafalva.

Ily nevű helységet a 16. század elejéről ismerünk Bács-vármegyében a Duna mellett, a mai Ujvidék határában, körülbelül az ujvidéki vasuti állomás vagy a hidsánc környékén. Baksa mint férfinév igen régi, már Béla király Névtelenje is említi, s a róla elnevezett helységekkel többfelé találkozunk az országban.

Lehet, hogy a bélakuti apátság 1237. évi alapító-levelében

felemlített és ezen apátságnak adományozott Pétervárad (a mai Ujvidék), Zajol, Bivalos, Chenej után felsorolt, de nem teljes nevével olvasható villa Batha tulajdonképen Bathafalvának olvasandó. S ezt a későbbi Baksafalvával azonosnak kell tartanunk annál is inkább, mert a régi térképeken is Bathafalvának találjuk feljegyezve; Baksafalva névalakját csak Verancsicsnál találjuk.*)

Az 1514-ik évi pórlázadáskor Nagy Antal parasztvezér Verancsics elbeszélése szerint (összes munkái II. köt. 8. lap) Bodrog vármegyét elpusztítván, seregével Futtakra jött le s innen alább vonult a Kamoneccal (v. Kamenicával) szemben levő Baksafalvára s itt verekedett meg a Nándorfehérvárról eléje siető Oláh Balázs bánnal.

1521-ben ugyancsak Verancsics előadása szerint (ö. m. II. 17.) ősszel, szüret idejében, Bali bég török seregével Belgrádból a Dunán fölfelé hajózva, utközben elprédálta Péterváradját és Kamonc előtt Baksafalvát és Szent-Mártont, a melyek mind a Duna mellett voltak.

Régi térképeink közül az 1556. évi Lazius-féle P.-Várad pagus (a mai Ujvidék) mellett nyugat felé feltünteteti ugyan e helységet, hanem Bathafalw-nak írja, s ettől ismét nyugatra Futtak felé áll Maxo (azaz Szt-Márton). Egy 1596. évi térképen is épen így Kamenicával szemben áll Batafalva s ettől nyugatra Z. Maxo. A Hevenesi-Vols-féle 1689. évi térkép is feltünteteti Batafalvát a Duna mellett, bár helytelen viszonyok között.

A török defterek a titeli nahijében 1553/8-ban egy Bacsicza nevű helységet ismernek 2 fizető és 7 nem fizető házzal. (Vélics. A defterek.) Steltzer is felemlíti e helyet, de Baksics néven és pedig még 1570 körül 10 és 1590-ben 17 adózó házzal. Azonban nem világos, vajjon ezt Baksafalva szerb hangzásúvá lett nevének

*) Ezen 1237. évi okiratban az apátság még 3 falut kap: Oronati, Coochka, Piros. Ezekből a középsőt Erdujhelyi M. Baksafalvának veszi, a mi nagyon kétséges, mert egy 1267. évi okirat szerint e 3 falu az Ó-Kér határában lehetett Harsány és Kér nevű birtokoknak éjszaki szomszédai voltak és Oronati avagy helyesebben Aranyád csakugyan a mai Temerintől éjszak-felé volt. De ezen Piros sem lehet e szerint a mai Piros falu.

szabad-e vennünk ; mert Ujvidék és környéke a bácsi nahijébe tartozott, a titeli pedig csak Temerinig terjedt volt.

A későbbi határőri korszakban mégis egy (1717. évi?) összeírás szerint Ujvidék vagy a péterváradai sánc 12 pusztája között Szajlove, Rivica, Cserei stb. mellett Batsics puszta is fel van sorolva ; de Ujvidék 1748. évi szabadalom-levelében Batsics névszerint már nincsen felemlítve.

Némely régi térképen levő Bisztricza valószínűleg azonos ezen Batha- vagy Baksafalvával, a mely most Ujvidék város területébe olvadt.

Iványi István.

Bodrogh várról.

Mire vármegyénk fenállásának kétszáz éves ünnepét fogja megülni, érdekes és a helyi történetre nézve érdemes lesz kutatni, esetleg véglegesen tisztázni a kérdést: hol feküdt Bodrogh vára ?

E kérdéssel már többen foglalkoztak, míg nem vármegyénk jeles történetirója, Iványi István, az eddigi eredményeket összegezve kijelenti, hogy e vár régi helyének közelebbi meghatározása még nehéz. (Tört. Társ. Évk. VIII. 101.)

Iványi előtt némelyek a Monostorszegh község határában levő Bartán nevű puszta nyugati végén, az ugynevezett bezdáni erdő délkeleti részében levő romokat tartották az egykori Bodrogh vár maradványainak, sőt a katonai térkép (1884-től) egyenesen annak is nevezi. Iványi a Bartán helységről irt alapos tanulmányában világosan kimutatja, hogy e romok nem egyebek, mint a mohácsi vész előtt szerepelt Bartán (vagy Bortány) várának maradványai*), e kérdés tehát eldöntöttnek tekintendő.

*) Ezen romok azok, melyeket társulatunk felásatni és átkutatni készül. Szerk.

A középkori okleveles adatokból Bodrogh vár fekvését egészen pontosan nem lehet megállapítani s ez az oka, hogy Iványi sem határozhatta meg pontosan s hogy e várról ő is csak annyit tud, hogy az a Duna mellett, Bezdán és Monostorszegh körül létezett. Pontosabb meghatározását e várnak nem is lehetett adni, mert a mohácsi vész előtti korból nem maradt fenn oly oklevél, mely akár Bodroghnak, akár a közvetlen vele szomszédos helységeknek határaitra vonatkoznék; a vár fekvését tehát csak a környékre vonatkozó általános adatokból, nemkülönben az egykoru összeírásokból lehetett hozzávetőleg megállapítani. Bartán és Bodroghmonostor a középkorban szomszédosai voltak Bodroghnak, ezek közül pedig az előbbi a mai Bartán puszta területén, az utóbbi pedig a Monostorszeg helyén állott. Iványi tehát a vár fekvését helyes irányban kereste.

Bodrogh várának, mint az egykori hasonnevű vármegye székhelyének, fekvését közelebbről nem is a mohácsi vész előtti okmányokból, hanem az újabb korban foganatosított vizsgálatokból tudhatjuk meg. Eddig két ily dokumentum ismeretes, melyek egyikét Iványi is felhasználta, (Uj Bodrogh vármegye 20. l.), a másikat, mint eddig ismeretlent, az országos levéltárban eszközölt kutatásaink alkalmával találtuk fel. Az Iványi által is ismert dokumentumot a Bács és Bodrogh vármegyék között folyt határpernek iratai képezik az 1717. és 1718. évből, a midőn Bodrogh várát a vizsgálat szorgalmasan nyomozta. Ekkor történt, hogy fölmerült az a téves nézet is, mely szerint Bodrogh vára talán az Arad vármegyei hasonnevű faluval azonos. Arad megye ez ügyben megkérdeztetvén, a perben eljáró bizottság azt a választ nyerte, hogy a keresett Bodrogh vár Vörösmarttal szemben azon helyen állott, hol a Duna foly, vagyis a Duna idő folytán elmosta a várat s így annak helye a folyó medrében keresendő. (Uj Bodr. vm. 20. l.)

Hogy ez a felvilágosítás, melyet akkor nem sokba vettek, mennyire helyes, világosan mutatja a csak imént napvilágra került újabb adat az 1724-ik évből. Ez évben ugyanis a

gróf Czobor-uradalom összeiratása foganatosittatván, a szintén ez uradalomhoz tartozó Monostorszegh helység összeírásánál a bizottság felemlíti, hogy e helység határterülete a Duna rombolásai következtében nagyon megfogyott s Bodrogh vára is ennek esett áldozatul, mely itt a Duna mellett feküdt, jelenleg pedig a folyam medrében, a Vörösmarttal szemben levő szigeten maradt fenn nyoma, melyet a vörösmartiak most is Bodroghnak neveznek.

Ez a gróf Czobor-féle összeírás az országos levéltár kancelláriai osztályában (1612—16. sz. a.) foglaltatik s mivel a Bács és Bodrogh megyei határper aktáival semmi összefüggésben nincs, mindenesetre feltűnő, hogy a benne foglalt állítás a fentebb érintett határperi iratokban foglalt felvilágosítással egészen megegyezik. E körülményt sem vehetjük tehát véletlen találkozásnak, hanem azt kell következtetnünk, hogy Bodrogh vár fekvését a mult század elején még tökéletesen ismerték s így a két egymástól távoli, de mégis egybehangzó tudósítás alapján e vár egykori helye iránt többé kétely fenn nem foroghat.

Még csak az lehet a kérdés, vajjon mikor rombolta el a Duna árja Bodrogh területét? Ezt könnyű eldönteni, ha tudjuk, hogy Bodrogh helység a török hódoltság korában még 1590-ben 14 adózó házzal szerepelt, azontul pedig nevével többé nem találkozunk. Világos tehát, hogy a XVII. század elején kellett elpusztulnia.

D. Gy.

A bácskai nemesség összeírása.

E folyóirat XII. évfolyamának 4-ik fűzetében közöltük a Bács-Bodrogh megyei nemes családok 1841. évi összeírásából azt a részt, mely a vármegye u. n. felső és telecskai járásaira vonatkozott. Az alábbiakban az u. n. tiszai, közép- és alsójárás nemességének összeírását adjuk.

Temerin.

Gróf Széchen Károly.
 Gróf Széchen Miklós.
 Gróf Széchen Adolf.
 Gróf Széchen Sándor.
 Gróf Széchen Károly.
 Gróf Széchen Antal.
 Kalapáty István.
 Kalapáty Mihály.
 Kalapáty Sándor.
 Kalapáty András.
 Kalapáty Albert.
 Kalapáty Ádám.
 Bangó Ferencz.
 Bangó János.
 Bangó György.
 Bangó Ferencz.
 Bangó Pál.
 Zórady Ferencz.
 Kalapáty Gábor.
 Kalapáty András.
 Suhajda János.
 Suhajda János ifj.
 Suhajda Márton.
 Suhajda István.
 Milinszky András.
 Milinszky Mihály.
 Milinszky János.
 Kalmár József.
 Kalmár József ifj.
 Kalmár Márton.
 Kalmár Mátyás.
 Kalapáty József özvegye szül.
 Kangó Katalin.

Kalapáty Albert özvegye sz.
 Ádám Borbála.
 Zórady István özvegye szül.
 Hegedűs Örzse.

Szenttamás.

Volarich János.
 Radisics István.
 Nikolics András.
 Radisics Ödön.
 Szárics Lázár.
 Szárics János.
 Nikolics Lázár özvegye szül.
 Aksam Örzsebét.
 Nikolics György.
 Nikolics Izidor.
 Nikolics Tyira özvegye szül.
 Nikolics Szószta.
 Nikolics Vászó.
 Nikolics Árkád.
 Nikolics Dömötör.
 Nikolics Ákszó.
 Mikovics Márk.
 Mikovics János.
 Mikovics Demeter.
 Mikovics Simon.
 Mikovics István.
 Mikovics Máté.
 Mikovics Illés.
 Mikovics Demeter.
 Mikovics Vojn.
 Mikovics Eftó.
 Mikovics Jakab.
 Mikovics Szvetozár.

Nikolics Pál özvegye szül.
 Józity Káta.
 Nikolics Avram.
 Nikolics Simon.
 Mikovics Antal.
 Mikovics Milos.
 Mikovics Nesztor.
 Mikovics Uros.
 Mikovics Száva.
 Mikovics Avram ifj.
 Mikovics Novák.
 Mikovics Miklós.
 Mikovics Milos.
 Mikovics Novák ör.
 Mikovics Lázár.
 Mikovics Avram ör.
 Szász Zsigmond.
 Mikovics Iszák özvegye szül.
 Gyorgyevics Dafina.
 Mikovics Gábor.
 Nikolics Károly.
 Nikolics Jakab özvegye szül.
 Dinyásky Kata.
 Nikolics Joszim.
 Nikolics Sándor.
 Nikolics József idősebb.
 Gálik Ferencz.
 Mikovics Mirkó.
 Mikovics Lelo.
 Prodánovics Péter.
 Nikolics Mihály.
 Nikolics Vászó.
 Nikolics István özvegye szül.
 Pantarics Helena.

Prodánovics György.
 Ódry János.
 Gálik Mihály.
 Gálik Pál.
 Gálik István.
 Gálik János.
 Gálik Ferencz ifj.
 Özvegy Farkas Rozália.
 Dancsó András.
 Gyukics Lukács.
 Csokics Steván özvegye szül.
 Kalamanity Fema.
 Csokics György.
 Gyukity Lázár.
 Csokics Próka.
 Csokics Iszák.
 Nikolics Gábor özvegye szül.
 Sztokics Szósza.
 Nikolics Pál.
 Nikolics Filep.
 Nikolics Vazul özvegye szül.
 Lality Alka.
 Radisics János özvegye szül.
 N. Mácza.
 Radisics György.
 Radisics Novák özvegye sz.
 Sztokovics Katalin.
 Köröskényi Ferencz özvegye
 sz. Nagy N.
 Szmolyanov Luka.
 Nikolics Todor.
 Nikolics Mladen.
 Prodánovics Pál.

Prodánovics Mihály özvegye
sz. Samschal Szósza.
Prodánovics Pál.
Prodánovics Todor.
Csokics Avram.
Csokics Mirkó.
Csokics Máta.
Csokics Misa.
Popovics Todor.
Nikolics Péter özvegye szül.
Szmolyanov Teréz.
Nikolics Gergely.
Haraszty Károly.
Haraszty Ágoston.
Nikoletics Maxim özvegye sz.
Gyorgyevics Róza.
Nikolics Arzén özvegye.
Nikolics István.
Szász Antal.
Nagy Mihály.
Gyürky János.
Gyürky István.
Bangó János özvegye szül.
Romoda Panna.
Mészáros István.
Mészáros Ferencz.

Turia.

Julanecz Péter.
Lazarevics Damjan özvegye
szül. Sztankov Mária.
Lazarevics János.
Lazarevics Methodia.
Béky Máté.

Milinszky András.
Milinszky István.
Kanacszy Péter.
Kanacszy Todor.

Földvár.

Antal János.
Antal József.
Antal Ferencz özvegye szül.
Gyetvay Katalin.
Antal András.
Antal Illés.
Antal Gábor.
Antal István.
Bajazet Efta.
Bajazet György.
Bajazet Ignác özvegye sz.
Ivanics Natalia.
Bajazet Péter.
Bajazet Vazul.
Bajazet Todor.
Bodó József ör.
Bodó József ifj.
Bottka Vincze János.
Bottka Vincze István.
Bottka Vincze János ifj.
Bottka Vincze Lőrincz.
Bottka Vincze Ferencz.
Bottka Vincze Ferencz ör.
Bottka Vincze András.
Bottka Vincze József.
Bottka Vincze János.
Dienes János.
Droznik Pál.

Droznyik Samu.
 Droznyik András.
 Búzás Gábor.
 Kertvélesy Imre.
 Kertvélesy Samu.
 Peakovics Józsa.
 Peakovics István.
 Peakovics Nikola.
 Popov Milos.
 Popov Uros.
 Popovics Lázár.
 Popovics Arzén.
 Popovics Száva.
 Prodánovics Timót.
 Prodánovics Eremia.
 Szabolszky Márton vak.
 Szabolszky Gáspár.
 Szabolszky Márton ifj.
 Szabolszky Antal.
 Tóth Mihály özvegye szül.
 Juttán Teréz.
 Tóth Ignác.
 Tóth István.
 Vucskovics Mojzes özvegye
 sz. Gavranszky Anna.
 Vucskovics Melentio.
 Vucskovics Mihály.
 Vucskovics Gergely.
 Vucskovics Szofron.
 Vojnovics Mija özvegye szül.
 Miskovics Róza.
 Vojnovics Mita.
 Vojnovics Todor özvegye sz.
 Mátin Jela.

Vojnovics Péter.
 Vojnovics Ácza.
 Vojnovics Voin.
 Vojnovics Áczó.
 Vojnovics Antal.
 Vojnovics István.
 Vojnovics György.
 Vojnovics Uros.
 Vojnovics János.
 Vojnovics Zsivkó.
 Csonka Mihály.
 Szántó Imre.

Martonos.

Eremics János özvegye szül.
 N. Szinga.
 Eremics Jóczó.
 Eremics Nikola.
 Eremics Maxim.
 Eremics Lázár.
 Eremics Todor.
 Eremics Máté.
 Eremics Szószó.
 Dancsó János ör.
 Dancsó János ifj.
 Dancsó Jancsó.
 Dancsó Mihály.
 Dancsó Albert.
 Dancsó János.
 Dancsó Mátyás.
 Dancsó András özvegye szül.
 Librin Anna.
 Dancsó János.
 Dancsó József ör.
 Dancsó József ifj.

Dancsó Dániel.
 Dancsó János.
 Dancsó István.
 Kois József.
 Kois György.
 Kois Tóbiás.
 Kois János.
 Eremics Mojszilo.
 Eremics Vladimir.
 Eremics Jakab.
 Eremics Proka.
 Dancsó Mátyás özvegye sz.
 Bálint Klára.
 Dancsó Sándor.
 Eremics János.
 Eremics Lukács.
 Eremics Illés.
 Eremics Pál.
 Eremics Theodor.
 Eremics Sándor.
 Eremics György.
 Eremics Steván.
 Eremics Péter.
 Eremics Tósa.
 Eremics Márk.
 Eremics Balázs.
 Eremics Timó.
 Eremics Atyim özvegye szül.
 Muesalov Mária.
 Eremics Jeftó.
 Eremics Damjan.
 Eremics Gigó özvegye szül.
 Dobsiczky Szószta.
 Fehér József.

Ó-Kanizsa.

Medianszky Sándor.
 Zákó István.
 Bajesy Antal özvegye szül.
 Petrovics Verona.
 Nincsics Milan.
 Nincsics Lyuba.
 Nincsics Maxim.
 Nincsics Dmtitar.
 Nincsics Lázár.
 Karapanics Tamás.
 Karapanics Száva.
 Nincsics János.
 Nincsics Ulián özvegye szül.
 Bórsics Márta.
 Nincsics Lukács.
 Nincsics Tamás.
 Nincsics György.
 Nincsics György ifj.
 Nincsics Jakab.
 Nincsics Novák özvegye szül.
 Dudvarszky Éva.
 Nincsics Péter.
 Karapanics Lázár.
 Karapanics Nikola.
 Karapanics Iszák.
 Karapanics Milán.
 Karapanics Steván.
 Karapanics Gyula.
 Karapanics Péter.
 Karapanics Mojszilo.
 Karapanics Balthazár.
 Mediánszky Péter.
 Mészáros György.

Mészáros Károly.
 Mészáros János.
 Huszák Miklós.
 Mediánszky Gergely.
 Karapancsics Dömötör.
 Karapancsics Zsiván.
 Nincsics György Áron.
 Csanádacz Naum.
 Csanádacz Bózsó.
 Csanádacz György.
 Csanádacz János.
 Ancsán Illés.
 Ancsán András.
 Ancsán Sándor.
 Ancsán Koszta özvegye.
 Szerdahelyi János.

Zenta.

Boderlicza Arzén.
 Boderlicza János.
 Gombos Károly.
 Lövey Gergely.
 Milinovics István.
 Boderlicza János.
 Boderlicza Iszó.
 Karácson István.
 Boderlicza Dömötör özvegye
 sz. Sztokics Hellena.
 Boderlicza Mihály özvegye sz.
 Kerovics Örsébet.
 Jónás István.
 Jónás György.
 Lövey Antal öreg.
 Lövey István.

Lövey János.
 Lövey Antal ifj.
 Lövey Mihály.
 Golub János.
 Golub István.
 Branovacscky Pántó özvegye
 szül. Popov Szósza.
 Branovacscky János.
 Branovacscky Tamás.
 Branovacscky Jósó özvegye sz.
 Ognjenov Szavka.
 Branovacscky Illés.
 Branovacscky Gábor.
 Branovacscky Milkó.
 Branovacscky Vusa.
 Milinovics Ignác özvegye sz.
 Kunity Alka.
 Boderlicza Jósó özvegye sz.
 Sztokics Szósza.
 Boderlicza István.
 Boderlicza György.
 Tésics Jakab.
 Tésics Gábor.
 Tésics György.
 Lövey József.
 Lövey Mátyás.
 Boderlicza Antal özvegye sz.
 Branovacscky Tóna.
 Branovacscky Jósó.
 Branovacscky Gergely.
 Branovacscky Milos.
 Branovacscky Jócza.
 Branovacscky Iszák.
 Branovacscky Láza.

Branovaesky János.
 Branovaesky Visa.
 Branovaesky Misko.
 Branovaesky Avram ifj.
 Branovaesky Athanász özvegye Mákra.
 Branovaesky Daczko.
 Branovaesky Simon özvegye szül. Máties Julian.
 Branovaesky Simon.
 Branovaesky Arkádia.
 Branovaesky Avram ör.
 Branovaesky Novák.
 Branovaesky Ilia szakálos.
 Branovaesky Avram.
 Branovaesky Jakab.
 Branovaesky Száva.
 Branovaesky Száva özvegye szül. Alexics Szena.
 Branovaesky Tima.
 Branovaesky István.
 Branovaesky Dávid.
 Branovaesky Jása.
 Branovaesky Isza.
 Branovaesky Tósa.
 Branovaesky Tima ifj.
 Branovaesky Naum.
 Branovaesky Mita.
 Preradovics Dása.
 Preradovics Nikola.
 Preradovics Jerkó.
 Preradovics Steva.
 Preradovics Milán.
 Tésics Panta.

Tésics Ilia.
 Tésics Eleszia.
 Lövey Gáspár.
 Pap Pál.
 Branovaesky Mijo.
 Branovaesky Láza.
 Branovaesky Steván.
 Branovaesky Vásza.
 Dancsó István.
 Dancsó Simon.
 Branovaesky Antal.
 Branovaesky Jóvó.
 Branovaesky Szima.
 Kaszaniczky István.
 Kovács Mihály.
 Kovács György.
 Antunovics Péter.

Ada.

Vörös István özvegye szül.
 Kamocsay Theréz.
 Diván Theodor.
 Istenes Mátyás.
 Istenes István özvegye szül.
 Németh Ilona.
 Nagy Ferenc.
 Istenes Mátyás özvegye szül.
 Hervay Katalin.
 Istenes András.
 Istenes József.
 Istenes János.
 Istenes András.
 Géczy István özvegye szül.
 Hegyes Ilona.

Géczy Pál.
 Géczy Imre.
 Istenes János.
 Istenes István.
 Istenes Imre.
 Istenes Ferenc özvegye szül.
 Ódry Klára.
 Géczy József.
 Géczy Károly.
 Zay János.
 Zay József.
 Gálik József.
 Nagy Antal.
 Kanyó Kristóf.
 Berkó József.
 Zay István.
 Zay Mihály.
 Zay Ambrus özvegye szül.
 Bazár Anna.
 Istenes István özvegye szül.
 Kovacsék Borbála.
 Nagy Sándor.
 Istenes István özvegye szül.
 Jó Katalin.

Mohol.

Karakás Novák özvegye szül.
 Marticzky Mila.
 Szántó Márton.
 Nagy Gáspár.
 Nagy Mihály.
 Karakásevics Péter.
 Karakásevics Milován.
 Karakásevics Steván.

Karakásevics Gavro.
 Karakásevics Demeter.
 Karakásevics Bozsidár.
 Karakásevics Jován.
 Karakásevics György.
 Karakásevics Jásó.
 Karakásevics Steván.
 Karakásevics Demeter.
 Karakásevics Mihály.
 Karakásevics Jóczó özvegye
 szül. Maticzki Mila.
 Karakásevics Steván.
 Karakásevics Gábor.
 Karakásevics Dragity.
 Karakásevics Szima.
 Ivanics Tamás.
 Szabó Antal özvegye szül.
 Havár Maris.
 Ódry Gáspár.
 Somoskőy Mihály.
 Somoskőy Illés.
 Somoskőy István.
 Tar Mihály.
 Karakassevics Todor özvegye
 szül. Csolics Éva.
 Ódry Ferencz.
 Ódry János ifj.
 Nagy József.
 Szabó János.
 Oblasics Maxim.
 Oblasics Jován.
 Oblasics Vászó.
 Narancsik Mátyás.
 Narancsik Pál.

Karakásevics Nikola.
 Karakásevics Nikola ör.
 Karakásevics Pál.
 Szántó Ferencz.
 Szántó Márton.
 Szántó Mátyás.
 Szántó Fábián.
 Berecz Márk.
 Berecz András.
 Berecz András ifj.
 Berecz Mihály.
 Berecz József.
 Berecz János.
 Berecz István.
 Berecz Pál.

Petrovoszellő.

Pocskay Gergely.
 Pocskay Zsigmond.
 Bottka Ferencz.
 Bottka Imre.
 Bottka Imre özvegye szül.
 Gyürey Örsébet.
 Bottka Ferencz.
 Bakos József.
 Tapolcsányi István.
 Dancsó Pál.
 Lazarevics Ilia özvegye szül.
 Alexics Örsébet.
 Lazarevics Pál özvegye szül.
 Zsivkovics Éva.
 Lazarevics Száva özvegye sz.
 Aradszky Jeka.
 Lazarevics Kuzman özvegye
 szül. Panajot Örzse.

Szerviczky Sándor.
 Bakos János.
 Bakos Antal.
 Dancsó Samu.
 Maka János.
 Lazarevics Lázár.
 Tapolcsányi Antal.
 Bottka Vincze József.
 Bottka Vincze Ferencz.
 Tapolcsányi Mihály.
 Dancsó Márton.
 Tapolcsány Ignác.
 Csák Péter.
 Bottka Vincze István.
 Bottka Vincze András.
 Dancsó József.
 Szabolszky Márton.
 Dancsó Mihály.
 Lazarevics Nikola.
 Lazarevics Iszák.
 Pocskay István.

Ó-Becse.

Hail Antal.
 Hail Márton.
 Szalmásy Ferencz özvegye
 szül. Farkas Ana.
 Győry János.
 Szentiványi János.
 Csókics György özvegye sz.
 Jurkovics Éva.
 Csókics György.
 Ihán János.
 Ihán Sándor.

Földváry Sándor.
Késmárky József.
Késmárky Pál.
Haill Miksa.
Késmárky István özvegye sz.
Osgyány Ágnes.
Karácson József özvegye sz.
Csillag Viktor.
Fábián György.
Karácson József.
Fábián Miklós.
Fábián Gábor özvegye Anna.
Karácson József.
Preradovics Jovo.
Preradovics Mita.
Szecskó Mihály özvegye szül.
Várady Rozália.
Szecskó Imre.
Csernics Imre.
Szabadzászlós Jóvich János.
Radics Elek özvegye szül.
Czoszi Éva.
Radics István.
Reziky István özvegye szül.
Szöllősy Verona.
Csillag Lipót özvegye szül.
Pilaszanovics Mária.

Karácson Imre.
Preradovics István özvegye
szül. N. Mila.
Preradovics Milos.
Preradovics Filep.
Preradovics Lázár.
Preradovics Glisa.
Preradovics Iszák.
Preradovics Ikó.
Preradovics Jisó.
Preradovics Damjan.
Preradovics Kuzman özvegye
szül. Ivanics Kriszta.
Szecskó János ör.
Szecskó János ifj.
Karácson Pál.
Karácson Mátyás.
Csonka Pál.
Karácson János.
Karácson Ágoston.
Bajazet Pál.
Szecskó István.
Aranyos Balázs.
Aranyos Mihály.
Darvasy Lajos.
Besnyő Dávid.
Varga József.

(Folytatása következik.)

Közli : D. Gy.

Tárca.

Bács-Bodrogh vármegye kétszázéves jubileuma. Az idei évben 200 éve annak, hogy Bács vármegye ujjszerveztetett. I. Lipót király ugyanis 1698. október 16-án kelt oklevéllel nevezte ki Széchenyi Pál kalocsai érseket a megye főispánjává, tehát egyéb, ez ügyre vonatkozó okiratok hiányában, ezen kinevezési diploma tekintendő a megye újraalapítási okiratának is. Címerét és pecsétjét a vármegye csak a következő évben nyerte, közgyűléseinek, adóösszeírásainak első nyomaira is csak ez évben akadunk.

Társulatunk vendégei. A közelmúlt napokban társulatunkat látogatásukkal tisztelték meg egyebek között a külföldi tudósok közül Syrku Polichron szentpétervári egyetemi tanár, hazai elsőrangú tudósaink közül: dr. Pauler Gyula országos főlevéltárnok, továbbá dr. Hampel József és dr. Fejérpataky László egyetemi tanár urak, a muzeumok és könyvtárak országos felügyelői. Ez utóbbi tudósaink látogatása összefüggésben van a vidéki muzeumok és könyvtárak szervezésének ügyével is.

† **Pozsonyi Béla.** Társulatunkat fájdalmas veszteség érte az által, hogy érdemes pénztárnoka f. évi április hó elején Bécsben, hova orvosi segély igénybevétele végett utazott, váratlanul elhunyt. Pozsonyi Béla 1890. évi május hó 31-ike óta viselte társulatunk pénztárnoki tisztét, — és hivatalát mindenkor kellő ügybuzgalommal és szakértelemmel töltötte be. Benne a vármegye egyik jeles tollu íróját, mi pedig kedves munkatársunkat veszítettük el, egyikét ama keveseknek, a kik társulatunk felvirágzását ideális törekvéseik célpontjául tűzték s a kik a megyei kulturális haladás önzetlen szolgálatában állottak. Béke poraira!

A római sáncok átkutatása. A muzeumok és könyvtárak országos bizottságának előterjesztésére a kultuszminiszter nagyobb összeget folyósított Téglás Gábor akadémiai tag és ismert régész részére abból a célból, hogy a bácsmegyei u. n. római sáncokat tanulmányozza. Téglás még e nyár folyamán fog ellátogatni hozzánk s kutatásainak sikere érdekében úgy társulatunkkal, mint a

vármegye alispáni hivatalával érintkezésbe lépett. Reméljük, hogy kutatásai előbbre fogják vinni megyénk archeológiáját s épen azért érdekkal nézünk buvárlatai elé.

Történelmi helyeink visszaállítása. Bács-Bodrogh vármegye idegen hangzásu helyneveinek megmagyarosítása, illetve a régi történelmi helységnevek visszaállítása ügyében társulatunk érdemes alelnöke, Latinovits Géza országgyűlési képviselő ur, mozgalmat szándékozik indítani társadalmi uton. A megye közönségéhez ez ügyben intézendő szózata, melyben a helységváltoztatás irányelvei is benfoglaltatnak, nemsokára közzé fog tétetni. Részünkről a hazafias törekvést előre is örömmel üdvözljük.

Régiség-leletek. *Zentán* a város felső részén házépítés alkalmával régi sirra akadtak, melyben egy süveges vitéz feküdt. — *Monostorszegen* a folyóiratunkban ismertetett újabb leleteken kívül egy őskori edény, egy középkori vaskulcs és vasszeg találtatott. — *Garán* egy régi földalatti folyósóban állítólag nagyobb láda fordult elő, melyben pénz és egyéb értékes tárgyak voltak elrejtve. — *Batináról*, ezen megyénkkel szomszédos helységből, főleg az ott birtokos zomboriak révén, számos régiség kerül hozzánk. Ujabban egy római sirleletből női nyak-éket (réz-amulett) és gyűrűt, egy barbár sirleletből pedig egy nagyobb edényt és Vespasianus császár érmét volt alkalmunk látni.

A Latinovits-család levéltára. A megyénkben létező családi levéltárak között úgy az oklevélyanyag nagysága, mint történelmi jelentősége szerint egyaránt előkelő hely illeti meg a Latinovits-család levéltárát. A becses történeti adatokhoz azonban, melyek e levéltárban rejlenek, nem lehetett hozzáférni, mert e levéltár is, — mint a megyei családok iratgyűjteményei általában — eddig rendezetlenül hevert. A család azonban nemrég elhatározta, hogy a levéltárat rendezteti s hogy az iratok közérdekű részét a Nemzeti Muzeumnak, a megyei érdekű részét pedig Bácsmegye levéltárában fogja megőrzés végett elhelyezni.

Választmányi ülés. Társulatunk folyó évi május 22-én Czirfusz Ferenc kir. tanácsos elnöklete alatt választmányi ülést tartott. Ez ülésen Pozsonyi Béla társulati pénztárnok váratlan halála folytán szükségessé vált pénztárvizsgálatra egy bizottság küldetett ki, a pénztárnoki állásra pedig Buday Gerő, főgymn. tanár, tagtársunk választatott meg. A régóta tervezett régészeti kutatások iránt ez ülésen is indítvány tétetvén, a választmány elhatározta, hogy a monostorszegi határban levő u. n. Bodroghvár átbuárlása iránt a m. kir. földmivelésügyi miniszteriumtól engedélyt kér. Végül néhány apróbb folyó ügy nyert elintézészt.

Titkári jelentés.*) (Olvastatott a társulat 1897. évi december hó 29-én tartott közgyűlésében) :

Tisztelt Közgyűlés !

Társulatunk a most végéhez közeledő évben normális viszonyok között haladt kitűzött céljai felé, a mennyiben munkatársaink meglehetősen buzgalmat fejtettek ki a megyénk multját földérintő és megvilágító tudományos dolgozatok írása körül, másrészt pedig többen voltak olyanok is, a kik társulati könyvés régiségtárunk jelentőségét és hivatását méltányolva, részint egyes könyveket és régiségeket, részint érmekeket vagy más tárgyakat adományoztak.

A mi a szellemi munkát illeti, a folyó évben Évkönyvünkben a következő nevezetesebb dolgozatok láttak napvilágot : „Néhány szó Bács-Bodrogh vármegye tagozatáról és két nagy folyójának fejlődéséről“, írta Czirfusz Ferenc ; „Hegyes község története“, írta Iványi István ; „Adatok Bezdán község történetéhez“, írta Czirfusz Ferenc ; „A Becsei család és birtokviszonyai Bodrogh vármegyében“, írta Dudás Gyula ; „Zombor város multjából“, írta Buday Gerő ; „Bácskai földesurak“, írta Muhoray Alfonz ; „A Horvátiak elei“, írta Wertner Mór dr. ; „Savoyai Eugen herceg zentai győzelme“, írta Szárics Bertalan ; „Egy mult századbeli folyamodvány“, közlé Czirfusz Ferenc ; „Szent Miklós nevű helységek a régi Bács és Bodrogh megyékben“,

*) Térészüke miatt előbbi füzetekben nem közölhattük.

irta Iványi István; „Régi romok jegyzéke Bács megye területéről“, összeállította Dudás Gyula; „Török származású családok Bács megyében“, irta ugyanaz. Végül a csak imént megjelent Évkönyvünk IV. részében Iványi István: Jánosi nevű helység a régi Bodrogh megyében; Czirfusz Ferenc: Az 1838. évi árvíz történetéhez és Egy adat Csantavér község telepítéséhez; e sorok írója pedig a Vojnits család ősei, a Latinovics család régi birtokviszonyai és Dézsmajegyzékeink 1521—22. évből címek alatt közöltek dolgozatokat.

Társulati gyűjteményeink a folyó évben a következő tárgyakkal gyarapodtak:

a) a *könyvtár* részére a Magyar Tudományos Akadémia történeti kiadványain és a velünk csereviszonyban levő társulatok szakfolyóiratain kívül Buday Gerő ur 1 drb, Bittermann Nándor és Fia urak 1 drb, Bieber Gyula ur 5 drb, dr. Pacséri Károly ur 1 drb és Vujevich Alajos ur 3 drb könyvet;

b) a *kézirattár* részére Holczmann Ignác ur 18 drb régi nyomtatványt;

c) a *térképgyűjtemény* részére Gergurov Milán főmérnök ur Zombor város 1764. évi térképének másolatát;

d) a *folyóirat- és hírlapgyűjtemény* részére az „Erdély“ című honismertető folyóirat, „Zeitschrift für historische Waffenkunde“ (Drezdából), „Antiquitäten Zeitung“ (Stuttgartból), „Magyarország és a Nagyvilág“ (Zombor és Baja városok leírása), „Magyar gyűjtők lapja“ példányait, végül a Bajai Közlöny, a Szabadkai Közlöny és a Zombor és Vidéke, ujabban a Szuboticske Novine című lapokat kaptuk;

e) a *régiségtár* számára a következő adományok érkeztek: Bács-Bodrogh megye alispánja megküldte az apatini körgát építésénél talált vaskard töredékeit, egy bronz csatot és egy ezüst lemezt, Gyurkovics Antal zombori lakós egy középkori vassarkantyut adott, Szaich Lajos megyei kiadó egy régi címeres pecsétnyomót, Kovács István zombori lakós 2 drb újabbkori vassarkantyut;

f) az *éremgyűjtemény* részére Hóss Lipót zombori lakos 1 drb ujjbkkori érmet adományozott, vétel utján szereztük a Szilágyi-féle emlékérmét ; végül

g) *cimer- és pecsétgyűjteményünk* 100 darabnál több régibb és ujjbkkori cimerral és pecséttel gyarapodott, melyhez hozzájárultak : dr. Flatt Viktor főispán, Karácson Gyula alispán, Vojnits István főjegyző, dr. Zákó István ügyvéd, Szaich Lajos, Stverteczky Aladár, Mattyasovszky Emil, Sigmond Göntér, Vujevich Alajos és a titkár.

A mi a társulat külső tevékenységét illeti, van szerencsém jelenteni, hogy a mult közgyűlés határozatai értelmében megkerestük annak idején a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumot az iránt, hogy a társulati tagok sorába való belépést a felügyelete alá tartozó tanintézetek igazgatóságainak javasolni sziveskedjék, a mely kérésünket a nagyméltóságú miniszter ur teljesítvén, több intézet be is lépett társulatunkba.

Ugyanazon közgyűlés egy másik határozata értelmében a társulat Iványi István tagtársunk kéziratainak megvásárlását rendelvén el, a kérdéses kéziratokat átvettük és 100 frtnyi vételárból 50 frtot ki is fizettünk.

A megyei helységnevek rendezése ügyében a közgyűlés által kiküldött bizottság a szükséges javaslatot annak idején szintén elkészítette és rendeltetési helyére juttatta.

Végül Staub Móric kir. tanácsosnak megkeresésére, az ezred-éves ünnepek lezajlása alkalmából, felsőbb megbízás folytán a hazai tudományos egyesületekről most készülő műve számára a társulatunkra vonatkozó adatokat átszolgáltattuk.

Mindezekon kívül fel kell említenem, hogy társulatunk az idén is ugy, mint más években, számos felvilágosítással és adattal szolgáltathatósági és privát megkeresésekre történeti, régészeti, családtörténeti és cimertani ügyekben.

Van szerencsém továbbá tudatni, hogy Szilágyi Sándor nagynevű történetirónkat az idén tartott jubileuma alkalmából, továbbá a Hadtengerészeti parancsnokságot a „Zenta“ nevű

torpedó hajónak vizrebocsájtása alkalmából, végre Zenta város közönségét a zentai csata 200 éves évfordulóján tartott emlék-ünnep alkalmából társulatunk is üdvözölte; Pulszky Ferenc nagynevű tudósunk, mint a muzeumok országos főfelügyelőjének, továbbá dr. Spitzer Mór és Schwerer János tagtársaink halála alkalmából az illetők családjai előtt részvétünknek adtunk kifejezést.

A mi a társulat vagyoni viszonyait illeti, a folyó évi bevételeink összege kitesz 423 frt 65 krt, a kiadásaink összege kitett összesen 374 frt 99 krt, jelenleg pedig van összesen 168 frt tőkénk és 48 frt 66 kr készpénzünk.

Tagjaink száma a lefolyt évben örvendetesen, bár lassan, emelkedett; belépett ugyanis 10 pártoló és 6 működő tag, vagyis összesen 16, lemondás és elhalálozás folytán törlendő 2 tag, így tehát társulatunk jelenlegi tagjainak létszáma: 112.

Mely tiszteletteljes jelentésem tudomásul vételét kérve, maradtam stb.

Zombor, 1897. évi december hó 12-én.

Tájékoztatásul.

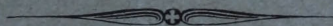
A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

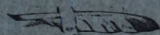
Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TARSULAT TULAJDONA.

A
BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. IV. RÉSZ.

ZOMBOR.
BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

TARTALOM.

A bácsi tiszáninneri koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. (Folytatás.) Írta: Szárics Bertalan	147.
Régi képek. (Festmények.) Közli: D. Gy.	157.
Régi fegyverek. Közli: D. Gy.	158.
Csonoplya község telepítése. Közli: Czírfusz Ferencz	160.
A Bács-Bodrogh vármegyei községek régi pecsétjeiről. Közli: D. Gy. Bács. Írta: Iványi István	161.
A bodrogh-monostorszegi ásatásokról. Írta: r. s.	165.
A bogojevai ásatásokról. Írta: D. R.	171.
A bácskai nemesség összeírása. (Folytatás.) Közli: D. Gy.	176.
Társulati ügyek. R. L.	177.
Tárca	189.
Tárca	190.

Felhívás.

Tisztelettel kérjük társulatunk azon tagjait, a kik az előző vagy az idei évi tagdíjakkal hátralékban vannak, tagsági illetményeiket alulírotthoz beküldeni sziveskedjenek.

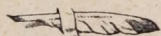
Zombor, 1899. évi január hó 18-án.

Buday Gerő s. k.,
főgymn. tanár, társ. pénztáros.

A

BÁCS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE.

SZERKESZTI A TITKÁRSÁG.

XIV. ÉVFOLYAM. IV. RÉSZ.

ZOMBOR.

BITTERMANN NÁNDOR ÉS FIA KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.
1898.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

A bácsi tiszánineni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve.

Írta: **SZÁRICS BERTALAN.**

(Folytatás.)

Az akkori tiszai koronai kerület minden egyes volt határ-
 űrvidéki tisztjének rangjához mérten adományoztatott nemesi
 kuriális föld az 1758. évben, kinek-kinek azon községben, mely-
 ben tartózkodási helye volt; miként az akkori vármegyei fő-
 mérnök — Bauer Antal — által vezetett ichnographiai össze-
 írásból kitűnik.

Possessoratus Curiarum in Regio Coronali Districtu Cis-Tibiscano.

Nomen Loci	Dominorum Impetratorum		Actu possides	Jugera a 2200 orgiis	
	Nomen et Cognomen	Charakter Militaris		singl.	colloc.
Ada	Nicolaus Dudvarszky	Vexilifer	Fiscus Regius	44	44
Becse Vetus	Janikin Antunovics	Primari Capitanus	Fiscus Regius	145	334
	Petár Zákó	Secund. Capitanus	Fiscus Regius	87	
	Jurák Csokics	Locumtenens	Fiscus Regius	58	
	Michajlo Branovacski	Vexilifer	Fiscus Regius	44	
Földvár	Gabriel Illiovics	Vexilifer	Fiscus Regius	44	132
	Maxim Mirolovics	Vexilifer	Fiscus Regius	44	
	Vujo Vojnovics	Vexilifer	Familia Vojnovics	44	
Kanizsa Vetus	Szava Karapandzsics	Locumtenens	Famil. Karapandzsics	58	306
	Lazarus Medjanszky	Locumtenens	Famil. Medjanszky	58	
	Maxim Nincsics	Locumtenens	Famil. Nincsics	58	
	Stephanus Szarics	Vexilifer	Famil. Szarics	44	
	Gruba Csanady	Vexilifer	Famil. Csanady	44	
	Georgius Zákó	Vexilifer	Familia Zákó	44	
Martonos	Jovan Gyurisics	Locumtenens	Fiscus Regius	58	160
	Jovan Egri	Locumtenens	Fiscus Regius	58	
	Zsiván Eremics	Vexilifer	Familia Eremics	44	

Nomen Loci	Dominorum Impetratorum		Actu possides	Jugera a 2200 orgiis	
	Nomen et Cognomen	Charakter Militaris		singl.	collec.
Mohol	Velimir Abrahamovits	Locumtenens	Fiscus Regius	58	160
	Dragity Krakasevics	Locumtenens	Familia Krakasevics	58	
	Osztója Kubura	Vexilifer	Fiscus Regius	44	
Szt-Tamás	Simeon Runics	Vice Capetaneus	Fiscus Regius	73	263
	Zsivan Nikolics	Locumtenens	Familia Nikolics	58	
	Lazar Gyukics	Vexilifer	Familia Gyukics	44	
	Stephan Nikoletics	Vexilifer	Famil. Nikoletics	44	
	Márko Radisics	Vexilifer	Famil Radisics	44	
Szenta	Georg Golub	Vice Capetaneus	Familia Golub	73	335
	Jovan Baderlicza	Locumtenens	Familia Baderlicza	58	
	Szubota Branovacscky	Locumtenens	Famil. Branovacscky	58	
	Michael Tessics	Locumtenens	Famil. Tessics	58	
	Netza Millinovics	Vexilifer	Famil Milinovics	44	
	Ignatius Vúsó	Vexilifer	Fiscus Regius	44	
Summa				1734	

Ezen határőrvidéki tisztek már 1751-től birtokolták kuriális földeiket miként fentebb előadatott, azonban, hogy a tett szolgálataik még jobban méltányoltassanak, a kuriai birtokukhoz még külön legeltetési jog is adományoztatott a lakosság közlegelőjén szinte rangjukhoz mért arányban. (Alább 3. szám alatt közöltetik a többek között a Zákó György személyére kiadott királyi inscriptionális okmány).

Így a határőrvidéki tisztek ezen újabb kedvezmény által némileg kielégítettvén, a még megmaradt szerb lakosságot visszatartották a további kivándorlásoktól.

Az 1774. évi második szabadalmi levél kiadása után nem sok idő múlva, 1776. évben hirdettetett ki, a magyarországi urbárium, minek következtében országszerte, úgy Bács-Bodrogh vármegyében is az úrbéri táblázatok elkészítettvén, ezekkel együtt készült az alább 4. alatt közölt 1777. évi 5402. helytartótanácsi számmal jelölt és hitelesített kerületi községek úrbéri táblázata, melyben „vetero Palánka“ is felvétetett ugyan tévesen, mivel Palánka is kamarai község volt, miként a kerületi 10 község is a határőrvidék polgárosítása után, azonban nem tartozott ezen kerületi uradalomhoz.

Az úrbéri viszonyok fejlődése között, a kerületi szabadalom-

levelek alapján, további változások tétettek, nevezetesen pedig II. József császár alatt az udvari kancellária útján 1787. évi januárius 29-én 1005. szám alatt adatott egy felsőbb rendelet az akkori helytartótanácsához, a kerületi viszonyok rendezése tárgyában, mely német szövegű okmánynak tartalma következő:

1-ször. Az 1751. évi és a szerb nemzetiségűek, valamint az 1774. évi azon idő óta letelepedett lakosoknak kiadott diplomák nem csupán privilégiumoknak, hanem egyenlően más, az uraság és alattvalói között kötött állandó szerződésnek lenni és annak tekintetni rendeltetett.

2-szor. A gabonakereskedésre és vízenszállíthatásra alkalmas helyzeténél fogva tanácsosnak mutatkozik a terménybeli nyolczadnak kévékben vagy szemben leendő beszédése, azonban a járandóságnak biztos kiszámítása létesíthető nem lévén, mivel a nyolczadnak természetbeni beszédése csak 2 év óta gyakoroltatik, de épen azon oknál fogva egy biztos bérösszeg sem vételhetik alapul az egész községnek, vagy pedig az egyeseknek leendő bérbeadása sem lenne tanácsos, mivel így nagy alkalom lenne adva a lakosság nyomására, sem pedig a bérösszeg különös felemelése jó eredményre nem vezetne, a csűrök és hambárok hiányában pedig a kevés gabona sok szerencsétlenségnek van kitéve; azért a helytartótanács utasíttatik a föld termékenységi fassionális segítségével oly intézkedéseket tenni, hogy a kamarai uradalmat megillető nyolczad nem kévékben, hanem szemes gabonákban adassék és szállíttassék el: mindazonáltal, ha az alattvalók nem egyeznének be, semmi esetre sem erőszakolandók a kévék helyett magot adni.

A vagyonosabb lakosok pedig, kik a tartozás fejében pénzt képesek adni, a nyolczad-járadék közép piaczi árak szerint, beleszámítván a szállítási tartozást is, szedendő be, itt is azonban, kik a készpénzfizetésbe bocsájtkozni nem hajlandók, a természetbeni szállítás tartandó fel.

Ezen megváltás, úgy készpénzérti bérbeadás, mely nem

egész községenként, hanem egyes alattvalókkal történjék, mégis oly módozatú legyen, hogy a szorgalom emelése tekintetéből minden egyes alattvaló maga választhassa a módot tartozmányának teljesítésére.

Minthogy ezen módozat keresztülvitele a segélyül szolgáló föld termékenységi fassionálisokra alapítandó, azért ennek gyakorlathoz hozása csakis azon esetre történjék, midőn minden lakos földjén meghatározva lesznek és ezen munkálat teljes elkészülése után alkalmaztassék, addig pedig két év óta szokásos kévékbeni beszédés alkalmaztassék.

3-szor. A szabadalmi levél 2-ik pontja értelmében kell, hogy minden ittlévő lakosnak annyi földterület engedessék, amennyit szükségelnek, művelhetnek, mindennek daczára a királyi biztosi jelentésből az tűnik ki, hogy a kézre adott földek alig hatodrésze műveltetik rendesen, miért is az egyénenkénti földfelmérés után az egyénenkénti kiosztása a földeknek teljesítendő a lakosok közt. Azon lakosok, kik már földet birtokolnak, annyit, amennyi után fizetni magukat kötelezték, hagyjanak meg, a többi szántó és kaszáló földek a feleslegül találandó járásföldekkel együtt megjegyzendőek és azokra kívülről települők engedendőek és amennyiben fenmaradandó földek lennének ilyen kívüli települők hiányában, azok belföldi, különösen a kerületben már lakósított és még csekély vagy épen semmi területet sem bíró egyének által az uradalomnak járó termény-nyolczad a szántó-földek szaporodásával szintén nagyobbodni fog.

4-szer. Rendeltetik, hogy a szabadalmi levél 16. pontja szerint az alattvalók ugyan az italokat az uradalomtól köteleztettek venni, de egy legfelsőbb, érvényben levő rendeletnél fogva erre nézve se köteleztessenek, azonban az uradalom fentartja magának a sermérési jogot; míg ellenben a bormérésre nézve az imént említett rendeletnél fogva, mely a bortermelő parasztokat, saját természetményükre nézve, valamint az uradalmat is, az egész éven át nagyban, úgymint kicsinyben elárúsítani jogsítja, a tiszai kerületre is kiterjesztessék.

Különben pedig tartoznak a kerületi lakosok azon esetben, ha pálinkát égetnek, az úrbéri szabály szerint évenként 2 frtot fizetni minden kazán után. Továbbá a kereskedő boltok után járó díjak nem a kerületi községeket illetendik, mivel a szerződés 13. pontja szerint a taksák a görög és török kereskedők által határozottan az uradalomnak tartattak fenn, mely kereskedői díjakkal egyformának tekintendő, mivel a vásárjoggal semmi esetre sem egyenlő, minthogy ez utóbbi nem a jure dominali, hanem egy különös szabadalomnál fogva származott.

Végre a legelődíjra nézve, mely a szerződés 15. pontja szerint azon marhák után vétetni rendeltetett, melyek a tiszai átjárókon hajtának át és a kerület területein tartatnak s melyek utáni díjak fele részben az uradalmat, másik fele részben pedig a községeket illetik, rendeltetik, hogy a helytartótanács intézkedéseket tegyen, miszerint a kamarai administratio a kerületi magistratussal ezen díjat nemcsak a jószágok száma, hanem az időhöz képest is, amint t. i. egy, két vagy több napon át a kerület területén tartatnak; amennyiben ezen díjak megszabva nem lennének, határozottassanak meg és mindig a kamarai tisztviselők beleegyezésével a községek által beszedetvén, felosztassanak.

*

Ezen legfelsőbb rendelethől kitűnik, hogy már ekkor az urbáriumok foganatba vétettek és azon rendszer szerint czéloztatnak a kerületi viszonyok is némileg átalakíttatni, amennyiben a szabadalmi levél czélja és tartalmával nagyobb mérvű ellentétbe nem jönnek az újabb intézkedések.

Ezen rendelet nagyfontosságú, mivel ennek 1-ső pontja világosan kimondja és rendeli, hogy az 1751-iki, úgy az 1774-iki két szabadalmi levél, állandó kötés, szerződésnek tekintetik az uradalom és alattvalói között. Továbbá a szabadalmi levélben adott jogok megsértése nélkül czéloztatik benne az úrbériség rendszere behozatni, nevezetesen az által is: hogy a pálinkakazánok után már e rendeletben 2 frt taksa hozatik be az ura-

dalom javára és pedig az úrbéri szabályzat szerint, miként a rendes úrbéri jobbágyok irányában és úgy látszik, hogy ezen itt megállapított taksa terhének beszámításul vétetett az, hogy a kerületi lakosok ellenben felmentetnek az italoknak kizárólag az uradalomtöli vétele terhétől: míg a sermérési jog kizárólag az uradalom részére tartatott fenn.

Megjegyzendő itt, hogy a községeknek engedett legeltetési díj nem a belső lakosok jószágai, hanem az idegen áthajtott jószágok után jár fele részben, mivel akkor is, úgy későbbben is azon hitben voltak sokan, hogy a későbbi időkben a községek által a belső lakosoktól és belső jószágok után szedett legelődíj, mintha valamely privilégiumban gyökereznék, mely véleménynek azonban helyes alapja nem volt.

Megjegyzendő, hogy a kerületi községek 1741. évig határőrvidéket képeztek, azonban az 1741. évi 18. t. cz. által polgárosítottak és koronai javakká lettek, mint ilyeneket érte a szabadalmi levél, ily koronai vagyonminőség volt 1791. évig, amidőn az ezen évi 7. t. cz. által a koronai javak közé bekebelezettek.

A kerületi birtokviszonyok rendezése tárgyában 1787. évi januárius 29-én 1005. szám alatt kiadott legfelsőbb rendelet nem teljesítettén híven, t. i. oly birtokosoktól vétettek el földek, kik különben képesek voltak a terheket viselni és átadattak másoknak, egynémely pedig sokkal több földet kapván, mint szabályul kitűzve volt, ezzel pedig kötelmeiknek kellőleg nem feleltek meg, mely üzelmek rendetlenséget idéztek elő, az uradalomnak pedig károk okoztattak; ennél fogva a zombori kamarai administratio által adott javaslat folytán, a magyar kamarai kincstár 1793. évi október 22-én 8867. szám alatt a legfelsőbb helyre tett felterjesztése folytán 1794. évi martius 7-én Bécsben kelt legfőbb rendelettel a kamarai kincstár következő utasításokat nyert:

Mivel az 1787. évi 1005. szám alatt kelt rendelet nem czélozta azt, hogy a kerület bármely lakosától az általa már

birt földekből az ő akarata nélkül valamely rész elvételessék, melyek után a feltételezett teher viselésében hanyag nem volt, hanem a nyolczad pontos beszédhetése végett csupán az üresen hagyott vagy olyan földek adassanak másoknak, melyeknek birtokosai szabadon kinyilatkoztatták azt, hogy azok nékik feleslegesek, illetve terhesek lévén, és az utána járó tartozások fizetése erejüket felülmúlják; hogy ez által minden lakosnak a birtoka biztosítva legyen, következők rendeltettek:

Intézkedések tétessenek, miszerint a földterületeken a szántás-vetés alá való földek határozottassanak meg, ezekben pedig minden lakosnak szakíttassék ki holdakban azon mennyiség, a mennyit évente szántás-vetés alatt művelhet, továbbá a legelők és kaszálóknál az előírt méltányos arány pontosan szem előtt tartassék a földek felmérésénél, mely eljárás akkép rendeltetett teljesíttetni azonban, hogy a lakosok irányában minden kényszer kikerültessék, a czélba vett rendezése és beosztása a földeknél szépszerivel történjék, különösen pedig a holdanként meghatározandó termési kulcs a középtermésű évek eredménye szerint vettessék ki a lakosok közös megegyezésével, melynek alapján az uradalmat illető nyolczad fizetendő lészen.

Mindazonáltal rendeltetett, hogy a foganatosítandó földbirtokszabályozás alkalmával feleslegesnek mutatózó területek csupán oly lakosoknak adassanak, kiknek épen semmi, vagy kevés földjeik vannak. Azonban a legjobb gazdáknál is csak annyi adassék, hogy összes birtoka a 900 holdat (1200 □) felül ne haladja. Továbbá a kaszálók is az előírt módok szerint hozassanak rendbe és a lakosok szaporodása szerint hasíttassanak ki. Az épületek és kutak épségben tartása mellett, mely eljárásnál a kényszer szintén kikerültessék.

Ezek után, miután a birtokviszonyok már rendezve lettek, midőn a föld termőképessége évi átlagban alaposan meghatározva volt, a dézsma, illetve nyolczad és egyéb tartozásokra nézve a koronai uradalom a kerületi jobbágyokkal egyenként és egyetemlegesen 1796. évben egy 25 évi időtartamra, vagyis 1821.

évig tartó váltsági szerződést kötött, mely szerint a tartozmányok ez időtől kezdve aránylag kivetett pénzmennyiségben szolgáltatnak be az uradalomnak, vagyis az úrbéri természetbeni tartozmányok egyelőre pénzben vettek ki közmegegyezés alapján; mely senmi körülmények között sem tekinthető azon contractuális viszonyokhoz egyenlő, de még hasonlónak sem, melyek egyes földesuraság pusztai, nemesi birtokain, vagy kincstári birtokrészeken, contractus mellett kertészeknek, iparnövények termesztése, meghonosítása czéljából adtak bizonyos meghatározott, vagy akár örök időkre, melyek a törvény szerint csak megváltás után kerülhettek birtoklók tulajdonába.

Az idő multával az eddigi gyakorlat királyi leiratok, kiadott rendeletek, félreértések a kerületi lakosság magántermészetű ügyeinek elintézése körül, nem csekély nehézségeket szültek, különösen pedig azon körülmény, hogy két privilegium-level volt, t. i. az 1751. évi és az 1774. évi, melyekben a kerület szerb és magyar lakosai külön szabadalmaztattak; továbbá mivel kétféle nemzetiségű és különböző multú volt a lakosság és azok tisztviselői is, nem csekély súrlódásokra adott alkalmat az ügyek részrehajló, pártszínezetű elintézésére. Nemkülönben a magistratus működése kevés kötelességérzetet tanúsított; belélete olykor egyenetlen lévén, de részben a privilegium kiadása óta a törvénykezés alaki része is változott. Ezenkívül az uradalmi tisztviselők is ki tudván aknázni a helyzetet, eljárásaik a távol eső bécsi és budai kormányzataik által a gyarló közlekedési viszonyoknál fogva nem lévén könnyen ellenőrizhető, sok szabálytalanságok és visszaélések történtek azon kibúvó lepel alatt, hogy kétféle privilegium és kétféle nemzetiség van, minélfogva hol az egyik, hol a másik privilegium szolgált védőül a rendtelenségeknél, miként fentebb is látható, hogy a legfelsőbb rendelet daczára is, oly birtokosoktól is vétettek el birtokok mások részére, kik terheiket pontosan rótták le, míg mások 900 holdnál jóval nagyobb területet is birtak.

Ily természetű magánpercek, panaszok jelenleg is bőven

találtnak a volt helytartósági levéltárban, melyek a helyzet okozói voltak.

Mindezeknél fogva, de különösen azon okból is, hogy az azon időben uralkodó Ferencz király és kormányzata által is a kerületi szabadalmak mintegy újból biztosíttassanak, elismeressenek, s minthogy az 1791. évi VII. t. cz. által a kerületi 10 község területe koronai uradalommá czikkelyezettett be; a kerületi lakosság Ferencz királyhoz kérelemmel járult, hogy a két privilégium egyesíttessék s némi beligazgatási módozatok szabályoztassanak.

Ennek következtében adatott ki az 1800. évi mácius 14-én Bécsben kelt s alább 7 alatt magyar fordításban közölt harmadik privilégium, mely a kerületnek utolsó privilégium levele, melynek szövege úgyszólván az 1751. éviből van átvéve az abban adott szabadalmak, jogok és terhek épségben tartása mellett, némi időszerű módosítás, kiterjeszkedés és az úrbéri viszonyok létesítésének célzatával, mely módosítások rövid áttekintés végett ide soroztatnak, u. m.:

A 3-ik pontban az a módosítás tétellett, miszerint ha valamely idegennek a községek meg nem engednék a letelepedést, azok a kerületi hatóság vagy megyéhez felfolyamodhassanak, s azok határozata szolgáljon mérvadóul.

Az 5-ik pont szabályozza, kiterjeszti a kerületi hatóság személyzetét, fentartván a királyi jognak a személyzet számát, fizetését az ügyekhez képest emelni, vagy leszállítani.

A 6-ik pont szabályozza az úriszék és a bűnügyekbeni hatáskörét, illetékességét és az eljárást és rendeltetik, hogy ezen hatóság a tiszai kerületi uradalom pénztárából fizettessék.

A 7-ik pont rendeli, hogy a kerületi szükségletre emelt épületek, börtönök javítása, vagy újak építése az udvari kamara engedélye mellett a kerület feladata legyen.

A 9-ik pont szabályozza az assessorok kötelességét, föld-

adó kivetése, behajtása körül, árvaügyek kezelését, a kerületi és községi számadásokat.

A 10-ik pont az árvaügy kezelését és a g. n. e. lakosok caducitásait rendezi.

A 11-ik pont körülírja a kerület újabb pecsétjének tartalmát és annak használatát.

A 13-ik pont tartalmazza a nyolczad helybenhagyását, mely már az idő szerint a 25 évi időtartamra kötött megváltási szerződés szerint pénzben adatott az uradalomnak.

A 16-ik pont a szeszégetést továbbra is fenhagyja, de külön kerületi szeszgyárt nem enged felállítani, hanem a táplálkozásra szükséges szeszt a kamarai gyárból rendeli vétetni, mely rendelkezés a fenti II. József császár által 1787. évi január 29-én 1005. sz. alatt kibocsájtott legfőbb rendelet 4-ik pontjával némi ellenkezésbe jön, amennyiben azon rendelet a kerületi lakosokat ezen monopólium alól felmentette.

Ezen harmadik privilégium levél kiadása után alig mult el 9 év, már a m. kir. udvari kamara a viszonyok fejlődésénél fogva a koronai uradalom jobbágysai előjogainak megvizsgálása végett kiküldött bizottság jelentése folytán újból szükségesnek tartotta némely dolgok szabályozását, különösen pedig a belső, úgy a külső telkek titkos vétele és eladásából származó zavarok elkerülése miatt, nemkülönben az ezen koronai kerületben volt egy-némely régi eredetű nemesi, valamint az állítólagos nemesi birtokok megvizsgáltatása és az utóbbiaknak az úrbéri tartozások teljesítése alá vonatása iránt, úgy más belügyek és a hatósági működésük terén is, miként azt az udvari királyi kamarának 1809. évi január 4-én 1915., 4610. és 16490. sz. alatt kiadott decretuma tanusítja, mely okmányban világosan rendeltetik az úrbéri bánásmód; így p. o. a földek adásvételénél rendeltetik, hogy az uradalmi jog épségben tartása mellett iktattatnék be, mert ezen kerületben nem létezhet oly kivételes község, mely földi felett tulajdonjoggal birna, s így az adás-vevésre föltétlen jogot köve-

telhetnének maguknak, hanem az adósok osztályához, kik a privilégiumok által csak a szigorú telepítvényes kötelezettségektől nyertek kivételeket, mint azt magának a privilégiumnak 6., 8., 9., 10., 12., 13. és 14. pontjai elég világosan bizonyítják, mert azokban szigorú úrbéri kötelezettségek vannak, melyet a kerületi lakók — egyáltalában ki nem vétetvén alóla — más gyarmatosokhoz (telepítvényesek) képest tartoznak teljesíteni. Továbbá világosan rendeltetik az úrbéri bánás az által is, hogy a nemesi, vagy azoknak tartott földek vizsgáltassanak meg, vajjon ezen telkek régebben nem voltak-e úrbéri terhekkel ellátva, s ha azt ki lehet mutatni, ezen terhekre is ki kell az aránylagos adót vetni a privilégium 9-ik pontja értelmében.

Továbbá ugyanezen okmány említi: „hol szokott elhanyagoltatni a harmadik calcatura, hol nem“. Nemkülönben mindenütt az úriszék működéséről szól. Tehát azon határok, melyek calcaturákra voltak felosztva, s melyek felett az úriszék örködött, csakis úrbérik lehettek.

(Folyt. köv.)

Régi képek. (Festmények.)

1. *Bácsmegyei történelmi társulat* tulajdonában vannak: a) Grassalkovics Antal gróf bajai földesúr életnagyságú festett képe a mult század második feléből; b) egy emberi koponyát ábrázoló régi olajfestmény Grosschmid Gábor hagyatékából.

2. *Gombos Antal* megyei táblabíró birtokában Nemes-Militicsen 1794-ben 32 drb kisebb-nagyobb kép foglaltatott.

3. *Markovics Mátyás* táblabíró birtokában Szabadkán 1827-ben 4 drb (valószínűleg) festett kép.

4. *Mészáros Dániel* (de Pacsér) megyei táblabíró hagyatékában 1837-ben Pacséron: 3 drb (valószínűleg) festett függő kép.

5. *Polyák Antal* megyei táblabíró hagyatékában 1812-ben

Ilokon és Csereviczen: a) egy nagy kép (értéke 30 frt), b) 2 kisebb kép (értéke együttesen 40 frt), c) 21 drb más kép, d) 4 drb arckép, e) 3 drb kép, f) a király és királyné képei, g) a magyar koronázási jelvények aranyozott képe.

6. *Rezsny János* pacséri közbirtokos hagyatékában 1844-ben: a) 11 drb „Pacsics kapitány rajzabeli“ képek, b) egy kép, mely bács megyei parasztokat ábrázolt.

7. *Vöröss István* táblabíró hagyatékában Ó-Moroviczán 1821-ben: kilencz (valószínűleg) festett függő kép.

8. *Zlinszky Mátvás* nagybirtokos hagyatékában Bajsán 1798-ban: a) egy nagy Mária-kép, b) néhai Kovács József alispán képe, c) öt kép a nagyobb városokról.

Régi fegyverek.

1. *Czinna Márton* bajai birtokos hagyatékában 1823-ban Baján: 1 kard, 3 pisztoly.

2. *Gelley Mihály* megyei orvos hagyatékában Zomborban 1812-ben: a) egy huszár kard, b) egy magyar kard, c) egy nagyobb kard (magyar dísz), d) egy kisebb magyar díszkard, e) egy pisztoly, f) egy karabin, g) egy puska.

3. *Gombos Antal* táblabíró gyűjteményében 1794-ben Nemes-Militicsen a következő fegyverek voltak: a) három puska, b) két pár nagyobb pisztoly, c) egy pár kisebb pisztoly, d) egy magyar réz kard, e) egy kis német katona-kard.

4. *Klacsányi András* megyei táblabíró hagyatékában Ujvidéken 1829-ben két drb ezüstözött pisztoly és egy drb ezüst kard foglaltatott.

5. *Latinovics Albert* nagybirtokos tulajdonában 1822-ben Baján: a) egy ezüst kard, b) egy sörétes puska, c) egy puska, d) egy pár sörétes pisztoly, e) egy rezes markolatú francia kard.

6. *Markovics Mátvás* táblabíró gyűjteményében Szabadkán 1827-ben: a) rövid puska ezüsttel díszítve, b) rövid puska rézzel díszítve, c) kétesövű puska, d) két drb egycsovű (hosszú) puska (flinta), e) egy pár pisztoly, f) vadászkés, g) bandériális

rezes kard, h) gyalogos tiszti kard, i) régi magyar kis kard rézzel díszítve, k) magyar huszár-kard, l) egy pár arannyal kivarrott tarsoly.

7. *Mészáros Dániel* (de Pacsér) megyei táblabíró hagyatékában 1837-ben Pacséron: a) egy ezüstös kard, b) egy aczél kard; Tavankúton: a) két puska, b) hat pisztoly. Árverésen eladatott: 7 pisztoly, 5 puska, 3 kard, 1 fokos.

8. *Polyák Antal* pacséri közbirtokos, megyei táblabíró hagyatékában 1812-ben Illokon: a) egy hosszú damaszkolt puska, b) egy hosszú puska, c) egy másik hosszú puska, d) 3 drb rövid (stutz) puska, e) egy kétesövű puska, f) egy rövid puska, g) egy francia puska szuronynyal, h) egy pár ezüstözött pisztoly, i) egy pár ezüstös pisztoly (100 firt becsértékkel), k) két pár közönséges pisztoly, l) egy damaszkolt pisztoly, m) négy drb egyszerű pisztoly, n) magyar kard, o) ércz fokos, p) félércz fokos, r) vas fokos, s) lőportartó, t) négy drb vas vadászati tárgy.

9. *Rezsny János* (de Pacsér) közbirtokos hagyatékában Pacséron 1844-ben: a) egy aranyozott hüvelyű kard, b) két egy csövű puska.

10. *Rudics Máté* kir. tanácsos, almási nagybirtokos 1808-ban készíttetett egy aranyos díszkardot, ezüsből, melyet 1825-ben kelt végrendeletével *R. József* nevű unokája örökölt.

11. *Vojnits Lőrincz* szabadkai birtokos és megyei táblabíró 1834. évben kelt végrendeletében nagyobb számú fegyvereiről és egy ezüst kardról intézkedik.

12. *Vöröss István* táblabíró hagyatékában Ó-Moroviczán 1821-ben: a) egy rezes kard, b) egy acélos kard, c) három rossz rövid kard, d) egy puska.

13. *Zlinszky Mátyás* nagybirtokos és táblabíró hagyatékában 1798-ban következő fegyverek léteztek: a) két kard (egyik újabb, a másik régi), b) egy régi török kés, elefántcsont nyéllel, c) egy török puska, d) egy puska, e) 7 drb más puska, f) két drb pisztoly.

Közli: D. Gy.

Csonoplya község telepítése.

Közli: Czirfusz Ferencz.

Aláb irt Fölséges Udvari Magyar Kamara nevén adom tutára mindenekk az Kiknek illik: hogy minek utána az Királyi Coronalis Bácsi Districtusban levő Csonoplya nevű Helységnek legalább száz Magyar vagy Tóth Papista Familiákkal való meghszálítása resolváltatott, a végre Esztergami János, ugy mint szabados, az ilyen Familiákk vizsgálására és keresésére rendeltetik; Minnyájan azért Tiszt. Uraimék, illendő becsülettel requiraltatnak, hogy azon szabadost Esztergami Jánost nem csak mindenütt Szabadossan jární kellni bocsássák, de ahol szükséges léssen, neki assistentiát adgyanak. Akik pediglen oda akarnak jönni, következendő képen assecuráltattnak:

1-mo. Engedtetik, hogy azon Lakosok, kik kívánt Helységet megh szállani kíványák, minnyájan Magyarok, vagy Tóthok és Páristák legyenek.

2-do. Nem örökös Jobbágyokk, hanem bé lépendő Contractus szerint Taxás Lakosokk tartatni fognak.

3-io. Álhatatossabb meg maradásoknak okáért egy Cameralis Pusztá, tudnia illik: Dolova már assignáltatott és határok szerint nekik Consignáltatni fog.

4-to. Minthogy pediglen fönt irtt Lakosok magok házait Mór-Téglákbul föl építeni kötelesek lesznek, azért a Tettes. N. Vármegye részerül minden Portiotúl és egyéb közönséges Terhektül négy Esztendeigh; a Fölséges Kamara részerül pedig hét Esztendeigh minden adótúl és Dézmátul mentek és szabadok lesznek, két Esztendő eltelése után pediglen akár mennyire szayorodgyék az Helység, mint Csonoplyai határon levő földitül mostani árendát Kétszáz Rhen. frtot, a pusztátul pedig, mint az Uraságtul determináltatik, fognak fizetni, és magok gabonás életekbül a Csonoplyai földön és Polove Pusztán az hetedét fogják astálni és azon az Pusztán az Papi Dézmátul ugy mint praedialis Határban mentek lesznek. Ugy szintén a Káposzta,

Kender, hajma és egyéb kertbeli veteményekben minden nemű Dézmátúl immunitáltak.

5-o. Mészárszék pediglen nékiek Árendába adatik.

6-o. Boltos Kalmárokat helységekben befogadhattnak, kiki maga kereskedésekből, be vett szokás szerént, az Uraságnak fizetni fognak.

7-o. Többször irt Lakosokk mindenütt akarattyok szerint fát vágni szabad nem lészen, de ugyancsak a fölépitendő házakra szükséges fa, a midőn én nékem alább meglírtt, ugy mint ezen Coronalis Bácsi Districtusban levő Administrátorának magokat bejelenteni fogják, kiadatik.

8-o. Minnyájoknak ugyan szabad migratioja lészen s Házaikat, szőleiket és egyéb magok örökségeit el adhatták az Uraságh hirével, azokk árábúl mindazáltal minden tizedik pénz az Urasághot fogja illetni; és mivel az Uraságh vagy N. Vármegyének, akár az Falunak, vagy másnak tartoznának azt Complonálni köteleztetnek.

9-o. Tiltatik ellenben, hogy az szabad esztendőkk ideje alatt szőkevényen senkinek sem szabad el menni, abban subversálódván, mint az Urasághnak, mint az Falunak kára: De reliquo az Cameralis Protectio és Oltalom minnyájokk égetetik. Mind-ezek pedig saját kezem irásával és pecsétemmel erősítettnek.

Datum Zombor die 11-a Juniji Anno 1752. Francis. Jose. de Redl m. p. Főlséges Császár és Magyar Országgi Koronás Királynének Tanácsa és Cootis. Bácsi és Tiszán innend való Jószágának Administrátora.

A Bács-Bodrogh vármegyei községek régi pecsétjeiről.

(Kiadatlanok.)

1. *Dautova*. A pecsét belkörében (talán) a boldogságos szűz a kised Jézussal, jobbra tőle egy kalász és a felett csillag,

balra egy szék (trón?) s felette szintén csillag. Körirata: „Sig. Poss. R. Caalis. Dautova. 1770.“

2. *Gara*. A pecsét belkörében Szent-László király lóháton látható. Körirata: „S. Lad. Pat. Pos. C. Gara.“ (Év nélkül. 1816. évi iratról.)

3. *Ó-Verbász*. Három mezőre osztott pajzs 1. udvarában szőlőtőkék, a 2. udvarban ekevas és csoroszllya, a 3. udvarban egy vitorlás gálya. Felirata: „Sigil. Reo. Caalis . . . Vetus Verbász.“ (Jelen század elejéről.)

4. *Madaras*. Címerében egy túzok áll, csőrében buzakalászszal. Körirata: „Sigillum possessionis Madarass. 1787.“ (1791. pecsét.)

5. *Járek*. A pecsét belkörében felül egy pelikán féle madár, alól ekevas és csoroszllya mellett szélről egy-egy csillag. Körirata: „Sigillum Poonis Jarek. 1809.“

6. *Szónta*. Belkörében egy elmosódott szent áll, jobbában lámpát (?) tart. Felirata: „S. S.“ (1780.)

7. *Doroszló*. Belkörében egy elmosott szent van. Felirata: „Doroszló.“ (1780.)

8. *Hodzsák*. Belkörében egy szent áll hármias virágot vagy kalászt tartva, mellette jobbról csoroszllya, balról ekevas. Felirata: „D. O. F.“ „I. Z. O.“ (1780.)

9. *Déronya*. Belkörében egy kalász felett fél koszoru. Felirata: „A. E. P. Deroni. 1782.“

10. *Bácsujfalu*. Belkörében csoroszllya és ekevas közt levő szivből egy lombos fa emelkedik, melytől jobbra és balra egy-egy szarvas ágaskodik. Főirata: „Bachujfalu.“ (1780.)

11. *Novoszeló*. Belkörében kép helyett ezen felirat áll: „S. Anna.“ A köriraton: „Sigillum Novoselensae“ olvasható.

12. *Bukin*. Belkörében keresztelő Szt-János Jézust kereszteli. Körirata: „Sigillum Bukiniense.“ (1780.)

13. *Glozsán*. Belkörében ekevas és csoroszllya között egy fa áll. Felirata: „Sigillum P. Golossan.“ (1780.)

14. *Plávna*. Belkörében egy kis kereszt alatt ekevas és csoroszllya. Felirata: „S. I. P.“ (1780.)

15. *Vajszka*. Belkörében két ág között egy ekevas és csoroszllya. Felirata: „Weisca.“ (1780.)

16. *Bogyán*. 1780-ban külön pecsétje nem volt s e célra Vajszkáét használta.

17. *Ó-Palánka*. Belkörében ekevas és csoroszllya között egy lombos fa áll. Felirata: „B. P. II. P. C. I.“ cyrill betűkkel. (1780.)

18. *Új-Palánka*. Belkörében középen egy folyam fut keresztül, melynek mindkét partján fák állanak. Körirata: „Sigill. Novae Palankae.“ (1780.)

19. *Begecs*. Belkörében ekevas és csoroszllya között egy lombos fa áll. Felirata: „Sigillum Possnis. Begecs. 1759.“

20. *Ó-Futak*. Belkörében ekevas és csoroszllya közt egy virágos növény (dohány?). Körirata: „Sig. In. W. Futack.“ (1780.)

21. *Új-Futak*. Belkörében egy férfi kaszával vágja a gabonát. Körirata: „Neu Futacker gemein. insigi.“ (1780.)

22. *Piros*. Belkörében egy női alak egyik kezével valami növényt, másikkal edényt tart. Felirata: „W. P.“ (1780.)

23. *Kiszács*. Belkörében egy férfi áll jobbjobban kalászköteget, baljában sarlót tartva. Felirata: „Sig. Possonis Kisács. 1756.“

24. *Glozsán*. Belkörében ekevas és csoroszllya között egy lombos fa áll. Körirata: „Sigil. Poss. Glozsán.“ (1780.) — *Más pecsétje*: a belkörben ekevas és csoroszllya közt egy ember áll jobbjobban sarlót, baljában gabona-kalászköteget tartva. Körirata: „Sigillum communitatis Glozsán 835.“

25. *Cséb*. Belkörében ekevas és csoroszllya között egy fa áll, mely fölött emberi fej körül két oldalról egy-egy oroslán ágaskodik. Felirata: „Cséb.“ (1780.)

26. *Petrovác*. Belkörében egy férfi áll sarlót tartva, mellette kétfelől ekevas és csoroszllya. Körirata: „Sigillum Petrovác.“ (1780.)

27. *Kulpin*. Belkörében egy zöldelő fa mellett ekevas. Körirata: „Sig. Pos. Kulpin.“ (1780.)

28. *Sóvé.* Belkörében ekevas és csoroszllya között egy lombos fa áll. Felirata: „S. S.“ (1780.)

29. *Szilbás.* Belkörében két zöldelő fa és ezek mellett ekevas és csoroszllya. Felirata cyrill betűkkel: „C. C.“ vagyis S. S. (1780.) A későbbi pecsét belkörében egy papi ornátusba öltözött szent alak áll, jobbában pásztorbotot, baljában könyvet tartva. Felirata: „S. S.“ (1841.)

30. *Gajdobra.* Belkörében egy férfialak jobbában kalászköteget, baljában sarlót tart. Körirata: „Sig. Communitatis Gajdobrae.“ (1780.)

31. *Paraga.* Belkörében ekevas és csoroszllya közt egy kalász; alattuk egy ásó vagy lapát. Felirata: „S. P.“ (1780.)

32. *Tovariso.* Belkörében egy ekevas. Felirata cyrill betűkkel: „C. T.“ vagyis „S. T.“ (1780.)

33. *Obrovác.* Belkörében ekevas és csoroszllya felett egy kereszt, körül pedig négy csillag. Felirata alul cyrill betűkkel: „C. E. O. B.“ (1780.)

34. *Kuczura.* Belkörében ekevas és csoroszllya között egy növény vagy fa áll. Felirata: „Kuczura.“ (1780.)

35. *Pivnicza.* Belkörében ekevas és csoroszllya között egy zászló áll. Körirata: „Sig. Com. Poss. Pivcien.“ (1780.)

36. *Temerin.* Belkörében ásó, ekevas, kalász és fa áll. Körirata: Selo Temerin 1733.“

Variánsok.

Apatin. 1751. variáns belkörében egy szent keresztet és pálmaágot tart. (1780.)

R.-Militics. Belkörében ekevas és csoroszllya közt egy kalász. Felirata: „R. M.“ (1780.)

Karavukova. Belkörében ekevas felett egy szent alak hármaskalászt tart. Felirata: „Karavukova.“ (1780.)

Keresztur. Belkörében ekevas és csoroszllya közt egy fa áll. Felirata: „Sig. Kereszturiensae.“ (1780.)

Felső-Szent-Iván. Belkörében Szent Iván álló alakja látható, jobbában lobogót tartva. Körirata: „Fölső Szent Ivan 1789.“

Tovarisoa Belkőrében ekevas felett nemesi korona, két oldalról pedig kalászos növények állnak. Körirata: „Sigill. Possnis Tovarisovae.“ (1841.)

Közli: D. Gy.

B á c s.

Bács város, vagy inkább vára — a róla elnevezett vármegye ősi székhelye — ősrégi híres hely, a melyet neve tanúsága szerint is a honfoglaló magyarok már lakott és erődített helynek találtak.

Bács szó t. i. a szláv nyelvben — ahonnan a magyarba is átment, így a székhelyeknél: bács, báty, bácsi szó is — juhász jelent, bacsija pedig juhászatot*); tehát az ősi itt lakott nomád-életű szláv népnek egy nevezetesebb telepe volt itt, melyet a magyarok elfoglalván nevét is megtartották, és bizonyosan mint nevezetesebb telepet az egész környék a róla nevezett Bács vármegyének katonai és közigazgatási középpontjává tették.

Bácsnak egyházi tekintetben is nevezetes szerepe jutott, a midőn többször hosszabb-rövidebb időre érsekségi székhely is volt.

Csak hogy ezen kérdés, a mely már 100 évnél tovább foglalkoztatott egyes írókat, de az adatok hiányában teljes bizonyosságra még nem juthatván, ma is egyedül a valószínűség

*) Dudás Ödön B.-Bodr. I. 1878: 76. a hol még a turáni bat: boldogság és a szláv batina, bata: fatörzs, bot jelentésű szókat is veszi kombinációba.

Stelzer Bácska 1881. Nr. 22. Ujvidék 1881. Nr. 23. „Bács tulajdona“ cím alatt a bács nevet az ószláv nyelvből, baština (taereditas, fundus, vinea) szóból véli származtatni. — A telepet pedig római eredetűnek tartja, a mit a Henszlmann ásatásai által napfényre hozott sok római téglá és faragott kő is bizonyítani látszik.

Stelzer Ujvidék 1879. Nr. 13. A bastina-tól való származtatást még sem akarta elhinni, és Bács, Pács, Pécs nevekre a szláv bácske, hordó szóra is gondol, mint az említett helyeken volt avar kőrsánczoknak, az u. n. ringeknek szláv nevére (lévén a hordó is kerek alakú!). — De bács régi iratokban szláv férfi név is volt.

és az egyes írók tekintélye fokán áll. Némelyek t. i. egy önálló bácsi és egy külön kalocsai püspökséget hisznek, melyeket Szent-István alapított, mások pedig a külön álló két püspökség létezését tagadják. — S ezen tárgyat érdeklő adatokat nekünk is röviden be kell mutatnunk.

A kalocsai püspökséget kétségkívül (bár okirata nem ismeretes) Szent-István király alapította, mint a pécsi püspökségnek keleti szomszédját; úgy hogy az alsó Duna-Tisza köze, tehát az egész Bácska, és még a Dunán túl a Szerémségnek egy része a Duna mentében a kalocsai egyházmegye területéhez tartozott. Ez iránt a két szomszéd között viszály keletkezett, a mely végre 1093-ban Dezső kalocsai p. ellen dőlt el, a kinek szerémi területe a régi határokkal jelöltetett ki, t. i. a Kőárok vagy Kőértől (a mai Bánostor-tól) keletfelé Szlankamenig; a Kőároktól nyugat felé pedig a pécsi püspöké.

A terület ezen helyzete mellett akkor még egy külön bácsi püspökség létezése nem valószínű. — Ezen 1093. évi okmányt azonban egy Fábián hitelesíti, a ki magát egyszerűen, az egyházmegye megnevezése nélkül, püspöknek írja. A zágrábi püspökség alapító-levelének (1092—94. évekből) kezdetén Fábián bácsi érseknek mondatik.

Ezen két adatból azt lehet következtetni, hogy Szt-László 1085, vagy legkésőbbben 1094-ben Bácsban érsekséget alapított, vagy mint Pray véli, hogy Szent-László a már Szent-István által alapított bácsi püspökséget most érsekségre emelte; ámbár minderre egy okiratunk sincsen.

A kalocsai püspökség mellett egy külön bácsi püspökségről csak Fábiánnak az 1096-iki felemlítése szólhat, a kit a zágrábi okirat szerint bácsi püspöknek kell tartanunk. De ellene mond a területi helyzet!

Az 1094-ben említett első bácsi érsek (Fejér Cod. dipl. I. 484., 487.) után csak 1124—1130-ból ismerünk más bácsi érseket Gergelyt és 1134-ből Francicát, egyszersmind utolsót. 1229 óta már szerémi püspökség is volt, a mely a kalocsai

érseki megyéből hasított ki, s így egy külön bácsinak nem találjuk helyét. Egy 1266. évi pápai irat pedig először említi a kalocsai és a bácsi egyházaknak egyesítését. De hogy már az előtt is egy volt, mutatják az 1233. és 1234. évi okiratok is, a hol a kalocsai érsek intézkedik Bács városban és a 2 káptalannal intézkedik, sorban mindig előbb a kalocsai, utána a bácsi van felsorolva.

Feltűnő, hogy az 1093. évi adatot leszámítva külön bácsi és külön kalocsai püspök vagy érseket egyidőben nem ismerünk; az említett három bácsi érsek idejében nem volt egyszersmind kalocsai püspök, s viszont a közbeeső években (1096., 1103—1113.) csak kalocsait találunk, de nem egyszersmind bácsit. Francica után 1135 óta pedig csak kalocsai érsekekkel találkozunk, csak hogy Miko felváltva majd kalocsai (1156., 1169. évben) majd ismét (1163-ban) bácsi érseknek írja magát, így később András kalocsai érsek is 1179-ben bácsi érseknek. — S ebből valószínű, hogy ezen csak egy egyházmegyei területen váltakozó címmel említett főpapok egy és ugyanazon egyházmegyének fejei voltak, nevöket az időszerinti székhelyről kölcsönözve. Sőt György kalocsai püspök már 1050-ben is érseki címmel említették. (Csak az 1014. évi Fábían okoz zavart!)

Kalocsa város az egyházmegye szélén volt és csupa idegen papi birtokok között (lásd Fraknoi, A szekszárdi apátság tört. 38. lapján) valószínűen csak ideiglenes székhely lehetett, a mely későbbben 1094 körül bizonyára adminisztracionális okokból minthogy a szerémség is joghatósága alá tartozott, az alkalmasabb s jobban a központban levő Bács városba helyzetetett át, de úgy, hogy a székes káptalan Kalocsán maradt (Pauler Magy. nemz. tört. I. 220. és 510.) és Bácsban is külön új káptalan szerveztetett.

1135-ben az érseki székhely — eleintén még csak felváltva, de később végképen — ismét Kalocsára tétetett át, (azért nincsenek azóta bácsi érsekek!) de Bácsban is továbbra fenállott a külön székes káptalan, a mely tagjainak első ismeretes ok-

iratos felemlítése 1158-ból való. — De azért egy 1184. évi okirat (Fejér, Cod. dipl. III. 217.) is még határozottan említi a kalocsai érsekről, hogy székhelye Bácsban van (habet sedem Bachiensem et habet duo millio et quingentas marcas . . .)

A két egyházmegye tulajdonképeni eredetileg azonossága és egysége két székhelylyel és két székes káptalannal, Pauler mellett főképen Városov Gyula véleménye, a ki ellen Dudás Gyula (I. irod. jegyzetek) a Szent-Isiván által alapított külön bácsi érsekség létezését vitatja. Az u. n. egyesítés nem lehetett az 1135. év, mert 1219-ben a bácsi és a kalocsai káptalanok együtt működnek a kalocsai érsek választásában s a pápa maga is még 1265-ben csak kalocsai érseket ismer, és csak 1266-ban említi először az egyesítést (Colocensis et Bach. ecclesiae, quae auctoritate apostolica sunt unitae). Ezen egyesítés módja pedig nem két eddig külön egyházmegyének (a milyen nem is volt) egy érsekségbe való egyesítése volt, hanem bizonyára a Kalocsán székelő érseknek közelsége miatt befolyásosabb kalocsai káptalan által, jogaiban s befolyásában csorbított bácsi káptalan tett a pápánál lépéseket az iránt, hogy a kalocsai és a bácsi székesegyház hasonszerű egyesítése által saját veszélyeztetett egyenjogúságát biztosítsa. (Balics, Egyh. tört. II. 21.) S csak ily értelemben tünteti fel ama egyesítést Károly kir. 1311. febr. 3. kiadott megerősítő okirata.

A bácsi érsekséggel kétségtelen egykorú volt a Szent-Pál apostolról címzett bácsi prépostság és székes káptalan, a mely az érseki székbely áttétele után is ift maradt. Első felemlítését és tagjai névsorát egy 1158. évi okirathól ismerjük, azonkívül mint hiteles hely számtalan kiadványában adott jelt életéről és működéséről. Legelső ismert kiadványa a Tamás bán és az oronthei udvarnokok között 1229-ben létrejött egyességről. Más kiadványa egy a Kői káptalan pörében tartott év nélküli tanu-vallatás, (1222—1277. évekre teszik) de 1230-nál régibb nem lehet, mert a szerémi püspökség és kői káptalan 1229-ben szerveztetett. Azután vannak kiadványai 1237, 1244, 1252, 1519,

1520-ból, tehát a mohácsi vészig. — Palisnay György prépost 1526. a mohácsi téren esett el, utána még Egreusi Lőrinc lett a nagyprépost, a kit Ferdinánd kir. 1527. okt. 13. is megerősít. Ez utolsó adatunk.

Nevezetes az 1252. évi eredeti kiadvány az országos levéltárban (M. O. D. L. 374. sz.), a melyen még nagyobb alakú függő pecsétje is meg van: Szent-Pál apostol, jobbában karddal, baljában könyvvel. — Kisebb alakú pecsétje 1361-ből.

A bácsi káptalanhoz 1346-ban a bácsi, a szegedi és a szerémi főesperesség tartozott.

1479. egy nagy és 1483/4. kis prépost említetik, máskor mindig egyszerűen csak (praepositas) prépost.

A török hódoltság után a bácsi prépost czíme is újra felélevenítettett és különböző egyházmegyei kanonokok kapták. 1738. óta mindig egy kalocsai kanonoksághoz volt kötve, első lett Házy György; és 1764. dec. 12. Mária-Terézia a kinevezési jogát a kalocsai érsekre bízta. — 1776. évi kir. rendelet pedig e jogot ismét megszünteti és az ötödik kanonoki stallumhoz kötötte e czímet: praepos. minor de Bach.

A bácsi székesegyház vagy templom kutatására Hajnald érsek 1870-ben ásatásokat rendeztetett, azonban eredménytelenül.

A bácsi templom, Szent-Pál apostolnak szentelve 1351. ápr. 30. megégett, a bácsi káptalan által kiadott sok birtoklevél is elveszett, tehát a káptalan birtokait és jogait megújítja.

De akár hogyan álljon Bácsnak püspöki vagy érsekségi kérdése — annyi bizonyos, hogy e helység már Szent-István király alatt is nevezetes hely volt. — A Szent-István vagy Szent-László korabeli székesegyház alapfalait Henszlman 1872-ben nem a vár udvarában, hanem ettől távol a várostól keletre a mostani köztemetőben találta fel, de az új sírok miatt alaposan nem nyomozhatta. (Arch. Értes. 1872. 90. és Grabug 170.)

Azonban fenáll még, mint egész vármegyénk legrégebb s legtisztesebb középkori épület emlékünk, bár újabb építések által eredeti szépségéből veszített is, a bácsi mostani kapistranus

Ferenczrendiek temploma „Mária mennybe meneteléről“ címezve, s a mely Henszlman állításai szerint igen valószínűen az 1241. utáni évekből, de 1300 előtt való. (Arch. Értes. 1870. 88. — Dudás, Rég. Emlék 102.) Evvel kapcsolatban állott bizonyára egy zárda is, a mely azonban hihetőleg gyarlóbb anyagból lévén építve, az idő és a háborúk viszontagságaival nem tudott úgy daczolni, mint maga a templom. Azért több ízben el is pusztult. Ezen zárda eredetileg a templáriusoké volt, — 1301. óta a minoritáké (conventuale) — a XV. század közepe táján a reformált conventual, vagy az observantes szent Ferencz-rendieké lett. (Balog, Elisabet királynő 1370-ben vagy alapította, vagy pedig már megerősítette Bácsosn a barátokat.) A mohácsi vész után elpusztulván, a törökök engedelmével bosnyák barátok építették itt fel hajlékukat; 1687-ben újra elpusztulván, 1699. ismét felépítik, mignem a Rákóczi-féle hadjáratokban újra lakhatatlanná lett. — Ezután 1715-ben Ferencz-rendi barátok ismét lakhatóvá tették és a templomot is kiigazították és sokáig a plébániát is vitték. A mostani zárda pedig egészen újból 1734. óta épült és 1740-ben készült el egészen. A templomot pedig 1832-ben az érsek és a hivek adakozásából mentették meg az összeroskadástól.

Bács város másik nevezetessége, a mely már csak romokban regélhet a régi idők viharairól, a vár, a mely a várostól nyugatra van, a Mosztonga által majdnem egészen körülzárva, csak keletfelé, a városfelé nem. Innen a városból egy kapun jutni oda, a várban a vártorony-kapu mellett balra van a kalvária, a hol vagy félszáz házból álló u. n. vár nevű utca is van s ennek végén nyugat felé vannak árokkal elválasztva a régi vár tiszta romjai emberhordta magaslaton.

Bizonyára már a magyarok előtt is volt erődítvény, földvár — de a szilárd anyagból épült vár mikor lett?

Henszlmann 1870. évi ásatásaiból következtetve, a bácsi nagyobb erődítés középpontját képezi, a melyet $\frac{1}{2}$ órányi távolságban nagy körvonalban árkok és sánczok is védtek és előretolt őrtornyok. A sánczok egyes részei ma is láthatók és a Szent-

Antal kápolnánál a bukini út mellett, ily őrtorony romjait is találta Henszlmann.

A város a bácsi illetőleg a kalocsai érsek birtokát képezte. Azonban Róbert Károly király az érseki szék üresedését felhasználván, 1338—42 közt maga részére kezeltette és bizonyosan akkor építette is újból e várat, mint országos védvárat a szerb király ellen. Csak a pápának többszöri sürgetésére határozta magát a király az érseki széket betölteni, és az elfoglalt birtokot az érseknek ismét kiadni, a mi 1342-ben lehetett.

Ezen város és a vár azután az érsekek kezén volt. A XV. végén Várdai II. Péter, a ki sokat lakott itt, újból felépítette és erősítette meg és a Mosztongát is kimélyítette és czélszerűen a vár szolgálatára alkalmazta. Az újjátást és építést Tomori érsek fejezte be. (Henszlmann, Grobugen . . .)

A török korban török helyőrség lakott benne — aztán császári csapatok vannak itt, míg 1705-ben Rákócziak beveszik, romba dől . . .

Iványi István.

A bodrogh-monostorszegi ásatásokról.

Társulatunk évkönyvének folyó évi III. füzetében Gubitza Kálmán tagtárs úr érdekes cikket közölt, az általa Bodrogh-Monostorszegen végzett ásatásról.

Az ott talált érdekes lelet arra indította társulatunk választmányát, hogy a nmgú vallás és közokt. minisztérium által őstelepek kutatására nyújtott segélyből, tüzetes kutatásokat eszközöljön a bodrogh-monostorszegi őstelepen, és hogy az ásatás vezetésével Gubitza tagtárs urat bízza meg.

Gubitza úr a rárótt missióra szíves készséggel vállalkozván, ügybuzgósága és szakértelmével rövid idő alatt olyan lelettel gazdagította muzeumunkat, mely immáron annak egyik díszévé vált.

Szeptember 10-én kezdve meg a munkát a Ferencz-csatorna bodrogh-monostorszegi hídjától északra eső felhagyott tégláégetőtelepen, és az akkori nagy szárazságban négy napig bajlódva a termő réteg elhordásával, már 15-én rátalált az első és második sírra, 16-án pedig a harmadikra, a legérdekesebbre és a negyedikre.

A sírok fekvése soros temetkezési helyre vall. A tetemek közül az első, második és negyedik sírbeli ülő helyzetű, a harmadik sírbeli fekvő. A tetemek közül a második, harmadik és negyedik keletre, az első sírbeli pedig nyugatra néző helyzetű volt. A harmadik sírban a koponya a testnél jóval magasabban, a test közepe táján találtatott.

Az első sírban talált koponya keskeny és hosszú, a homlok hátra hajló, a második sírbelié az alakítás nyomát viseli magán, a más kettő semmi különösebbet nem mutatott.

Az első és harmadik sírbeli tetemek határozottan női egyéneké, a sok női dísz után ítélve.

Az első sírból a fej mellett talált edény-töredéken kívül, a nyak körül talált 34 apró zöld, 5 drb nagyobb irizáló és 2 drb nagyobb zöld gyöngy; továbbá a nyak tájékáról való — talán a ruha összekapcsolására való bronz csat, és a térd mellől a jobb kéz könyöke tájáról egy a fésűre emlékeztető elefántcsont tárgy került elő.

A második sírban a csontvázon kívül egyéb nem találtatott.

A harmadik sír lelete gyöngyökben — úgy mennyiség, mint qualitás dolgában — igen gazdag, — de hadd szóljon itt Gubitza úr jelentése:

„Szeptember 16-án volt a legérdekesebb és legszerencsésebb napunk. Az előző napon megnyitott sírt óvatosan kutattam tovább. A test többi részeit (A fejet már 15-én este megkaptam. Titk.) 20—35 cmrel mélyebben találtuk meg. A csonka test rendesen kinyújtva feküdt a sírban.

Az első nyakcsigolya alatt nagyobb szemű rovátkos gyöngyszem feküdt. Ugyanott feküdt az egyik bronz fülbevaló is; ezt azonban csak hiányos darabokban emelhettem ki. Párját a mell

tájékán találtam meg. A feltárás a nyaknál kezdetvén meg, csakhamar előtűntek az apróbb-nagyobb szemű gyöngyök, s a bronzból készült nyakdíszek. E gyöngyök színe sárga, zöld, kék, fekete, fehér, piros stb. Anyaguk: üveg, gyanta, koráll s más ismeretlen anyag. A sárga gyöngy a kéz alatt szétmálik. A gyöngyök, különösen az apróbbak sűrű sorokban övezték a nyakat. A nyakesigolyák és a bal kulcs-csont táján csillant elő az első arany gombostű, melyet alkalmasint a ruha összetűzésére használtak. Ugyanilyent a jobb lapoczka-csont táján is találtunk. Alakja az előbbiével azonos. Ez a két kis tárgy az ötvös művészetnek legkezdetlegesebb formáit mutatja. (A feje az által képezetett, hogy a vége laposra kalapáltatott. Titk.) A két kar a testtel egy irányban nyújtózkodott. A balkar és bordák közt egy (elefántcsont) fésűt találtam.

Az öv tájékáról nagyszemű (szurok) gyöngy került elő. Van közöttük két nagyobb, melyeknek fekete alapja piros petytyekkel van tarkázva; van egy, mely a kerületén világos sárgás czirádájú, és több kisebb különféle színekkel díszlő bordás gyöngy is.

A jobb kéz gyűrűsújját egy bronz gyűrű ékesítette.

A legtöbb gyöngyöt azonban az egymás mellett fekvő lábfejeknél találtam. Marék számra szedtem itt össze az apró fekete és zöld gyöngyszemeket; de öreg szeműt is nagy számban találtam. A nagy gyöngyszemek, s az ezek közt talált bronz csörgők és 4 drb kifűrt szarvasfog, bronz-drótra volt fűzve, de a drótból csak itt-ott találhattam meg egy darabot.

A lábfejeknél találtam még két bronz (a tüzetesebb vizsgálatnál ezüstből valónak találtatott. Titk.) csatlót is.

Egész armadája a gyöngyöknek.

A negyedik sírban egy edényt talált, mely azonban szét-esett a kiemelésnél.

A sírlelet, tüzetesebb meghatározás végett a nemz. muzeumba küldetett, hol is dr. Hampel J. egyetemi tanár, tiszteletbeli tagtárs úr által átvizsgáltatván, visszakérült társulatunk muzeumába.

A koponyák az orsz. antropologiai muzeumba kerültek.

Hampel egyet. tanár úr meghatározása szerint a lelet a szarmata korból származik.

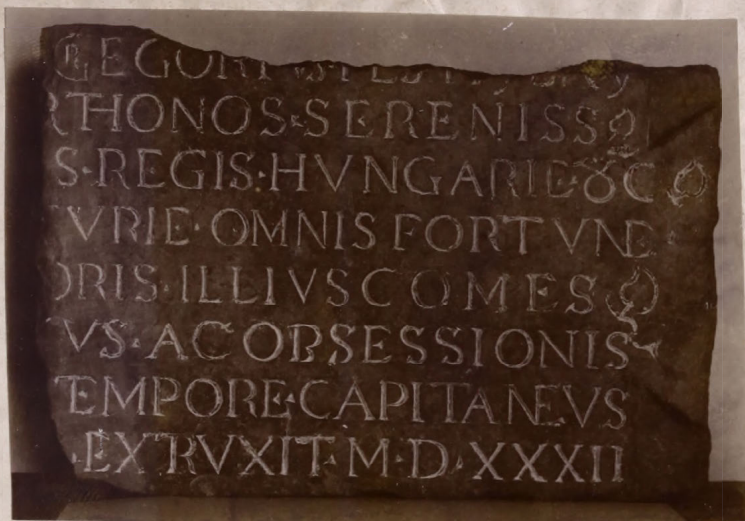
Az ásatások idején társulatunk buzgó alelnöke kétszer is meglátogatta a munkálatokat, második útjában dr. Molnár orsz. képviselő, Falcione L. és dr. Dudás titkár urak társaságában. A választmány tagjai közül Kozma L. orsz. képviselő, Kurucz s. tanfelügyelő, Roediger gimn. tanár urak rándultak ki az érdekes ásatás megtekintésére.

A bodrogh-monostorszegi u. n. apátsági romok közelében (Sziga sziget) a Dunaparton sírok tártván föl a Duna alámosása által, az onnat nyerhető lelet megmentésére annyival is szükségesebbnek mutatkozott minden lehetőt megtenni, mivel a Duna nap-nap után mossa beljebb a partot. A szokatlan alacsony vízállás meg épen lehetővé tévén az ásatást, választmányunk elhatározta, hogy itt is kutattatni fog, és pedig ismét a szerencsés kezű Gubitza tagtárs urat kérve föl az ásatások foganatosításával.

Addig is, míg az ásatásokra a sziget tulajdonosától megérkezne a végleges engedély, egy próba árok húzására kaptunk engedélyt a felügyelőségtől, s ezen próba is elég világosan megmutatta, hogy választmányunk nemcsak hogy a helyes úton halad, midőn Bodrogh-Monostorszeg környékén kutat, de hogy arra méltó vezetőt is talált.

Folyó év december 15-én jelentette már Gubitza tagtárs úr, hogy a felszín körül talált csekélyebb fontosságú újabbkori vas-eszközökön kívül, a próba árokban egy feliratos márvány tábla darabot talált.

A tábla beszállíttatván muzeumunkba, arról fotografiai képet készítettem, melynek mását ide mellékelve találja a szíves olvasó.

A név kiolvasására segélyünkre lehet azon adat, mely szerint 1513-ban a krakói egyetemnek megyénkbeli egy „Steph. Pestényi de Martonos“ nevű hallgatója volt. (Évk. 1895. évf. 90. old. Frankl I.) Továbbá, hogy a Pestényi-család már 1495-ben szerepel „Martonosi“ előnévvel (Bács-Bodrogh vármegye Monografiája I. k. II. r. Dr. Dudás Gy.) Ezt tudva, könnyű lesz kiolvasni, miszerint e kő Gregorius Pestényi emlékezetére állítottatott be, amint az a foglalási helyekből látszik, valamelyes falba.

Hampel egyet. tanár úr véleménye szerint e kő egykoron Bodrogh vár falába volt beillesztve annak emlékezetére, hogy e várat gróf Pestényi György, ki a várnak 1530 körül kapitánya vala, restauráltatta és kibővítette. Ez az a fontos kőbevésett okmány, mely után megyénknek a múlt században történt határjárása alkalmával hiába kutattak — és a mely nemcsak Bodrogh várának fekvését, de a megye határát is hivatva volt megjelölni.

..... r s.

A bogojevai ásatásokról.

A „Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat“ választmánya, f. év második felében ásatási czélokra a nmgú vall. és közokt. miniszteriumtól segélyt nyervén, elhatározta, hogy több helyen, és ezek közt Bogojeván is kutattatni fog őskori sírok után.

A választmány tek. Cziráky Gyula bogojevai s. lelkész urat kérte föl az ásatások vezetésére, mint a ki nemcsak hogy melegen érdeklődik az ügy iránt, melynek a Társulat szolgálatában áll, de már önálló munkásságával is rég kitűnt ezen a téren.

Az ő fáradságot nem ismerő szorgalmának, odaadó buzgóságának köszönhető, hogy ezen ásatás oly szép sikerrel járt.

A gombosi állomástól Bogojevára vezető műút mellett elterülő veremsír területről majdnem 90 darab kő és csont tárgy került napfényre. Cziráky úr véleménye szerint ezen terület körülbelül rézkorszaki temetkezési hely volt.

A lelet a következő tárgyakat mutatja föl:

1. Szilánkok, nyíl-, kés-, fűrészhegyek, silex, obsidián és egyéb kőnemekből 25 drb.
2. Átfúrt állatfog.
3. Nyílhegy.
4. Vakaró.
5. Szarvasagancs.
6. Csontárok.
7. Lapos és hegyes véső.
8. Tőr. Hosszában hasított csontok.
9. Folyami kagylók.
10. Magkövek. (Nucleus.)
11. Rézgyöngy.
12. Kőbalta fokok.
13. Parittyá kövek.
14. Őrlő kövek.
15. Csiszoló kő.
16. Orsó gombok.
17. Agyag kúpok.
18. Kettős orsógomb.
19. Hálósúly.
20. Durva munkájú és díszítésű cserepek.
21. Finomabb, feketére csiszolt cserepek a lakásokból.
22. Kicsiny ivópoharak.
23. Díszes merítő edény.
24. Fazék.
25. Óriási, magtartó edények darabjai.
26. Égett sártapasz a kunyhókból.
27. Két drb fénykép egy verem-sírból.

Ezen kívül egy népvándorlaskorbéli sírmezőre is ráakadt Cziráky úr, melynek kiaknázása ugyan csak most van folyamatban, de az eddig kibontott 13 sírből már is 7 drb bronz függőt, bronz szíjvégeket, apró gyöngyöket, vas csatokat, késeket, nyílhegyeket,

agyagbögérket, orsógombokat gyűjtött. Ezen temetkezési hely soros rendű.

A munkálatok e helyen csak tavasszal fognak intensiv módon folytattni.

Ezen lelet, ezen ideig még szegényesnek mondható muzeumunkra nagy jelentőségű, mert mintegy magvát fogja képezni a rendszeres archeologiai gyűjteménynek.

Cziráky úr ügybuzgósága, fáradhatlan szorgalmával, csak újabb babérokat fűz eddig elért sikereihez.

D. R.

A bácskai nemesség összeírása.

(Folytatás.)

Ujvidék.

Antunovits Pál özvegye.
Balla András.
Bényei Mihály.
Bényei János.
Boderlicza János.
Cseszkó István.
Dömötör Pál.
Dömötör István.
Dömötör Samu özvegye
Zsuzsanna.
Dömötör János.
Dömötör József.
Drozdik János.
Drozdik György.
Drozdik Ferencz.
Duka N. özvegye Euphrozina
Duka Miklós.
Duka Pál.

Duka Péter.
Duka János.
Endrédy Ferencz özvegye Ilona.
Fodor Mihály.
Fodor András.
Fodor Péter.
Funták Antal.
Gregus Károly.
Győry Mihály.
Győry Mojzes.
Győry Sándor.
Hagymásy Sámuel.
Izekutz János özvegye Trézsi.
Izekutz Károly.
Illits Sebők.
Illits.
Joanovits Pál.
Kalapathy Károly id.
Kalapathy Károly ifj.

- Kalapaty Mihály.
 Klacsányi Pál.
 Klacsányi László.
 Klacsányi Albert.
 Klacsányi István.
 Klacsányi Alajos.
 Kliunovics György.
 Kliunovics János.
 Kliunovics Dömötör.
 Kliunovics Mihály.
 Kolosváry Mihály.
 Lehóczky Dániel.
 Lehóczky György.
 Lehóczky Pál.
 Lengyel Mihály.
 Lengyel Péter.
 Mihájlovits Sándor.
 Mihájlovits Péter.
 Mihájlovits János.
 Mihájlovits János özvegye
 Julis.
 Milinszky János.
 Milinszky Imre.
 Miroszávlevits Sabbás özvegye
 Erzse.
 Molnár János.
 Molnár Imre.
 Molnár Vincze János fia.
 Nicolics Máttyás.
 Nicolics Mihály.
 Nenádovics Pál özvegye Julis.
 Novákovits Zsiván.
 Oláh János.
 Oláh Ferencz.
- Oláh József.
 Oláh István.
 Paragh József.
 Paragh Pál.
 Péntzes András.
 Péntzes János.
 Péntzes József.
 Péntzes László.
 Pocksay Pál.
 Pocksay Imre.
 Polyák Márton.
 Polyák József.
 Radisits Simon.
 Radisits István.
 Románovits Uroz.
 Somoskővy János.
 Sörös István.
 Sztverteczky Ignác.
 Sztverteczky Károly.
 Szányi István.
 Szalay József.
 Szerviczky György.
 Szerviczky Sándor.
 Sztanisávlevits Áron özvegye
 Borbála.
 Szmolyánovits Pál.
 Szudy Ádám.
 Szudi István.
 Szudy János özvegye.
 Tapavicza István özvegye
 Márta.
 Tapavicza János.
 Tapavicza Tivadar.
 Tibay Pál.

Tibay András.
Vukodebrankó Ferencz.

Ó-Futtak.

Brunszvik Mária Anna özv.
grófné.
Dedinszky Ferencz.
Piukovits József.
Popovits Illés özvegye.
Popovits Gábor.
Vörösmarty Ferencz.
Zsámbukréty Ádám.
Zsámbukréty Sándor özvegye
Zsembery Gáspár.
Zsuffa György.
Zsuffa Pál özvegye.
Zsuffa József.

Új-Futtak.

Kalocsay Imre.
Kalocsay István.
Török Gábor.

Piros.

Besse Tamás.
Dömötör István.
Körtvélyesy József.

Kiszács.

Szudy Bencze.
Szudy János öregebb.
Szudy János ifjabb.
Szudy András.
Szudy György.

Cséb.

Bezerédy Miklós.
Odry János.
Simándy Mátyás.
Simándy Miklós.
Szánthó Gábor.

Glozsán.

Krasznetz György.
Krasznetz Mihály özvegye
Anna.

Gajdobra.

Fodor Imre.

Bulkesz.

Kovátsits Károly.

Ó-Palánka.

Julinácz Lázár.
Kalenits Pateli.
Odry Mihály.

Német-Palánka.

Bajcsy Károly.
Csathó Zsigmond.
Kliegl András.
Nagy József.
Nagy Károly.
Nagy Mihály.

Új-Palánka.

Bajcsy Mihály.

Markovits Ássi Sámuel.
Nagy György.
Nagy Imre.
Nagy Ferencz.
Uhlárik Andor.

Tovarisova.

Farkass Ferencz.
Farkass János.
Gazafy András.
Gazafy Antal.
Gazafy János.
Gazafy Leopold.
Gazafy Márton.
Péchy N.

Obrovác.

Alföldy Erneszt.
Alföldy János.
Jeszenszky Lajos.

Bács.

Allaga István.
Barasevits született Kolarich
Magda Marian özvegye.
Gyalokay Pál.
Horváth Gergely.
Laczkó Imre.
Makay Alajos.
Odry György.
Odry Bálint.
Pál István.
Polereczky Bálint.

Szartony József.
Spech Lajos.
Vujevits Antal.

Bácsújfalu.

Kanyó Antal.
Plachy Ferdinand.

Hódság.

Fratricsevits Ignác.
Fratricsevits Ignác.

Déronya.

Zsuffa Lőrincz.

Vajszka.

Gromon Móricz.

Plávna.

Mihálik özvegy született
Noviczky Johanna.
Zelenyák János.

Novoszelló.

Cseh Antal.
Cseh Eduárdt.
Cseh Viktor.
Jó Károly.
Jó Ferencz.
Kanyó József.
Kovatsits Antal.
Nagy Antal.

Pivnicza.

Bohunka András.

Bohunka János.
Cseszkó Jakab.
Imrek János idb.
Imrek János id. János fia.
Imrek István ifj.
Imrek István id.
Imrek János ifj.
Imrek János ifj. János fia.
Imrek János ifj. János
unokaöcsece.
Imrek György.
Imrek József György fia.
Lamos György.
Lamos István.
Milecz András.
Milecz János András fia.
Milecz Mihály özvegye Julianna.
Milecz János Julianna fia.
Milecz Sámuel.
Milecz Mihály.
Nagy Péter.
Papp Pál.
Papp István.
Papp Sámuel id.
Papp István id. Samu fia.
Papp Samu ifj., id. Samu fia.
Sigmond István.

Parabuty.

Gazapi Mátyás.
Gazapi Fábrián özvegye Margit.
Gazapi János özvegye Anna.
Gazapi Márton,
Gazapi János Anna fiai.

Gazapi János István fia.
Gazapi Pál István fia.
Gazapi Mátyás István fia.
Paresetich Sándor.
Piukovics Gergely.

Szilbás.

Argelás Sámuel.

Paraga.

Péchy Imre.

Deszpot-Szent-Iván.

Funták József.
Mandits Gáspár.

Kulpin.

Popovits Árkád özvegye
Julianna.
Sztratimirovits Tivadar özvegye
Julianna.
Sztratimirovits Mladen.
Sztratimirovits Pál özvegye
Éva.
Sztratimirovits Sebők özvegye
Erzse.
Sztratimirovits Péter özvegye
Mária.
Sztratimirovits Euthim.
Sztratimirovits Tamás.
Sztratimirovits Dániel.
Sztratimirovits György.
Sztratimirovits Radivoj.

Sztratimirovits István.
Sztratimirovits Uros.
Sztratimirovits Dömötör.

Petrovác.

Jeszenszky Sámuel.
Lehóczky Dániel özvegye
Erzsébet.
Lehóczky János.
Lamos András.
Lamos Mihály.
Lamos Pál.
Petkó József.
Stetina Antal.

Ó-Keér.

Csókás József.
Galik Imre.
Galik Pál.
Molnár Márton.

Kis-Keér.

Csepcsányi István.
Hajnóczy Sámuel.

Ó-Soóvé.

Nagy Dániel.
Nagy Mihály.
Sigmond Lajos ifj.

Új-Soóvé.

Sigmond Lajos id.
Sigmond János.

Bukin.

Bajcsy István.
Lindemajer József.

Közép járás.

Bezdán.

Egyed András.
Egyed Antal.
Egyed György özvegye Kata.
Egyed Mihály.
Egyed János.
Odry Ferencz özvegye Erzsébet.
Odry Mihály.
Odry András.
Odry János.
Odry Antal.
Odry Mihály Jánosnak fia.
Odry Mihály öreg.
Odry István.
Odry József.
Odry György.
Ribény Ferencz.
Ribény Miksa özvegye
Zsuzsanna.
Molnár József.
Nagy Ignác.
Sági György.
Sági György előbbinek fia.
Tatay Ádám.
Tatay László.
Tatay József Péter fia.
Tatay András özvegye.
Tatay Mihály.
Tatay András Mihálynak fia.

Tatay Ferencz.
Tatay János.
Tatay Pál,
Tatay József, József fia.
Tatay József özvegye Judith.

Monostorszegh.

Kossuth Lajos.
Nagy Mojses.
Szaich József.

Apatin.

Gregus Eduard
Gerdenits János.
Klohamer Antal.
Varga Lajos.

Prigl.-Szt.-Iván.

Sorok Ferencz.
Sorok János.

Szóna.

Vály Ignác.
Gyürky Mátyás.
Gyürky József.
Gyürky András özvegye Ilona.

Doroszló.

Görög János.
Görög István özvegye.
Görög János.
Görög Mihály.
Görög István, István fia.
Görög Imre.

Veprovác.

Gallik Mihály id.
Gallik Mihály ifj.
Gallik György.
Gallik Fábián.
Gallik Antal.
Gallik András id.
Gallik Pál özvegye Anna.
Gallik István.
Gallik András ifj.
Gallik András özvegye Anna.
Mlinszky István.
Mlinszky János.
Mlinszky Ferencz.
Odry Antal özvegye Erzsébet.
Tarr Mihály.

Filipova.

Orban Mihály.

Keresztur.

Malonyay Ignác.

Bogojeva.

Görög István.
Görög Ferencz.
György Mihály öreg néhai
József fia.
György János ifj. Mihály fia.
György József.
György Márton.
György János József fia.
György János öreg néhai
József fia.

György Bertalan.
György Antal Mihály fia.
György Antal néh. László fia.
György Mihály ifj., néhai
László fia.

Kernyaja.

Fábián Antal.
Fábián Mihály.
Jancsó László.
Jancsó Miklós özvegye Terézia.

Ó-Szivacz.

Császár Gyula.
Sverteczky Péter özvegye Mária.
Sverteczky Károly.

Új-Szivacz.

Gozon Zsigmond.

Sztapár.

Kosztolányi Péter.
Mikovits Miklós.
Mikovits Izsák.
Mikovits Eutimus.
Mikovits Jovan.
Mikovits Lázár.
Mikovits Zsófia özvegy.
Mikovits Jován Vászónak fia.

Kis-Sztapár.

Keresztes György.
Karácsony János.

Zombor.

Aszt Vincze.
Aszt Ferdinand.
Ballum Balázs.
Ballum Pál.
Ballum András.
Ballum József.
Ballum Márian.
Ballum Ferencz.
Ballum Antal.
Ballum Márton Antal fia.
Ballum Mihály.
Barosevits Máté.
Barosevits Péter.
Barosevits Jenő.
Barosevits Bertalan özvegye
Julianna.
Büdeskuty Lajos.
Bogor Lajos.
Dévai Imre.
Fábián Ferencz.
Fábián János özvegye Anna.
Fábián István.
Fábián János.
Fratricsevits Pál.
Fratricsevits János.
Fratricsevits István özvegye
Johanna.
Fratricsevits Mihály özvegye.
Fratricsevits Fülöp.
Fratricsevits Antal.
Fratricsevits István.
Földváry Dániel.
Groschmid János.

Groschmid Gábor.
 Groschmid Ferencz.
 Groschmid Károly.
 Groschmid István.
 Gregorits Péter.
 Kanyó Antal.
 Kalotzy József.
 Kalotzy Kálmán.
 Kiss Emánuel.
 Karácsony Lipót.
 Latinovits Károly.
 Mrazovits Ábrahám.
 Mrazovits Jakab.
 Mednyanszky Euthim özv. Judit_h.
 Mednyanszky István.
 Ódry Márton.
 Papházy Gábor.
 Papházy Miletis.
 Papházy Euthim.
 Papházy Lyubomir.
 Papházy György.
 Papházy Ignác.
 Pongráz Antal.
 Preradovits János.
 Parcsetits János.
 Parcsetits László.
 Parcsetits Mátyás.
 Polyák Péter özvegye Rozália.
 Putnik Antal özvegye Brigitta.
 Putnik Béla.
 Putnik János.
 Sztrilics János.
 Sztrilics József Matkonak fia.
 Sztrilics Péter.

Sztrilics József özvegye Mária.
 Sztrilics György.
 Sztrilics Jakab.
 Sztrilics Albert.
 Sztrilics Alajos.
 Sztrilics András.
 Sztrilics Tóbiás.
 Sztrilics Tamás.
 Sztrilics Lázár.
 Sztrilics Márton.
 Rakitsevits Katalin özv.
 Rakitsevits Miksa.
 Rakitsevits Ferencz.
 Rakitsevits Miklós.
 Sverteczky.
 Szalay Antal.
 Szántó Antal.
 Tompos Ferencz.
 Thurszky Ferencz.
 Ledniczky Ferencz.
 Vermes Ágoston.
 Vujevits Albert.
 Vörös László.
 Zombory István özvegye
 Anasztázia.
 Zombory Gáspár.
 Zombory István.
 Zombory József.
 Zsuffa István.
 Zsuffa Ferencz.
 Zsuffa András.

Csonoplya.

Fárfás József id.

Fárkás József ifj.
 Zelenka Mihály.
 Zelenka Máté.
 Zelenka József.
 Zelenka János id.
 Zelenka János ifj.
 Zelenka János ifj. János fia.
 Zelenka István.
 Zelenka Pál.
 Zelenka János Pálnak fia.
 Odry János.

Rácz-Militics.

Zarotzky János.

Nemes-Militics.

Allaga János.
 Allaga Máté özvegye Luczia.
 Allaga István.
 Allaga József Jánosnak fia.
 Allaga Antal.
 Allaga József Antalnak fia.
 Allaga János özvegye Anna.
 Allaga György József unokája.
 Allaga Gáspár.
 Allaga Gergely ennek fia.
 Allaga Márton.
 Allaga József néh. Mihály fia.
 Allaga Miklós.
 Allaga Mátyás özvegye Mártha.
 Allaga Miklós Péter fia.
 Allaga József Péter fia.
 Allaga Pál özvegye Matia.
 Allaga Jenő József fia.

Allaga Gergely néh. István fia.
 Allaga Péter, ennek fia
 Allaga Miklós.
 Allaga József özvegye Matia.
 Allaga Albert,
 Allaga János, néhai József fiai.
 Allaga András.
 Allaga Antal.
 Allaga Ferkó.
 Allaga Pál.
 Allaga Miklós néh. Izsák fia.
 Allaga Imre.
 Allaga Izsák.
 Allaga Lőrincz.
 Allaga Péter özvegye Stána.
 Alföldy Lázár.
 Alföldy Mihály.
 Alföldy Lajos.
 Alföldy Fábián.
 Bagy András.
 Bagy András id. özvegye
 Julianna.
 Báthory János.
 Báthory Ferencz.
 Berkó Mihály.
 Berkó Sándor özvegye Borbála.
 Bajcsy József.
 Bajcsy István.
 Barásevits Pál.
 Barásevits Gergely.
 Barásevits György.
 Barásevits József.
 Barásevits Fülöp.
 Barásevits Jakab.

Barásevits Máté.
 Barásevits Antal özvegye
 Rozália.
 Berko Alojzi.
 Berko Elek.
 Buza Imre.
 Buza Pál.
 Buza Mihály.
 Buza György.
 Buza Mihály özvegye Borbála.
 Buza Ferencz ennek fia.
 Buza Ferencz.
 Buza István.
 Buza János.
 Buza Mihály.
 Buza Ferencz özvegye Mária.
 Buza Antal özvegye Borbála.
 Buza János.
 Buza Ferencz Antal fia.
 Buza Jóska.
 Csernus György néh. András fia.
 Csernus Lajos.
 Csernus András.
 Csernus Ferencz.
 Csernus József öreg.
 Csernus István.
 Csernus Mihály.
 Csernus József József fia.
 Csernus János néh. János fia.
 Csernus József Ferencz fia.
 Csernus István.
 Csernus János Ferencz fia.
 Csernus Ferencz id. János fia.
 Csernus Ignác özv. Mária.

Csernus Mihály.
 Csernus Ferencz néh. Ignác fia.
 Csernus György néh. István fia.
 Csernus Imre.
 Csernus Gábor.
 Csernus István.
 Csernus Mihály.
 Czintula Iános.
 Czintula Antal.
 Dósa Miklós, ennek fia
 Dósa József.
 Dósa Ferencz.
 Dósa István.
 Dósa Péter.
 Dósa Lajos.
 Hajnal Ferencz.
 Hajnal Antal özv. Julianna.
 Hajnal Ferencz ifj., néhai
 Antal fia.
 Hajnal István.
 Horváth Albert özvegye Klára.
 Horváth János.
 Horváth Ferencz öreg.
 Horváth Gergely.
 Horváth Márton Ferencz fia.
 Horváth Mihály.
 Horváth István özvegye
 Erzsébet, ennek fia
 Horváth István.
 Horváth Antal.
 Horváth László.
 Horváth János.
 Horváth Márton László fia.
 Horváth András özv. Örzse.

Horváth József.
 Horváth Lajos.
 Horváth Sándor.
 Horváth Károly.
 Horváth Kristóf.
 Horváth Samu.
 Horváth Márton,
 Horváth Lajos Dani fiai.
 Horváth Imre özvegye
 szül. Allaga.
 Horváth Julius.
 Ivanits György.
 Ivanits József.
 Ivanits Albert özvegye Jánya.
 Ivanits János.
 Ivanits Ferencz.
 Ivanits Jakab.
 Ivanits Miklós.
 Ivanits Mihály János fia.
 Ivanits Máté, ennek fia
 Ivanits Benedek.
 Ivanits Xaverius.
 Ivanits József Miklós fia.
 Ivanits Péter.
 Ivanits Gaja özvegye Manda
 ennek fia
 Ivanits István.
 Ivanits Máté özvegye Mária.
 Ivanits Antal.
 Ivanits József Ferencz fia.
 Ivanits Márton Juró fia.

Ivanits Máté néhai.
 Ivanits József.
 Ivanits Antal.
 Ivanits Mihály néh. Ignác fia.
 Kaits István néhai Ádám fia.
 Kaits Jakab özvegye.
 Kaits István néh. Jakab fia.
 Kaits János néh. Jakab fia.
 Kaits György néh. Jakab fia.
 Kaits Antal néh. Jakab fia.
 Kaits József.
 Kaits Zakariás.
 Kaits Lukács özvegye Jánya.
 Kaits Márk.
 Kaits Ferencz János fia.
 Kaits Pál.
 Kaits András özvegye Mária
 ennek fia
 Kaits János.
 Kaits Márton néh. Antal fia.
 Kaits Antal néh. Tamás fia.
 Kaits Péter néh. György fia.
 Kaits Lukács.
 Kaits Márk.
 Kaits György Péter fia.
 Kaits Fábián özvegye Jozefa.
 Kaits István néh. Fábián fia.
 Kaits József néhai Jakab fia.
 Kaits Pál József fia.
 Kaits Izsák.
 Kaits Miklós.

(Folytatása következik.)

Társulati ügyek.

Társulatunk választmánya f. évi november 27-én ülést tartott. Ezen alkalommal az elnöki tisztet Latinovits Géza alelnök vitte. Jelen voltak: dr. Vojnics István, Gräff Nikáz, Kozma László, s a titkárt helyettesítő Roediger Lajos választmányi tagok, Grüner Samu ügyész, Buday Gergely hely. pénztáros, dr. Stancsek hely. segéd-titkár.

A fontosabb határozatok közül a következők emelendők ki:

A „Museumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőség“-étől tett azon felszólításra, vajjon hajlandó-e a társulat magát önként alávetni az orsz. főfelügyelőség felügyeletének?, annak tekintetbe vételével, miszerint egyletünk mint állami támogatásban részesülő társulat amúgy is állami felügyelet alá esnék, a közgyűlés határozatának fentartásával, a felügyelet elismerése mellett nyilatkozott. Egyúttal elhatározta, hogy a titkárság útján beküldi a 300 frtnyi áll. segély felhasználásáról szóló jelentését.

Az ásatások folytatására nézve az elhatározatott, hogy:

1. A Szigá-szigeten levő u. n. apátsági romok kutatandók át. Az ásatás vezetésére Gubitza K. tagtárs úr kéretik föl.

2. A Bogojeván napfényre jutott második sírmező átkutására Cziráky Gy. tagtárs úr kéretik föl.

3. A bács-kereszturi lelőhelyen is ásatási próbákat tesz a társulat. Az ásatások vezetésére Kuzmiák S. tagtárs urat kéri föl.

A választmány a titkári teendők végzésével Roediger L. választmányi tagot bízta meg a közgyűlésig.

Elhatározta a választmány — a pénztár állásához képest — egy új nagy üvegszekrény készíttetését, a leletek megőrzésére.

A közgyűlés idejét 1899. januárius havára tűzi ki, s egyúttal megállapítja a közgyűlés tárgysorozatát.

Ezen kívül még több apróbb ügy került elintézésre.

Bemutattatott ez alkalommal a bodrogh-monostorszegi lelet.

R. L.

Tárcza.

Ásatás Bács-Kereszturon. Bács-Kereszturon is ásatásokat végeztet társulatunk, mert már régibb idő óta figyelmessé tétetett az ott előforduló őskori sírokra. Tek. Kuzmiák S. tagtárs urat kérte fel a választmány az ásatások vezetésére. A munkálatok megkezdése azonban épen a kedvezőtlen időkre esvén, csak épen egy próba árok huzatott, s ebben is már 3 láb mélységnél fölbugyant a víz. Mindamellett nem mondható sikertelennek a próba, mert onnan egy gyereksír került napfényre. A tetem mellett sok gyöngy találtatott, de semmi fém vagy cserép avagy kő tárgy. A munkálatok folytatása tavaszra halasztatott.

Fémlelet Prigl.-Szt-Ivánon. Társulatunk legtöbb tagja előtt ismeretes már a helyi lapokból, hogy Prigl.-Szt.-Ivánon fadóntás közben egy lovas harcoshoz tartozó felszerelés fémrészei kerültek napszínre. A lelet társulatunk muzeumát fogja díszíteni.

Felolvasás Bács-Bodrogh vármegye visszaállításának 200 éves jubileumán. Az 1899 januáriusában megtartandó közgyűlésen a társulat volt titkára, dr. Dudás Gy. pestmegyei s. tanfelügyelő úr fog e czímen felolvasást tartani. Társulatunknak nagyérdemű, immár társulatunktól megvált titkára, most is itt él; s mint előbb, úgy most se szűnő buzgósággal fáradozik megyénk történelme hézagos lapjainak kitöltésével. Bizonyítja ezt azon készség is, melylyel bokros elfoglaltsága mellett is, felolvasásának megtartására vállalkozott.

Tartalom.

Lap.

I. RÉSZ.

Elnöki megnyitó beszéd. Írta: Czirfusz Ferencz	3.
A dersi prépostság. Írta Érdújhelyi Menyhért	8.
Béreg község történetéhez. Írta: Iványi István	13.
Kupuszina telepítése Közli: Czirfusz Ferencz	15.
Az almási Kovachich-család. Írta: Kovachich József	17.
A zombor sáponyai lelet. Írta: D. Gy.	20.
Ethnographiai vázlat a dautovai népről Írta: Kőszegi Dezső	23.
Sáskajárás Bácsmegyében. (1782.) Írta: Dudás Gyula	27.
Bács-Bodrogh megye növényvilága. Írta: Kovács Ferencz	31.
Bács-Bodrogh vármegye vizei. Közli: Muhoray A.	34.
Társulati ügyek	42.
Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat tisztviselőinek és tagjainak névsora az 1898. évre	45.

II. RÉSZ.

Bogojeva és Gombos multja. Írta: Cziráky Gyula	51.
A bácsi tiszáninneni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezve. Írta: Szárics Bertalan	80.
Kernyája történetéhez. Közli: Iványi István	88.
Régi könyvtárak Bácsmegyében. Közli: D. Gy.	90.
Bronzlelet Zentán. Közli: Dudás Andor	92.
Tárca	93.

III. RÉSZ.

Az almási Rudics család története. Írta: Kovachich József	99.
A bodrogh-monostorszegi leletekről. Írta: Gubitza Kálmán	105.
A bácsi tiszáninneni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. (Folytatás.) Írta: Szárics Bertalan	107.

	Lap.
Bács-Bodrogh megye növényvilága. (Folyt. és vége) Írta: Kovács Ferencz, áldozópap	110.
Régi könyvtárak Bács megyében. (Folyt. és vége.) Írta: Muhoray Szmik Antal műgyűjteménye. Írta: d. gy.	115.
Baksafalva. Írta: Iványi István	119.
Bodrogh várról. Írta: D. Gy.	123.
A bácskai nemesség összeírása. (Folytatás) Közli: D. Gy.	125.
Tárca	127.
	138.

IV. RÉSZ.

A bácsi tiszánineni koronai kerület jogfejlődési története az 1751. évi kir. szabadalmi levél kiadásától kezdve. (Folytatás.) Írta: Szárics Bertalan	147.
Régi képek. (Festmények.) Közli: D. Gy.	157.
Régi fegyverek. Közli: D. Gy.	158.
Csonoplya község telepítése. Közli: Czirfusz Ferencz	160.
A Bács-Bodrogh vármegyei községek régi pecsétjeiről. Közli: D. Gy.	161.
Bács. Írta: Iványi István	165.
A bodrogh-monostorszegi ásatásokról. Írta: r. s.	171.
A bogojevai ásatásokról. Írta: D. R.	176.
A bácskai nemesség összeírása. (Folytatás.) Közli: D. Gy.	177.
Társulati ügyek. R. L.	189.
Tárca	190.

Tájékoztatásul.

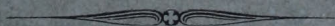
A Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat 1883-ban alakult azon célból, hogy e vármegye történelmét egész kiterjedésében s minden ágában művelje.

E társulat **pártoló tagja** lehet minden történet- és régiségkedvelő, aki ez iránti szándékát írásban egyik elnöknél vagy a titkárnál személyesen, vagy valamely társulati tag által bejelenti és a társulat pénztárába évenként 3 frt tagdíjat fizet. A kötelezettség három évre szól. Aki ennek lefolytával a titkárnál nem jelenti be írásban kilépését, az további három évre marad e kötelezettség alatt.

Működő tagok azok, kik **tettlegesen** elősegítik a társulatot célja elérésében, felolvasásra munkálatokat küldenek be. E címen a tagdíjak befizetése alól felmenthetők.

Alapító tag egyszer mindenkorra legalább 50 frt alapítvánnyal járul e társulat céljai előmozdításához.

A társulat minden rendű tagjai fel vannak jogosítva az őket megillető társulati címek használatására.

A BACS-BODROGH VÁRMEGYEI
TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.
